

Hebr. 96 (13)
H. hebr. 590 (1) (13)

Commentarien

zu

Esther, Ruth und den Klageliedern

von

**R. Menachem b. Chelbo, R. Tobia b. Elieser,
R. Josef Kara, R. Samuel b. Meïr und
einem Ungenannten.**

Zum ersten Male herausgegeben

von

Adolph Jellinek.

Leipzig, 1855.

Druck und Verlag von Leopold Schnauss.

In Commission bei Wolfgang Gerhard.

Commentarien

zu

Esther, Ruth und den Klageliedern

von

R. Menachem b. Chelbo, R. Tobia b. Elieser,
R. Josef Kara, R. Samuel b. Meir und
einem Ungenannten.

Zum ersten Male herausgegeben

von

Adolph Jellinek.

Leipzig, 1855.

Druck und Verlag von Leopold Schmauss.

In Commission bei Wolfgang Gerhard.

(13)

Commentarien

zu

Esther, Ruth und den Klageliedern

von

**R. Menachem b. Chelbo, R. Tobia b. Elieser,
R. Josef Kara, R. Samuel b. Meir und
einem Ungenannten.**

Zum ersten Male herausgegeben

von

Adolph Jellinek.

Leipzig, 1855.

Druck und Verlag von Leopold Schnauss.

~~~~~
In Commission bei Wolfgang Gerhard.

Commentarien

Vertrag, Recht und den Angehörigen

H. Meinhart, H. Gabel, H. Tobias, H. Eliser,
H. Josef, H. R. Samuel, H. Mor und
einen Ungenannten.

Nach ersten Male herausgegeben

Adolph Jellinek.

Leipzig, 1855.

Druck und Verlag von Leopold Schöner.

In Commission bei W. G. G. G. G.

בקהלות אשכנז בשנת תתנ"ו כשנתנו ידי בני שעיר לעלות על ארץ
 הלזי ושלחו ידיהן בקהלות ונשחטו על קדושת השם. ⁽²⁾ שיהיה
 שחרחרת, ולא שחורה ממעי אמי. בני אמי נחרו בי,
 אלו פושעי ישראל שהם מריעין את ישראל מן המינות וגורמין לו ליתן
 ממון לגוים שכל ישראל נמנעין מן המינות אין אומות העולם נוטלין
 ממונם של תחת אשר לא עבדת את ה' ועבדת את אויבך. שמוני
 נוטרה את הכרמים, שמוני בגלות בין האומות להיות עבדים למלכי
 האומות ונותנת להם מס. ד"א שמוני נוטרה את הכרמים שמוני
 בארצות הגוים ולבקש רחמים על שלום ארלס כענין של ושאלו את
 שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה כי בשלומה יהיה לכם שלום
 וישראל מבקשים בשלום המלכות ומבקשים רחמים על ארצות הגוים:
 ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה.

היפה בנשים, אבא מרי ז"ל פי' היפה בנשים זו כנסת ישראל
 שהיא יפה במעשיה ובזויה מכל האומות.

לסוסתי, אבא מרי ז"ל פי' לסוסתי מלשון הסתה שהסית השם
 את המלרים לרדוף אחרי ישראל כדי להטביעם בים.

קורות בחינו ארזים, אלו בעלי תורה שבגבותן ישראל קיימין:

⁽²⁾ ועיין בלקח טוב פרשת אמור שכתב שם וז"ל: ואני כותב להיות זכרון מעשה
 שעשו קדושי עליון קהל מגנצ"א שמסרו עצמם ואת נשיהם ובניהם ובנותיהם ביום
 אחד בפרס חג שבועות ונשחטו כאיש אחד על קידוש שם אלהי ישראל בשנת דתתנ"ו
 לבריית עולם כשנתנו יד יושבי הארץ לעלות לרשת משכנות עליון. ועיין בקונטרס
 גזירות תתנ"ו שהוצאתי לאור בשנת תרי"ד.

ת

י'א' שלח לחמך על פני המים, פשוטו של פסוק להיות יודע
 במקום שיש שם לחלוחית מים שהורע מחברך כי ברוב הימים
 בימי קליר תמלאנו.
 וזהו כעס מלבך, אלו העונות שמכעים בו האדם בילדותו אח
 בוראו ומשחירין פניו בעת זקנותו כי מעשה הילדות ומעשה השחרות
 הם ימי הבחירות שעדיין שער ראשו שחור ודומה לו משחר לך על
 ילדותך הבל שמהבלין אותו לעתיד לבא:
 י'ב' וסוגרו דלחים בשוק, אלו השוקים שאין הזקן יכול ללכת
 והוא נסגר בבית והיינו דאמרי אינשי כריסא תעלה רגליך.
 סוגר בעלי אסופות, אלו מזמרות שיש להם ראשים רחבים.
 כי זה כל האדם, כי על זה נקרא כל האדם לשמור מות
 ה' אלהיו:

שיר השירים

א' שיר השירים, למה נאמר בלשון רבים לפי שהוא מכליל
 בו שירים הרבה. ישקני, אבא מרי ז"ל פי' ישקני יטהרני מלשון
 כמשק גבים וכן בתלמוד אמרו ז"ל משיקין את המים בכלי אבן
 לטהרם.

שמן תורק שמך, אבא מרי ז"ל פי' הוא שם שמן שריחו טוב
 למאור לפי שלא נאמר שמן יורק ששמן לשון זכר וגם השם לשון זכר
 לכך נאמר כי תורק הוא שם השמן.

על בן עלמות אהבוך, על שרואין א"ה שנקראו עלמות של
 ועלמות אין מספר לפי שרואין ייחודן של נדיקים שנהרגין על קדושת
 שמך חחרין על כרחן ומתנין הודיה לשמך הגדול כדרך שנעשה בימינו

כל פעל ה' למענהו כלומר לערכו כך מענה לריך בשמחת לבו ויבטח
בו ויעשה טוב לו ולנפשו:

ז' טוב אחרית דבר מראשיתו, היינו דאמרי סופך טוב
כולך טוב. (')

ומוצא אני מר ממות את האשה הזונה והרעה אשר היא
מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה שהיא לרה בים וביבשה.
המלודים והחרמים הם בים ובית האסורים ביבשה. ידיה מקומה
כגון יד חזית והוא מקום התורף:

ט' כי החיים יודעים שימותו, אע"פ שאין הפסוק יולא מידי
פשוטו המדרש שאין מוליאו מפשוטו נאה הוא כגון זה אשר אמרו ז"ל
כי החיים יודעים שימותו אלו הלדיקים שאפילו במיתתן נקראים חיים
הם יודעים שימותו ומחשבין תמיד עת המיתה ועוזדים לבוראם כל
זמן חייהם:

י' מסיע אבנים יעצב בהם, על פשוטו של פסוק שאין אדם
יכול לעשות מלאכה חשובה אם לא יטרח בה והוא יעלז בהם כמו
בעלזון תאכלנה. ובוקע עצים נותן נפשו בכפו. יסכן בם לשון
סכנה מפני הגרזן, ופי' שאם רולה אדם לעסוק בתורה ובחכמה
ולהסיע דברים עמוקים ממקומם שהם משורשים כמו אבני ההר
יעצב בהם עד שיוליא חלב יונק משדי אמו אינו נעשה חכם של' כי
מיץ חלב יוליא חמאה, ובוקע עצים שהוא רולה לבקוע הדבר
ולהוליאו לאור ולסלסל התורה יסכן בם יסחכס בם כמו הללל יסכן,
כי יסכן עלימו משכיל, שהוא מוליא דבר מתוך דבר ומרבה חכמה
ומוסיף תבונה בכל יום ויום.

אם קרה הברזל, האל"ף במקום כף כמו והיה כעס ככהן
והי' אם קהה השמים והיה כברזל מלהוריד טל ומטר:

כמו הכסילים שמכעיסים את השופטים וחורין ומפייסין אותם
בתורתם ובהותם. כי אינם יודעים הכסילים לעשות רע לעשות
רעיון השופט בתחלה עד שמצין אותם ואז מבינים:

ה' אל תבהל על פוך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני
האלהים, שאם באים נרות על האדם אל ידבר שלא כהוגן על
בוראו כדרך שג' באיוב בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו וכו' כי האלהים
בשמים ואתה על הארץ כלומר הוא שליט הוא עשך ויכונקך הוא
מרים הוא משפיל הוא מוריש הוא מעשיר ואין לך להרהר אחר
מדותיו על כן יהיו דבריך מעטים.

כי בא החלום לאדם ברוב ענין מרוב הרהורי לבו בא החלום
כענין של' והרהורי לבך על משגבך סליקו וכשם שהחלום בא ברוב
ענין של מחשבה כך קול כסיל ברוב דברים של' גם אויל מחריש
חכם יחשב ומחוך רוב דבריו נודע שהוא כסיל.

ויחרון ארץ בכל היא. כל מה שברא השם בעולם לא ברא
דבר אחד לבטלה לכל יש להם יחרון אפילו העשבות והצרעות והיתושין.
מלך לשדה נעבד, משדה נעבד מן המס שנותנים לו בני אדם נעבד
ומקבץ ממון. ס"א מלך אדם שאינו הולך בסחורה עובד אדמתו
הוא ישבע לחם והוא נקרא מלך.

וגם זו רעה חולה כל עמח שבא בן ילך, כדרך שהוא בא
וידיו סגורות כלומר אקבץ כל העולם בידי בן ילך שפושט את ידיו
והולך לו כלומר אין מזה צידיו כלום.

כי לא הרבה יזכור את ימי חייו, כלומר אין ראוי לאדם
לומר אקח ממנוי ואטמין שיהיה לי לעת זקנותי כי לא הרבה יזכור
את ימי חייו אני הרבה אחיה ואל אוכל ואל אשתה ואל אפזר לעניים
למה כי האלהים מענה בשמחת לבו, הואיל והשם (נתן) לו דבר
יום ציומו ראוי שיאמר ברוך ה' יום יום מי שנתן לי היום יתן לי
לעת זקנותי שכבר השם מוזמן לו מזונותיו על הסדר. מענה כמו

שם הם שבים ללכת, שהעננים שואבים מי הגשמים מן הים
ומורידים אותם על הארץ נעשים נחלים ועוד הולכים אל הים.
אני קהלתי, לפי שהחכמה על לשון נקבה שכשם שהנקבה יולדת
כך חכמת שלמה היתה יולדת חכמות רבות דבר מדבר:
ב' אמרתי אני בלבי לכה נא, בוא עתה אנסכה בשמחה
ויתקן דרך טוב לעזוב דרך רשע כמו נסכתי מלכי והיא השמחה שיעזוב
רשע דרכו. וראה בטוב, לראות דרך הטוב להולך בו בני האדם.
עשיתי לי שרים ושרות, משוררים זכרים ונקבות. ותענוגות
בני האדם, הם מרחלאות. שירה ושירות, הם מיני רפואות
שילמדו השדים והשדות שהם שירה ושירות כלי הארגו.
לא אצלתי מהם, לשון מניעה אל"ף במקום עי"ן כלומר לא
אצלתי מהם מלעשות לא מנעתי מהם. אני מניעה אל"ף במקום עי"ן כלומר לא
אצלתי מהם מלעשות לא מנעתי מהם.
כי מה הוה לאדם, מה הנאה יש לו לאדם. הוא קם אדם
ד' טוב מלא כף נחת ממלא הפנים, פסוק זה משמע על
אורכי העולם טוב מי ששונה מעט ויודע למודו ממי שונה הרבה ואינו
בקי בו, טוב מי שיש לו י' זהובים והוא מתפרנס בהם ממי שהוא
מלוח ברבית ונוטל שכר משל אחרים, טוב מי שיש לו שדה אחת
ומתקנה ומתפרנס בה ממי שיש לו שדות הרבה והם עולות קמחונים,
טוב מי שיגע ונותן פרוטה לעני מחמיס וחוזל ונותן לדקה.
יש אחד ואין שני, פשוטו של פסוק כך הוא יש ענין רע אחד
ואין שני כמוהו. גם בן ואח אין לו, כלומר אדם שהוא עשיר ולא
חסר כלום על כל זה גם בן ואח אין לו לירש אותו. הוא קם אדם
הוא קם אדם ואילו, ואוי לו כמו אי לך ארץ.
המהלכים תחת השמש, שבחרים להם דרך טוב לאור להם
כמו השמש שג' ואוהביו כלאת השמש בגבורתו. הוא קם אדם
שמור רגלך כאשר תלך אל בית המלכים והסופטים כענין
שג' אלהים לא תקלל. הוא קם אדם
וקרוב לשמוע דברי הדיונים מתחת הכסילים ובה שלא תהא

... וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת הַקוֹל אֲשֶׁר יִקְרָא וְיִשְׁמַע ה' אֶת הַקוֹל אֲשֶׁר יִקְרָא
... וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת הַקוֹל אֲשֶׁר יִקְרָא וְיִשְׁמַע ה' אֶת הַקוֹל אֲשֶׁר יִקְרָא
... וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' אֶת הַקוֹל אֲשֶׁר יִקְרָא וְיִשְׁמַע ה' אֶת הַקוֹל אֲשֶׁר יִקְרָא

פירושים על קהלת ושה"ש לר' טוביהו בר אליעזר בעל לקח טוב ליקטחים אני
אהרן יעללינגעק. ברוך ה' אלהינו.

ק ה ל ת

א' הבל הבלים אמר קהלת, מדבר קהלת על הצלי העולם
שהכל סף וכלה והדורות נוהגין כמנהגם זה אחר זה וצוים צמיים
גדולים והצומים מחים והצמין עומד הלא כי להבל יגע.
מה יחרון לאדם, כלומר מה ישרון שי' במקום חי'ו כגון פשר
דבר, ואין פותר אותם לפרעה. ואמר מה שבה יש לאדם בכל עמלו,
בי"ת במקום מ"ס. לאדם קרא כל העולם על שם אדם הראשון
שבה מן האדמה ושב אל האדמה. כי יצא אדם מן האדמה והוא
דור הולך ודור בא, לפי שאמר למעלה מה יחרון לאדם בכל
עמלו שיעמול תחת השמש כשם שהשמש מתגלגל ברקיע והוא זורח
במזרח ושוקע במערב וחוזר למקומו כך הדורות דור הולך ודור בא
אלו בני אדם שנולדים בעולם ומתים וצאים אחרים תחתיים והארץ
לעולם עומדת כלומר הארץ אינה משנה ממנהגה שאין אדם זורע
חטים ומעלה שעורים שעורים ומעלה חטים. וזהו כפי האמת
ואל מקומו שואף כלומר ואין אדם מגיע במדרגתו של חבירו
כי אם כמה שגזר עליו מן השמים להיות מקומו ומדרגתו. ... ודע
שדברי קהלת עמוקים נדרשים על מדרש החכמה ועל משמען של
הפסוקין.

וגבעות הלבונה וגם אנכי הלך אִלַּךְ עִמָּךְ וּנְתַחֲבַב שֶׁסְּ אֲנִי וְאַחֶה
 וְשֶׁסְּ שִׁיר אֲשׁוּרָר לַעֲוֹרָר קוֹל בֵּין שְׁנֵינוּ וְגַם אֶהְיֶה מְשִׁירִי אֲבָל בְּפָנַי כָּל
 אֲלוֹ אֵין נִכּוֹן לְהַשְׁמִיעַ קוֹל כִּי כָל כְּבוֹדָה בַּח מֶלֶךְ פְּנִימָה, דְּמִיּוֹן לְהַקְבֵּ"ה
 שְׁאוּמָר עַל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל מִלֵּאכִים מַחֲכִים מְקַשִּׁיבִים לְקוֹלְךָ שְׁתַּשְׁמִיעֵנִי
 תְּפִילַתְךָ וְתוֹצְחִי זָבַח לְדָק וְכֶנֶסֶת יִשְׂרָאֵל מְשִׁיבָתוֹ דְּבַר בְּרָח דּוֹרֵי אֵל
 עִיר קִדְשִׁי מִקּוֹס מִקְדָּשִׁי וְהַשִּׁיבָה לִּי שׁוֹפְטִי כְּבִרְאשׁוֹנָה וְיִזְעָלִי כְּבַתְּחִלָּה
 לַפְדּוּתִי מִגְלוּתִי וְיִשִּׁירוּ שֶׁסְּ לוֹיִי וְכֹהֲנִי וַיִּקְטִירוּ קִטְרֶת סַמְמִנִּי וְיִזְבְּחוּ
 זָבָחִי לְדָק עוֹלָה וְכִלְיִל וְאִזּוּ יַעֲלוּ עַל מִזְבֵּחַךְ פְּרִים:

המחכה יזכה ויחזה נועם זה

ונאמר הנה אלקינו זה

הושלמה מגילת שיר השירים:

את שלישי משה ואהרן להוֹלִיֵאם מתחת סבלות מזרים והלכו גאולים
 משופעים בזהב וכסף ומרגליות ותכשיטין כל זאת עשה הקב"ה ועשיו
 היא נידונית בשיעבוד קשה ונפשה עורגת להקב"ה להוֹלִיֵאה למרחב.
 שירת, פלטרין והיכלות כמו בחזריהם ובעירוחם. נצור, לשון תיקון
 וצנין. (יא—יב) כרם ה' לשלמה בבעל המון, ועוד זאת היא
 מתאוננת על אוהבה אשר נתרחק, כרם אחד ה' לשלמה באותו
 מקום הקרוי בעל המון ואותו כרם ה' טעון בכל שנה יין שזה אלף
 כסף ונתן המלך שלמה את כרמו ציד שומרים לשמור פירות השנה
 לחומש שיקפה חמישית הפירות לעלמו בשכר שמירתו וזא קונה אחד
 לקנות פרי הכרם מן המלך באלף כסף ואמר השומר היאך אתה
 יכול לקנותו והרי כבר קבלתיהו בשמירתי לחומש בפירות השנה וזה
 הקונה משיבו הרי לך אלף כסף אשר אתן למלך שלמה בקניית פרי
 כרמו ולך אתן מאתים כסף ריוח שכר חלק חמישי שהיית עתיד
 ליטול ואחרי כן אין לך עלי תרעומת דין ודברים, מעשה זה נתקיים
 בשלמה ולדמיון יסדו במקום זה דוגמא אשר בארתי למעלה בהנה
 מיטתו שלשלמה ובששים המה מלכות. דמיון להק' אשר נתן כנסת
 ישראל שהיא כרמו שנאמר כי כרם ד' לבאות בית ישראל, ואומר כרם
 ה' לידידי בקרן בן שמן לנוטרים, נכרים קשים ואדוניים בעלה
 ומושלים עליהם וגוזלים כל אשר להם, וישראל אומרים להם לבסוף
 תהיו עתידים ליתן את הדין כי ינקום הנזק את נקמתו כאשר
 עשה לחיל מזרים לסוסיו ולרכבו, ואומות העולם משיבים באח"ת
 הימים אם נתחייב בדן נשלם קרן וחומש ונהי' נקיים במשפט.
 מאתים על אלף זהו חומשא מלגאו. בבעל המון שם מקום.
 (יג—יד) היושבת בגנים, כך היא מספרת על אוהבה כך אמר לי
 ידידי אחותי אהובתי היושבת ומתנהגת ומטיילת בגנים ופרדסים
 חברים ושוכנינים אשר באו עמי מקשיבים ותאיבים לקולך כי היא
 ערב השמיעני קולך בנועם ומירותך וישמעו גם ריעי, והיא משיבתו
 ברח דודי ודמה לך לצבי או לאייל לרוץ ולטייל על הרי בשמים

נחרצית אלי שם כי באו לאמך שם ליריס וחבלים ממך בעת לידתה
 ושם הולדתה ועל אותה אהבה אנכי מתחננת לפניך שתשימני כחותם
 על לבך כחותם הנחתם במקום חתימתו וכחותם על זרועך, שימני
 למען תהי' אהבתי לך לזכרון, כי עזה כמות וקשה כשאל האהבה
 אשר לי עליך וגחלי של אהבה גחלי אש שלהבת חזקה וקשה,
 מים רבים לא יוכלו לכבותה ואם יתן איש את כל הון ביתו וממונו
 בשביל האהבה שיש לי עליך שאסירנה ממך יהי' לי אותו ממון לביזוי.
 דמיון על כנסת ישראל שמזכרת בתוך גלותה אהבת מתן תורה
 שהיתה בסיני ודיבור של נעשה ושמע, ובאותה אהבה היא בטוחה
 ומתפללת לפניו להחיש לה קץ גאולה וישועה. מתרפקת, לשון
 חיבור ולשון ערבי הוא. חבלתך, חבלה אמך כמו בני יליאוי
 (ירמיה י' כ') כמו ילאו ממני. שמה חבלתך ילדתך כפל מלה.
 ילדתך, ילדה אותך. רשפיה, לשון גחלים נופל ומוסב לשון כיבוי.
 שלהבתיה, תיבה אחת היא כמו יפיפי' וכן הרבה. (ח—י) אחות
 לנו קטנה, עכשיו היא מספרת על אשר אמרו עלי' אחי' ובית אחי'
 בעודה קטנה, הנה זאת אחותינו קטנה ועדיין לא הגיעה זמנה
 להנשא שהרי אין לה שדים ובעוד שהיא קטנה יש עלינו לתקן לה
 תכשיטי' אשר ינטרכו לעת נישואי' ומה הם תכשיטי' אשר נעשה ונתקן
 שיהיו מזומנין לה ביום שידברו שלשים שדכנים, ובקישוטי נקודות
 כסף ובגדי מלכות נלבישנה להשיאה, אם ראווי' וחשובה היא כחומה
 להשיאה לבן מלך נבנה ונתקן לה פלטירין והיכלות של כסף ואם
 דלת היא שאינה הגונה וראוי' למלכות נבנה לה בית של ארזים
 ותכשיטים הראויים לבת גילה לדוגמתה, וכאשר שמעתי דבריהם
 השיבותי להם דבר אני חומה ועליכם לבנות לי טירת כסף ולהלבישני
 בגדי מלכות ועל שאמרתם ושדים אין לה שדי במגדלות והנה הגיע
 זמני להינשא, כאשר נשמעו ונודעו דברי לידי משם שם לבו עלי
 ואז הייתי בעיני מולאות חן ושלוש, דמיון על כנסת ישראל שזכרת
 בתוך הגלות את האהבה אשר הפליא לישראל במצרים ושלח להם

מחבקה ומנשקה אותך מי יתן אשר לא יבחו לי שלא אחבזה בעיניהם,
ומשם אנהגך אביאך אל בית אמי וחלמידי באיה עמין לעבוד אותך
ושם אמוג לך ואשקך מיין הרקח ומחוק כאשה המחוייבת למזוג כוס
לבעלה, ואז ישים שמאלו תחת לראשי ויד ימינו מחבקה אותי למשוך
פי וגופי אליו באהבה, וכאשר היא מתאוננת ועורגת על ידידה
אשר נתרקה הימנה מפני חברותי, והן גוערות אותה ואומרות
לה הדבקי באחרים ואל תתאזי ותערוגי אליו, והיא משיבתן השבעתי
אתכם ריעותי הבחולות בנות ירושלים שלא תוסיפו לדבר עוד אלי
בדבר הזה, מה תעירו ותאמרו כל דברים נחשבו אלי אפס ותהו
כל זמן שתרצה האהבה להיות בי, דמיון על כנסת ישראל שהיא
מתאוננת בגלותה ואומרת ומתאוננת להקב"ה להחזירה לקדמותה מן
הגלות אל מקום מקדשה לעובדו שם כימי עולם בוצחים וגססים
וקטרת הסמים והוא ישכון בתוכה כאז במשכן אשר למלם שכינת
כבודו בין הכרובים באהבת זכר ונקבה, וכשהאומות דוחקות בה
לסור מאחריו והיא משבעת אותם שלא יוסיפו לדבר עוד אלי בכך.
השדה קנפני"א¹⁰). נשכימה לברמים, וכן המנהג נוהג שהכרמים
אינן סמוכות לעיר וכן פרדיסים כי אם סמוך לכפרים. פתח
אשפנו"א¹¹), לשון פתיחה נופל בסמדר כי קודם שתראו נלגי הענבים
הסמדר נופל כאגוז קטן וגם סתום וכאשר הוא נפתח ריחו מודף
ועובר. את דודי, את חביבי. הדודאים, מן בשמים שריחם מודף.
מעסים, עמין עיזר ענבים. רימונים, משקה רימונים. (ה—ז) מי
ואת עולה, עכשיו היא מדברת עמו בדברי אהבה, כל רואים אשר
ראוני הולכת אחריו תמהו עלי ואמרו זה לזה מי זאת שלהבה אחרי
אובה ועולה מן המדבר ומתחברת עם דודה ואנכי תחת עץ תפוח
עוררתי אהבתך אלי ואותו מקום אהבתה וחמדתה מאד ועל כן

Campagna, Landschaft. (10)

S'épanouir, sich erschließen. (11)

חטף קמץ ומשמעות התיבה כמו אומן, וחטף קמץ ושורק רגילים
 לבא במקום אחד בכמה תיבות כמו מאדמים מאדמים, גדלו גדלו
 וכן הרבה. (ה) במגדל השן, כמו שן סלע ומלוד. אפך חוטמך
 נוי גדול הוא באשה בחוטם זקוף ושוה בלא עקימה. (ו) ורלת
 ראשך, קליעת שערותי קרויי' דלת על שם שהיא מודלת בגובה
 הראש. דלת, ענין מעל הוא. ברהטים, בפתילי זהב של קליעתה
 כי עדיין נוהגין אהבי הצתולות יש מהם אוגרים פתילי אהובותיהם
 מפני זכרון האהבה אשר ביניהם. צי"ת של ברהטים שהיא קמולה
 מוכחת ואומרת באותן רהטים שהזכיר בסמוך דלת ראשך כארגמן כי
 לא ננקדת צי"ת בחירק ברהטים. (ה) דמחה לתמר אין לך זקוף
 וישר כאילן תמר. (ט) אִיְחָזָה, לשון אפעל כמו אוכלה אומרה. (י) בין
 השוב, המדקדק יצין שיאמר כיון בקמץ קטן שלא במקום דביקות
 מה. הולך לדודי, שם דבר, הולך לידידותי כמו כי טובים דודיך
 מיין. (יב) לכה דודי נצא השדה, עכשיו היא מפייסת את אהבה
 שילך לטייל ולהתחבב עמה, לכה דודי נלא אני ואתה מן העיר אל
 השדה והלילה נלינה בכפרים ולבוקר נשכימה לטייל בכרמים ונראה
 אם הגיעה עת דודים אם פרחה הגפן ואם נפתחו פתחי הסמדר
 ואם הנצו הרימונים שם אתן את אהבתי ואת ידידותי לך. הרודאים
 והבשמים נתנו ריח ואלל פתח פרדם שלנו בכניסתינו לתוכו נמלא שם
 כל מיני מגדים חדשים וגם ישנים, וגם מן המגדים אשר לפנתי
 והלנעתי לך משנה שעברה:

פרשת ח'

(א—ד) מי יתנך שתי' כאח לי באחזה ואהבה וריעות ואמלאך
 בחוך ובשווקים וברחובות אשקך לעין כל וגם בני האדם אשר יראוני

אשר בלבנון המופה ועומד פני דמשק, ראשך עליך בגובה כהר הכרמל
 ושער ראשך נאה והגון כארגמן שאינו לבן כל כך אינך"ש קליירא"ש" (°)
 בלעו, ואני המלך אוהבך מקושר ואדוק בפתיל הזה שאת קולעת
 בו קליעת שער ראשך באהבתי וחמדתי עליך, ומה יפית ומה נעמח
 עלי להתענג בך באהבת תענוגים, זאת קומתך זקופה ביושר אשר
 דמחה לחמר שהוא זקוף וישר ושדייך דומים לשני אשכלות תלויות
 בשורקה, ועל אשר אהבתיך ודימתיך לחמר אמרתי אעלה בחמר
 ואחזק בענפיו וסנסניו, דבר זה להודיע ולומר אשר אלך ואתחבב
 עמך לנשקך ולחבקך ויהיו נא שדייך הגונים עמי כשני אשכלות גפן
 וריח אפך יהי לי כריח תפוחים, וחכך וטעמך יטב לי כיון הטוב
 הולך ועולה לידידותי באהבת מישור שאותו יין טוב וחזק דובב ומדבב
 ומשמה ישינים רדומים ועללים כענין שנאמר ויין ישמה לבב אנוש,
 ותירוש ינובב בתולות (זכריה ט'). ועכשיו היא מפייסת ומתרלת
 על דבריו כאשר סיפר שבה כל גופה מלמטה למעלה ומתנחמת על
 דבריו ומשיבתו אני לדודי בכל לביו ועלי חשוקתו וחשקתו כטוב
 בעיניו וכל אשר יאבה יעשה לו, דמיון על הק' ששלח לכנסת ישראל
 את נביאיו להוכיחם בעוד שבית המקדש קיים למען יקיימו את
 התורה, והיו ישראל משיבים להם אין אנו יכולים לקיים המצוות
 ולעסוק בתורה כי רע עלינו המעשה והאומות מפייסות לישראל
 שיחזרו ליראתם לעבוד אלקים אחרים והם משיבים שלא לפנות אליהם
 ועדיין מפייסין אותן בכל דברי פיוסין הללו וישראל עומין ומשיבין
 להם. אני לדודי ועלי חשוקתו, ולא לעבוד ולא אפנה אל יראת
 אלקי נכר כי אם להקב"ה אשר גמל עלי ברחמיו וברוב חסדיו מימי
 קדם עד היום הזה. לראות הפרחה הגפן, כפל מלה על לראות באיבי
 הנחל. (א) השולמית, משולמה ותמימה. (ב) פעמיד, לשון רגל
 ופסיעה. חללים, ענין עגילים ותכשיטים הם, אמן אל"ף בנקודת

מטתו שלשלה. ואת החשבון אשר כתב שנים ושמונים לא דקדק
 בו כי אינו מומלס. (יא) אל גינת אגוז, עכשיו הוא מפיים אהובתו
 למען תבוא ונטייל עמו בתוך הפרדס תחת עלי אגוז שריחן נודף,
 אל פרדס גינת אגוז שהוא על שפת הנחל ירדתי לראות בפריו לראות
 אם פרחו עדיין הגפן ואם הגו עלי הרימונים ובאי אלי ונטייל
 ונתחבבה יחד תחת האילנות ופרחיהם ונליהם, והיא משיבתו לא
 ידעתי ללכת שם ולא אלק ועלה בגפשי וזדעתי לרכוב על מרכבותיו
 ולשוב לעמי שהוא נדיב כי בת מלך אני, והוא משיב לה:

פרשה ז'

שובי שובי השולמית ונחזה אני וריעי ביופי גופך והדרת
 קומתך, והיא משיבתו מה תחזה בי וביופי והדרת קומתי שקראתני
 שולמית שאתה אומר לי להתראות לכל כאלו אני הולכת במחולות
 וגנאי לי להתראות לכל ולא אשוב אליך והוא משיב לה כדי לפיים
 ולספר שבה מלמטה למעלה מה יפו פסיעותיך וקשוטי נעליך
 כבודה בת מלך, סתרי יריכך נאים ויפים כמו חלאים ותכשיטיך
 מעשה ידי אומן עשויין באומנת, שררך וטבורך לא ובר נקי כאגן
 וגביע מלא מים שהוא לבן ולא בתוכו מחמת לובן המים ולובן הגביע
 קדומה לסהר שאינו חסר ממויגת מים, בשנך משופע לכאן ולכאן
 כגל וערימת חיטין גדורה ומסוייגת כגדר של שושנים, שאר ערמות
 גדורות גדר קוליס וזאת גדורה סביבה בשושנים ולובן החטים ואודם
 השושנים מלטרפים והגון דבר נאה לכל כך בטנך לבן אדמדם ביופי
 ונוי, שני שדיך דבוקים ומכוונים כשני תאומים בני לבי, צוארך
 זקוף כמגדל בני על שן סלע שהוא זקוף ונראה לכל, עיניך כלולים
 ונאין כבריכת מים בחשבון של שער בת רבים שרוב בני העיר יולאין
 ונכנסין בה שהרבים באים להסתכל שם ולטייל, וחוטמך זקוף כמגדל

ס"ח קהלת ושה"ש לר' טוביהו בר אליעזר בעל לקח טוב ליקטתים אני
 כתבתי ס"ח לא סתם דעו סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם
 סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם
 סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם
 סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם סתם

פירושים על קהלת ושה"ש לר' טוביהו בר אליעזר בעל לקח טוב ליקטתים אני
 אהרן יעללינעק.

ק ה ל ת

א' הבל הבלים אמר קהלת, מדבר קהלת על הצלי העולם
 שהכל סף וכלה והדורות מהגין כמנהגם זה אחר זה וצוים בניינים
 גדולים והצוים מחים והבנין עומד הלא כי להבל יגע.
 מה יתרון לאדם, כלומר מה יתרון ש"ן במקום ח"ו כגון פשר
 דבר, ואין פותר אותם לפרעה. ואמר מה שבת יש לאדם בכל עמלו,
 ב"ת במקום מ"ס. לאדם קרא כל העולם על שם אדם הראשון
 שבא מן האדמה ושב אל האדמה.
 דור הולך ודור בא, לפי שאמר למעלה מה יתרון לאדם בכל
 עמלו שיעמול תחת השמש כשם שהשמש מתגלגל ברקיע והוא זורח
 במזרח ושוקע במערב וחוזר למקומו כך הדורות דור הולך ודור בא
 אלו בני אדם שנולדים בעולם ומחים ובאים אחרים תחיהם והאריך
 לעולם עומדת כלומר האריך אינה משנה ממנהגה שאין אדם זורע
 חטים ומעלה שעורים שעורים ומעלה חטים.
 ואל מקומו שואף כלומר ואין אדם מגיע במדרגתו של חבירו
 כי אם במה שגזר עליו מן השמים להיות מקומו ומדרגתו. . . . . ודע
 שדברי קהלת עמוקים נדרשים על מדרש החכמה ועל משמען של
 הפסוקין.

וגבעות הלבונה וגם חנכי הלך אלך עמך ונתחבב שם חני ואחיה
 ושם שיר חשורר לעורר קול בין שמינו וגם אהודך משירי חבל בפני כל
 חלו חין נכון להשמייע קול כי כל כבודה בת מלך פנימה, דמיון להקב"ה
 שאומר על כנסת ישראל מלכים מחכים מקשיבים לקולך שתשמיעני
 תפילתך ותזבחי זבח לדק וכנסת ישראל משיבתו דבר ברה דודי אל
 עיר קדשי מקום מקדשי והשיבה לי שופטי כבדאשונה ויועלי כבתחלה
 לפדותי מגלותי וישירו שם לויי וכהני ויקטירו קטרת סממני ויזבחו
 זבחי לדק עולה וכליל ואז יעלו על מזבחך פרים:

המחכה יזכה ויחזה נועם זה

ונאמר הנה אלקינו זה

הושלמה מגילת שיר השירים:

סוף קהילות ים סוף...
 נחמיה...
 חזקיה...
 חזקיה...
 חזקיה...

פירוש על קהלת ושה"ש לר' טוביהו בר אליעזר בעל לקח טוב ליקטתים אני
 אהרן יעללינגע ק. חזקיה...
 חזקיה...
 חזקיה...

ק ה ל ת

א' הבל הבלים אמר קהלת, מדבר קהלת על הבלי העולם
 שהכל סף וכלה והדורות נוהגין כמנהגם זה אחר זה וזנוים זמנים
 גדולים והזנוים מחים והזמן עומד הלא כי להבל יגע.
 מה יתרון לאדם, כלומר מה יתרון ש"ן במקום ח"ו כגון פשר
 דבר, ואין פותר אותם לפרעה. ואמר מה שבח יש לאדם בכל עמלו,
 ב"ח במקום מ"ס. לאדם קרא כל העולם על שם אדם הראשון
 שבא מן האדמה ושב אל האדמה.
 דור הולך ודור בא, לפי שאמר למעלה מה יתרון לאדם בכל
 עמלו שיעמול תחת השמש כשם שהשמש מתגלגל ברקיע והוא זורח
 במזרח ושוקע במערב ויחזר למקומו כך הדורות דור הולך ודור בא
 אלו בני אדם שנולדים בעולם ומתים ובאים אחרים תחתיהם והאריך
 לעולם עומדת כלומר האריך אינה משנה ממנהגה שאין אדם זורע
 חטים ומעלה שעורים שעורים ומעלה חטים.
 ואל מקומו שואף כלומר ואין אדם מגיע במדרגתו של חבירו
 כי אם כמה שגזר עליו מן השמים להיות מקומו ומדרגתו... ודע
 שדברי קהלת עמוקים מדרשים על מדרש החכמה ועל משמען של
 הפסוקין.

וגבעות הלבונה וגם אנכי הלך אלך עמך ונתחבב שם אני ואחתי
 ושם שיר אשורר לעורר קול צין שנינו וגם אהודך משירי חבל בפני כל
 חלו אין נכון להשמיע קול כי כל כבודה בת מלך פנימה, דמיון להקב"ה
 שאומר על כנסת ישראל מלכים מחכים מקשיבים לקולך שתשמיעני
 תפילתך ותזבחתי זבח לדק וכנסת ישראל משיבתו דבר ברה דורי אל
 עיר קדשי מקום מקדשי והשיבה לי שופטי כזרחשונה ויועלי כזרחלה
 לפדותי מגלותי וישירו שם לוי וכהני ויקטירו קטרת סממני ויזבחו
 זבחי לדק עולה וכליל ואז יעלו על מזבחך פרים:

המחכה יזכה ויחזה נועם זה

ונאמר הנה אלקינו זה

הושלמה מגילת שיר השירים:

סוף קהילות יישובים סגורים...
במקום זה...
הוא...

פירושם על קהלת ושה"ש לר' טוביהו בר אליעזר בעל לקח טוב ליקטתים אני
אחרון יעללינגעק.

ק ה ל ת

א' הבל הבלים אמר קהלת, מדבר קהלת על הבלי העולם
שהכל סף וכלה והדורות נוהגין כמנהגם זה אחר זה וצומים צמיים
גדולים והצומים מחים והבנין עומד הלא כי להבל יגע.
מה יחרון לאדם, כלומר מה ישרון שי' במקום חי'ו כגון פשר
דבר, ואין פותר אוחס לפרעה. ואמר מה שבח יש לאדם בכל עמלו,
בי"ח במקום מ"ס. לאדם קרא כל העולם על שם אדם הראשון
שבא מן האדמה ושב אל האדמה. כי יצא האדם מן האדמה
דור הולך ודור בא, לפי שאמר למעלה מה יחרון לאדם בכל
עמלו שיעמול תחת השמש כשם שהשמש מחלגל ברקיע והוא זורח
במזרח ושוקע במערב וחוזר למקומו כך הדורות דור הולך ודור בא
אלו בני אדם שנולדים בעולם ומחים וצאים אחרים תחיתם והארץ
לעולם עומדת כלומר הארץ אינה משנה ממנהגה שאין אדם זורע
חטים ומעלה שעורים שעורים ומעלה חטים.
ואל מקומו שואף כלומר ואין אדם מגיע במדרגתו של חבירו
כי אם במה שנגזר עליו מן השמים להיות מקומו ומדרגתו... ודע
שדברי קהלת עמוקים נדרשים על מדרש החכמה ועל משמען של
הפסוקין.

וגבעות הלבונה וגם אחי הלך אלך עמך ונתחבב שם אחי ואחיה
 ושם שיר אשורר לעורר קול צין שנינו וגם אהודך משירי חבל בפני כל
 אלו אין נכון להשמייע קול כי כל כבודה בת מלך פנימה, דמיון להקב"ה
 שאומר על כנסת ישראל מלכים מחכים מקשיבים לקולך שתשמיעני
 תפילתך ותזבחתי זבח לדק וכנסת ישראל משיבתו דבר ברה דורי אל
 עיר קדשי מקום מקדשי והשיבה לי שופטי כבדאשונה ויועלי כבתחלה
 לפדותי מגלותי וישירו שם לוי וכהני ויקטירו קטרת סממני ויזבחו
 זבחי לדק עולה וכליל ואז יעלו על מזבחך פרים:

המחכה יזכה ויחזה נועם זה

ונאמר הנה אלקינו זה

הושלמה מגילת שיר השירים:

וגבעות הלבונה וגם חנוי הלך אלך עמך ונתחבב שם חמי ואחיה
 ושם שיר אשורר לעורר קול בין שמינו וגם אהודך משירי חבל בפני כל
 חלו חין נכון להשמיע קול כי כל כבודה בת מלך פנימה, דמיון להקב"ה
 שאומר על כנסת ישראל מלכים מחכים מקשיבים לקולך שתשמיעני
 תפילתך ותזבחתי זבח לדק וכנסת ישראל משיבתו דבר ברה דודי אל
 עיר קדשי מקום מקדשי והשיבה לי שופטי כבדאשונה ויועלי כבתחלה
 לפדותי מגלותי וישירו שם לוי וכהני ויקטירו קטרת סממני ויזבחו
 זבחי לדק עולה וכליל ואז יעלו על מזבחך פרים:

המחכה יזכה ויחזה נועם זה
 ונאמר הנה אלקינו זה
 הושלמה מגילת שיר השירים:

סוף קהילות ים סוף...
 נחמנו סוף...
 סוף...
 פירוש על קהלת ושה"ש לר' טוביהו בר אליעזר בעל לקח טוב ליקטתים אני
 אהרן יע ללינגעק.

ק ה ל ת

א' הבל הבלים אמר קהלת, מדבר קהלת על כבלי העולם
 שהכל סף וכלה והדורות נוהגין כמנהגם זה אחר זה ובונים בנינים
 גדולים והבונים מתים והבנין עומד הלא כי להבל יגע.
 מה יתרון לאדם, כלומר מה יתרון ש"ן במקום ח"ו כגון פשר
 דבר, ואין פותר אותם לפרעה. ואמר מה שבח יש לאדם בכל עמלו,
 ב"ח במקום מ"ס. לאדם קרא כל העולם על שם אדם הראשון
 שבא מן האדמה ושב אל האדמה.
 דור הולך ודור בא, לפי שאמר למעלה מה יתרון לאדם בכל
 עמלו שיעמול תחת השמש כשם שהשמש מתגלגל ברקיע והוא זורח
 במזרח ושוקע במערב ויחזר למקומו כך הדורות דור הולך ודור בא
 אלו בני אדם שנולדים בעולם ומתים ובאים אחרים תחתיהם והאריך
 לעולם עומדת כלומר האריך אינה משנה ממנהגה שאין אדם זורע
 חטים ומעלה שעורים שעורים ומעלה חטים.
 ואל מקומו שואף כלומר ואין אדם מגיע במדרגתו של חבירו
 כי אם במה שגזר עליו מן השמים להיות מקומו ומדרגתו... ודע
 שדברי קהלת עמוקים נדרשים על מדרש החכמה ועל משמען של
 הפסוקין.

וגבעות הלבונה וגם חנוי הלך אלך עמך ונתחבב שם חנוי ואתה
 ושם שיר אשורר לעורר קול בין שנינו וגם אהודך משירי חבל בפני כל
 חלו אין נכון להשמיע קול כי כל כבודה בת מלך פנימה, דמיון להקב"ה
 שאומר על כנסת ישראל מלאכים מחכים מקשיבים לקולך שתשמיעני
 תפילתך ותזבחתי זבח לדק וכנסת ישראל משיבתו דבר ברה דודי אל
 עיר קדשי מקום מקדשי והשיבה לי שופטי כבדאשונה ויועלי כבתחלה
 לפדותי מגלותי וישירו שם לויי וכהני ויקטירו קטרת סממני ויזבחו
 זבחי לדק עולה וכליל ואז יעלו על מזבחך פרים:

המחכה יזכה ויחזה נועם זה

ונאמר הנה אלקינו זה

הושלמה מגילת שיר השירים:

את שלישי משה ואהרן להוציאם מחתם סבלות מזרים והלכו גאולים
 משופעים בזהב וכסף ומרגליות וחכשיטין כל זאת עשה הקב"ה ועשיו
 היא נידונית בשיעבוד קשה וגפשה עורגת להקב"ה להוציאה למרחב.
 שירת, פלטרין והיכלות כמו בהגריהם ובטירותם. נצור, לשון חיקון
 ובנין. (יא—יב) ברם ה' לשלטה בבעל המון, ועוד זאת היא
 מתאוננת על אוהבה אשר נחרקה, כרם אחד ה' לשלמה באותו
 מקום הקרוי בעל המון ואותו כרם ה' טעון בכל שנה יין שזה אלף
 כסף ונתן המלך שלמה את כרמו ביד שומרים לשמור פירות השנה
 לחומש שיקפה חמישית הפירות לעצמו בשכר שמירתו ובה קונה אחד
 לקנות פרי הכרם מן המלך באלף כסף ואמר השומר היאך אתה
 יכול לקנותו והרי כבר קבלתיהו בשמירתי לחומש בפירות השנה זה
 הקונה משיבו הרי לך אלף כסף אשר נתן למלך שלמה בקניית פרי
 כרמו ולך נתן מאתים כסף ריוח שכר חלק חמישי שהיית עתיד
 ליטול ואחרי כן אין לך עלי חרעומת דין ודברים, מעשה זה נחקיים
 בשלמה ולדמיון יסדו במקום זה דוגמא אשר בארתי למעלה בהנה
 מיטתו שלשלמה ובששים המה מלכות. דמיון להק' אשר נתן כנסת
 ישראל שהיא כרמו שנאמר כי כרם ד' לבאות בית ישראל, ואומר כרם
 ה' לידידי בקרן בן שמן לנושרים, נכרים קשים ואדוניים בעלה
 ומושלים עליהם וגחלים כל אשר להם, וישראל אומרים להם לבסוף
 תהיו עתידים ליתן את הדין כי ינקום הנזק את נקמתו כאשר
 עשה לחיל מזרים לסוסיו ולרכבו, ואומות העולם משיבים באחיית
 הימים אם נתחייב בדיון שלם קרן וחומש ונהי' נקיים במשפט.
 מאתים על אלף זהו חומשא מלגאו. בבעל המון שם מקום.
 (יג—יד) היושבת בגנים, כך היא מספרת על אוהבה כך אמר לי
 ידידי אחותי אהובתי היושבת ומתנהגת ומטיילת בגנים ופרדסים
 חברים ושוכנינים אשר באו עמי מקשיבים ותאיבים לקולך כי היא
 ערב השמיעני קולך במעם זמירותך וישמעו גם ריעי, והיא משיבתו
 ברח דודי ודמה לך לצבי או לאייל לרוץ ולטייל על הרי בשמים

נתרצית אלי שם כי באו לאמך שם ליריס וחבלים ממך בעת לידתה
 ושם הולדתה ועל אותה אהבה אנכי מתחננת לפניך שתשימני כחותם
 על לבך כחותם הנחתם במקום חתימתו וכחותם על זרועך, שימני
 למען תהי' אהבתי לך לזכרון, כי עזה כמות וקשה כשאל האהבה
 אשר לי עליך וגחלי של אהבה גחלי אש שלהבת חזקה וקשה,
 מים רבים לא יוכלו לכבותה ואם יתן איש את כל הון ביתו וממונו
 בשביל האהבה שיש לי עליך שאסירנה ממך יהי' לי אותו ממון לביומי.
 דמיון על כנסת ישראל שמזכרת בתוך גלותה אהבת מתן תורה
 שהיתה בסיני ודיבור של נעשה ונשמע, ובאותה אהבה היא בטוחה
 ומתפללת לפניו להחיש לה קץ גאולה וישועה. מתרפקת, לשון
 חיבור ולשון ערבי הוא. חבלתך, חבלה אמך כמו בני יליאוי
 (ירמיה י' כ') כמו ילאו ממני. שמה חבלתך ילדתך כפל מלה.
 ילדתך, ילדה אותך. רשפיה, לשון גחלים נופל ומוסב לשון כיצוי.
 שלהבתיה, תיבה אחת היא כמו יפיפי' וכן הרבה. (ח—י) אחות
 לנו קטנה, עכשיו היא מספרת על אשר אמרו עלי' אחי' ובית אחי'
 בעודה קטנה, הנה זאת אחותינו קטנה ועדיין לא הגיעה זמנה
 להנשא שהרי אין לה שדים ובעוד שהיא קטנה יש עלינו לתקן לה
 תכשיטי' אשר ינטרכו לעת נישואי' ומה הם תכשיטי' אשר נעשה ונתקן
 שיהיו מזומנין לה ביום שידברו שלשים שדכנים, ובקישוטי נקודות
 כסף ובגדי מלכות נלבישנה להשיאה, אם ראווי' וחשובה היא כחומה
 להשיאה לבן מלך נבנה ונתקן לה פלטירין והיכלות של כסף ואם
 דלת היא שאינה הגונה וראוי' למלכות נבנה לה בית של ארזים
 ותכשיטים הראויים לבת גילה לדוגמתה, וכאשר שמעתי דבריהם
 השיבותי להם דבר אני חומה ועליכם לבנות לי טירת כסף ולהלבישני
 בגדי מלכות ועל שאמרתם ושדים אין לה שדי במגדלות והנה הגיע
 זמני להינשא, כאשר נשמעו ונודעו דברי לידי משם שם לבו עלי
 ואז הייתי בעיני מולאות חן ושלום, דמיון על כנסת ישראל שזכרת
 בתוך הגלות את האהבה אשר הפליא לישראל במצרים ושלח להם

אח שלישיו משה ואהרן להושיאם מחמת סבלות מזרים והלכו גאולים
 משופעים בזהב וכסף ומרגליות וחשיטין כל זאת עשה הקב"ה ועשיו
 היא נידונית בשיעבוד קשה וגפשה עורגת להקב"ה להושיאה למרחב.
 טירת, פלטרין והיכלות כמו צהריהם ובטירותם. נצור, לשון חיקון
 ובנין. (יא—יב) ברם ה' לשלמה בבעל המון, ועוד זאת היא
 מתאוננת על אוהבה אשר נחרקה, כרם אחד ה' לשלמה באותו
 מקום הקרוי בעל המון ואותו כרם ה' טעון בכל שנה יין שזה אלף
 כסף ונתן המלך שלמה את כרמו ביד שומרים לשמור פירות השנה
 לחומש שיקפה חמישית הפירות לעצמו בשכר שמירתו ובה קונה אחד
 לקנות פרי הכרם מן המלך באלף כסף ואמר השומר היאך אתה
 יכול לקנותו והרי כבר קבלתהו בשמירתי לחומש בפירות השנה זה
 הקונה משיבו הרי לך אלף כסף אשר נתן למלך שלמה בקניית פרי
 כרמו ולך נתן מאתים כסף ריוח שכר חלק חמישי שהיית עתיד
 ליטול ואחרי כן אין לך עלי חרעומת דין ודברים, מעשה זה נתקיים
 בשלמה ולדמיון יסדו במקום זה דוגמא אשר בארתי למעלה בהנה
 מיטתו שלשלמה ובששים המה מלכות. דמיון להק' אשר נתן כנסת
 ישראל שהיא כרמו שנאמר כי כרם ד' לצאות בית ישראל, ואומר כרם
 ה' לידידי בקרן בן שמן לנושרים, נכרים קשים ואדוניים בעלה
 ומושלים עליהם וגחלים כל אשר להם, וישראל אומרים להם לבסוף
 תהיו עתידים ליתן את הדין כי ינקום הנזק את נקמתו כאשר
 עשה לחיל מזרים לסוסיו ולרכבו, ואומות העולם משיבים באחיית
 הימים אם נתחייב בדיון נשלים קרן וחומש ונהי' נקיים במשפט.
 מאתים על אלף זהו חומשא מלגאו. בבעל המון שם מקום.
 (יג—יד) היושבת בגנים, כך היא מספרת על אוהבה כך אמר לי
 ידידי אחותי אהובתי היושבת ומתנהגת ומטיילת בגנים ופרדסים
 חברים ושוכניי' אשר באו עמי מקשיבים ותאיבים לקולך כי היא
 ערב השמיעני קולך במועס זמירותך וישמעו גם ריעי, והיא משיבתו
 ברח דודי ודמה לך לצבי או לאייל לרוץ ולטייל על הרי בשמים

נתרצית אלי שם כי באו לאמך שם ליריס וחבלים ממך בעת לידתה
 ושם הולדתה ועל אותה אהבה אנכי מתחננת לפניך שתשימני כחותם
 על לבך כחותם הנחתם במקום חתימתו וכחותם על זרועך, שימני
 למען תהי' אהבתי לך לזכרון, כי עזה כמות וקשה כשאל האהבה
 אשר לי עליך וגחלי של אהבה גחלי אש שלהבת חזקה וקשה,
 מים רבים לא יוכלו לכבותה ואם יתן איש את כל הון ביתו וממונו
 בשביל האהבה שיש לי עליך שאסירנה ממך יהי' לי אותו ממון לביוני.
 דמיון על כנסת ישראל שמזכרת בתוך גלותה אהבת מתן תורה
 שהיתה בסיני ודיבור של נעשה ונשמע, ובאותה אהבה היא בטוחה
 ומתפללת לפניו להחיש לה קץ גאולה וישועה. מתרפקת, לשון
 חיבור ולשון ערבי הוא. חבלתך, חבלה אמך כמו בני ילאוני
 (ירמיה י' כ') כמו ילאו ממני. שמה חבלתך ילדתך כפל מלה.
 ילדתך, ילדה אותך. רשפיה, לשון גחלים נופל ומוסב לשון כיבוי.
 שלהבתיה, תיבה אחת היא כמו יפיפי' וכן הרבה. (ח—י) אחות
 לנו קטנה, עכשיו היא מספרת על אשר אמרו עלי' אחי' ובית אחי'
 בעודה קטנה, הנה זאת אחותינו קטנה ועדיין לא הגיעה זמנה
 להנשא שהרי אין לה שדים ובעוד שהיא קטנה יש עלינו לתקן לה
 תכשיטי' אשר ינטרכו לעת נישואי' ומה הם תכשיטי' אשר נעשה ונתקן
 שיהיו מזומנין לה ביום שידברו שלשים שדכנים, ובקישוטי נקודות
 כסף ובגדי מלכות נלבישנה להשיאה, אם ראווי' וחשובה היא כחומה
 להשיאה לבן מלך נבנה ונתקן לה פלטירין והיכלות של כסף ואם
 דלת היא שאינה הגונה וראוי' למלכות נבנה לה בית של ארזים
 ותכשיטים הראויים לבת גילה לדוגמתה, וכאשר שמעתי דבריהם
 השיבותי להם דבר אני חומה ועליכם לבנות לי טירת כסף ולהלבישני
 בגדי מלכות ועל שאמרתם ושדים אין לה שדי במגדלות והנה הגיע
 זמני להינשא, כאשר נשמעו ונודעו דברי לידי משם שם לבו עלי
 ואז הייתי בעיני מולאות חן ושלוש, דמיון על כנסת ישראל שזכרת
 בתוך הגלות את האהבה אשר הפליא לישראל במארים ושלח להם

את שלישו משה ואהרן להוציאם מחתם סבלות מנרים והלכו גאולים
 משופעים בזהב וכסף ומרגליות וחשיטין כל זאת עשה הקב"ה ועשיו
 הוא נידונית בשיעבוד קשה וגפשה עורגת להקב"ה להוציאה למרחב.
 טירת, פלטרין והיכלות כמו בהגריהם ובטירותם. נצור, לשון חיקון
 ובנין. (יא—יב) ברם ה' לשלמה בבעל המון, ועוד זאת היא
 מתאוננת על אוהבה אשר נחרקה, כרם אחד ה' לשלמה באותו
 מקום הקרוי בעל המון ואותו כרם ה' טעון בכל שנה יין שזה אלף
 כסף ונתן המלך שלמה את כרמו ביד שומרים לשמור פירות השנה
 לחומש שיקפה חמישית הפירות לעגמו בשכר שמירתו וכל קונה אחד
 לקנות פרי הכרם מן המלך באלף כסף ואמר השומר היאך אתה
 יכול לקנותו והרי כבר קבלתיהו בשמירתי לחומש בפירות השנה זה
 הקונה משיבו הרי לך אלף כסף אשר נתן למלך שלמה בקניית פרי
 כרמו ולך אתן מאתים כסף ריוח שכר חלק חמישי שהיית עתיד
 ליטול ואחרי כן אין לך עלי חרעומת דין ודברים, מעשה זה נחקיים
 בשלמה ולדמיון יסדו במקום זה דוגמא אשר בארתי למעלה בהנה
 מיטתו שלשלמה ובששים המה מלכות. דמיון להק' אשר נתן כנסת
 ישראל שהיא כרמו שנאמר כי כרם ד' לבאות בית ישראל, ואומר כרם
 ה' לידידי בקרן בן שמן לנוטרים, נכרים קשים ואדונים בעלה
 ומושלים עליהם וגחלים כל אשר להם, וישראל אומרים להם לבסוף
 תהיו עתידים ליתן את הדין כי ינקום המקם את נקמתנו כאשר
 עשה לחיל מנרים לסוסיו ולרכבו, ואומות העולם משיבים באחיזת
 הימים אם נתחייב בדין נשלים קרן וחומש ונהי' נקיים במשפט.
 מאתים על אלף זהו חומשא מלגאו. בבעל המון שם מקום.
 (יג—יד) היושבת בגנים, כך היא מספרת על אוהבה כך אמר לי
 ידידי אחותי להובתי היושבת ומתנהגת ומטיילת בגנים ופרדסים
 חברים ושושבינים אשר באו עמי מקשיבים ותאיבים לקולך כי היא
 ערב השמיעני קולך בנעם ומירותך וישמעו גם ריעי, והיא משיבתו
 ברח דודי ודמה לך לצבי או לאייל לרוך ולטייל על הרי בשמים

נתרצית אלי שם כי באו לאמך שם ליריס וחבלים ממך בעת לידתה
 ושם הולדתה ועל אותה אהבה אנכי מתחננת לפניך שתשימני כחותם
 על לבך כחותם הנחתם במקום חתימתו וכחותם על זרועך, שימני
 למען תהי' אהבתי לך לזכרון, בי עזה כמות וקשה כשאל האהבה
 אשר לי עליך וגחלי של אהבה גחלי אש שלהבת חזקה וקשה,
 מים רבים לא יוכלו לכבותה ואם יתן איש את כל הון ביתו וממונו
 בשביל האהבה שיש לי עליך שאסירנה ממך יהי' לי אותו ממון לביווי.
 דמיון על כנסת ישראל שמזכרת בתוך גלותה אהבת מתן תורה
 שהיתה בסיני ודיבור של נעשה ונשמע, ובאותה אהבה היא בטוחה
 ומתפללת לפניו להחיש לה קץ גאולה וישועה. מתרפקת, לשון
 חיבור ולשון ערבי הוא. חבלתך, חבלה אמך כמו בני ייאווי
 (ירמיה י' כ') כמו ילאו ממני. שמה חבלתך ילדתך כפל מלה.
 ילדתך, ילדה אותך. רשפיה, לשון גחלים נופל ומוסב לשון כיבוי.
 שלהבתיה, תיבה אחת היא כמו יפיפי' וכן הרבה. (ח—י) אחות
 לנו קטנה, עכשיו היא מספרת על אשר אמרו עלי' אחי' ובית אחי'
 בעודה קטנה, הנה זאת אחותינו קטנה ועדיין לא הגיעה זמנה
 להנשא שהרי אין לה שדים ובעוד שהיא קטנה יש עלינו לתקן לה
 תכשיטי' אשר ינטרכו לעת נישואי' ומה הם תכשיטי' אשר נעשה ונתקן
 שיהיו מזומנין לה ביום שידברו שלשים שדכנים, ובקישוטי נקודות
 כסף ובגדי מלכות נלבישנה להשיאה, אם ראווי' וחשובה היא כחומה
 להשיאה לבן מלך נבנה ונתקן לה פלטירין והיכלות של כסף ואם
 דלת היא שאינה הגונה וראוי' למלכות נבנה לה בית של ארזים
 ותכשיטים הראויים לבת גילה לדוגמתה, וכאשר שמעתי דבריהם
 השיבותי להם דבר אני חומה ועליכם לבנות לי טירת כסף ולהלבישני
 בגדי מלכות ועל שאמרתם ושדים אין לה שדי במגדלות והנה הגיע
 זמני להינשא, כאשר נשמעו ונודעו דברי לידי משם שם לבו עלי
 ואז הייתי בעיני מולאות חן ושלום, דמיון על כנסת ישראל שזכרת
 בתוך הגלות את האהבה אשר הפליא לישראל במצרים ושלח להם

אח שלישיו חשה וזהו להוציאם מחתם סבלות מטרם והלכו גאולים
 משופעים בזהב וכסף ומרגליות וחשיטין כל זאת עשה הקב"ה ועשיו
 הוא נידוניה בשיעבוד קשה וגמשה עורגת להקב"ה להוציאה למרחב.
 שירת, פלטרין והיכלות כמו בהמריהם ובמירוחם. נצור, לשון חיקון
 ובנין. (יא—יב) פרם דה' לשלמה בבעל המזון, ועוד זאת היא
 מחלונת על אוהבה אשר נחרתה, כרם אחד ה' לשלמה בלוחו
 מקום הקרוי בעל המזון ולוחו כרם ה' טעון בכל שנה יין שזה חלק
 כסף ונתן המלך שלמה אח כרמו ביד שומרים לשמור פירות השנה
 לחומש שיקפה המישיה הפירות לעצמו בשכר שמירתו ובה קונה אחד
 לקטת פרי הכרם מן המלך בחלק כסף ואמר השומר היאך אתה
 יכול לקטתו והרי כבר קבלתהו בשמירתי לחומש בפירות השנה וזה
 הקונה משיבו הרי לך חלק כסף אשר נתן למלך שלמה בקמיית פרי
 כרמו ולך נתן מאתים כסף ריוח שכר חלק המישי שהיית עתיד
 ליעול ואחרי כן אין לך עלי חרעומת דין ודברים, מעשה זה נחקיים
 בשלמה ולדמיון יסדו במקום זה דוגמא אשר בארתי למעלה בהנה
 מיטתו שלשלמה ובששים המה מלכות. דמיון להק' אשר נתן כנסת
 ישראל שהיא כרמו שנאמר כי כרם ד' נבאות בית ישראל, ואומר כרם
 ה' לידידי בקרן בן שמן לנוטרים, נכרים קשים ואדוניים בעלה
 ומושלים עליהם וגחלים כל אשר להם, וישראל אומרים להם לבסוף
 תהיו עתידים ליתן אח הדין כי ינקום הנזקם אח נקמתו כאשר
 עשה לחיל מטרם לסוסיו ולרכבו, ואומות העולם משיבים באח"ח
 הימים אם נתחייב בדון שלם קרן וחומש ונהי' נקיים במשפט.
 מאתים על חלק זהו חומשא מלגאו. בבעל המזון שם מקום.
 (יג—יד) היושבת בגנים, כך היא מספרת על אוהבה כך אמר לי
 ידידי אחותי להובתי היושבת ומתנהגת ומטיילת בגנים ופרדסים
 חברים ושושבינים אשר באו עמי מקשיבים וחאיבים לקולך כי היא
 ערב השמיעני קולך במעם ומירוחך וישמעו גם ריעי, והיא משיבתו
 ברח דודי ודמה לך לצבי או לאייל לרוך ולטייל על הרי בשמים

נתרנית אלי שם כי באו לאמך שם זירים וחבלים ממך בעת לידתה
 ושם הולדתה ועל אותה אהבה אנכי מתחננת לפניך שתשימני כחותם
 על לבך כחותם הנחתם במקום חתימתו וכחותם על זרועך, שימני
 למען תהי' אהבתי לך לזכרון, בי עזה כמות וקשה כשאל האהבה
 אשר לי עליך וגחלי של אהבה גחלי אש שלהבת חזקה וקשה,
 מים רבים לא יוכלו לכבותה ואם יתן איש את כל הון ביתו וממונו
 בשביל האהבה שיש לי עליך שאסירנה ממך יהי' לי אותו ממון לביזוי.
 דמיון על כנסת ישראל שזוכרת בחוד גלותה אהבת מתן תורה
 שהיתה בסיני ודיבור של נעשה ושמע, ובאותה אהבה היא בטוחה
 ומתפללת לפניו להחיש לה קץ גאולה וישועה. מתרפקת, לשון
 חיבור ולשון ערבי הוא. חבלתך, חבלה אמך כמו בני יליאוי
 (ירמיה י' כ') כמו ילאו ממני. שמה חבלתך ילדתך כפל מלה.
 ילדתך, ילדה אותך. רשפיה, לשון גחלים נופל ומוסב לשון כיבוי.
 שלהבתיה, תיבה אחת היא כמו יפיפי' וכן הרבה. (ח—י) אחות
 לנו קטנה, עכשיו היא מספרת על אשר אמרו עלי' אחי' ובית אחי'
 בעודה קטנה, הנה זאת אחותינו קטנה ועדיין לא הגיעה זמנה
 להנשא שהרי אין לה שדים ובעוד שהיא קטנה יש עלינו לתקן לה
 תכשיטי' אשר יטרכו לעת נישואי' ומה הם תכשיטי' אשר נעשה ונתקן
 שיהיו מזומנין לה ביום שידברו שלישים שדכנים, ובקישוטי נקודות
 כסף ובגדי מלכות נלבישנה להשיאה, אם ראווי' וחשובה היא כחומה
 להשיאה לבן מלך נבנה ונתקן לה פלטירין והיכלות של כסף ואם
 דלת היא שאינה הגונה וראוי' למלכות נבנה לה בית של ארויס
 ותכשיטים הראויים לבת גילה לדוגמתה, וכאשר שמעתי דבריהם
 השיבותי להם דבר אני חומה ועליכם לבנות לי טירת כסף ולהלבישני
 בגדי מלכות ועל שאמרתם ושדים אין לה שרי במגדלות והנה הגיע
 זמני להינשא, כאשר נשמעו ונודעו דברי לידי משם שם לבו עלי
 ואז הייתי בעיני מולאות חן ושלוס, דמיון על כנסת ישראל שזוכרת
 בחוד הגלות את האהבה אשר הפליא לישראל במצרים ושלת להם

אח שלישיו משה ואהרן להוציאם מתחת סבלות מטרם והלכו גאולים
 משופעים בזהב וכסף ומרגליות וחשיטין כל זאת עשה הקב"ה ועשיו
 היא נידוניה בשיעבוד קשה וגמשה עורגת להקב"ה להוציאה למרחב.
 שירת, פלטרין והיכלות כמו בהטריהם ובעירוחם. נצור, לשון חיקון
 ובנין. (יא—יג) כרם דה"ל לשלמה בבעל המזון, ועוד זאת היא
 מתאוננת על אוהבה אשר נחרתה, כרם אחד ה"ל לשלמה בלוחו
 מקום הקרוי בעל המזון ולוחו כרם ה"ל עשן בכל שנה יין שזה חלק
 כסף ונחן המלך שלמה אח כרמו ביד שומרים לשמור פירות השנה
 לחומש שיקפה המישיה הפירות לעצמו בשכר שמירתו ובה קונה אחד
 לקטת פרי הכרם מן המלך בחלק כסף ואמר השומר היאך אחת
 יכול לקטתו והרי כבר קבלתיהו בשמירתי לחומש בפירות השנה וזה
 הקונה משיבו הרי לך חלק כסף אשר נתן למלך שלמה בקניית פרי
 כרמו ולך נתן מאתים כסף ריוח שכר חלק המישי שהיית עתיד
 ליעול ואחרי כן אין לך עלי חרעומת דין ודברים, מעשה זה נחקיים
 בשלמה ולדמיון יסדו במקום זה דוגמא אשר בארתי למעלה בהנה
 מיטתו שלשלמה ובששים המה מלכות. דמיון להק' אשר נתן כנסת
 ישראל שהיא כרמו שנאמר כי כרם ד' נבאות בית ישראל, ואומר כרם
 ה' לידידי בקרן בן שמן לנוטרים, נכרים קשים ואדוניים בעלה
 ומושלים עליהם וגחלים כל אשר להם, וישראל אומרים להם לבסוף
 חזיו עתידים ליתן אח הדין כי ינקום המוקם אח נקמתו כאשר
 עשה לחיל מטרם לסוסיו ולרכבו, ואומות העולם משיבים באח"ח
 הימים אם נתחייב בדיון נשלים קרן וחומש ונהי' נקיים במשפט.
 מאתים על חלק זהו חומשא מלגאו. בבעל המזון שם מקום.
 (יג—יד) היושבת בגנים, כך היא מספרת על אוהבה כך אמר לי
 ידידי אחותי להובתי היושבת ומתנהגת ומטיילת בגנים ופרדסים
 חברים ושושבינים אשר באו עמי מקשיבים ותאיבים לקולך כי היא
 ערב השמיעני קולך במעם זמירותך וישמעו גם ריעי, והיא משיבתו
 ברח דודי ודמה לך לצבי או לאייל לרוך ולטייל על הרי בשמים

נתרצית אלי שם כי באו לאמך שם ליריס וחבלים ממך בעת לידתה
 ושם הולדתה ועל אותה אהבה אנכי מתחננת לפניך שתשימני כחותם
 על לבך כחותם הנחתם במקום חתימתו וכחותם על זרועך, שימני
 למען תהי' אהבתי לך לזכרון, כי עזה כמות וקשה כשאל האהבה
 אשר לי עליך וגחלי של אהבה גחלי אש שלהבת חזקה וקשה,
 מים רבים לא יוכלו לכבותה ואם יתן איש את כל הון ביתו וממונו
 בשביל האהבה שיש לי עליך שאסירנה ממך יהי' לי אותו ממון לביזוי.
 דמיון על כנסת ישראל שמזכרת בתוך גלותה אהבת מתן תורה
 שהיתה בסיני ודיבור של נעשה ונשמע, ובאותה אהבה היא בטוחה
 ומתפללת לפניו להחיש לה קץ גאולה וישועה. מתרפקת, לשון
 חיבור ולשון ערבי הוא. חבלתך, חבלה אמך כמו בני יליאוי
 (ירמיה י' כ') כמו ילאו ממני. שמה חבלתך ילדתך כפל מלה.
 ילדתך, ילדה אותך. רשפיה, לשון גחלים נופל ומוסב לשון כיבוי.
 שלהבתיה, תיבה אחת היא כמו יפיפי' וכן הרבה. (ח—י) אחות
 לנו קטנה, עכשיו היא מספרת על אשר אמרו עלי' אחי' ובית אחי'
 בעודה קטנה, הנה זאת אחותינו קטנה ועדיין לא הגיעה זמנה
 להנשא שהרי אין לה שדים ובעוד שהיא קטנה יש עלינו לתקן לה
 תכשיטי' אשר יטרכו לעת נישואי' ומה הם תכשיטי' אשר נעשה ונתקן
 שיהיו מוזמנין לה ביום שידברו שלישים שדכנים, ובקישוטי נקודות
 כסף ובגדי מלכות נלבישנה להשיאה, אם ראווי' וחשובה היא כחומה
 להשיאה לבן מלך נבנה ונתקן לה פלטירין והיכלות של כסף ואם
 דלת היא שאינה הגונה וראוי' למלכות נבנה לה בית של ארזים
 ותכשיטים הראויים לבת גילה לדוגמתה, וכאשר שמעתי דבריהם
 השיבותי להם דבר אני חומה ועליכם לבנות לי טירת כסף ולהלבישני
 בגדי מלכות ועל שאמרתם ושדים אין לה שדי במגדלות והנה הגיע
 זמני להינשא, כאשר נשמעו ונודעו דברי לידי משם שם לבו עלי
 ואז הייתי בעיני מולאות חן ושלוש, דמיון על כנסת ישראל שזכרת
 בתוך הגלות את האהבה אשר הפליא לישראל במצרים ושלה להם

אח שלישו משה ואלהין להוציאם מתחת סבלות מטרם והלכו גאולים
 משופעים בזהב וכסף ומרגליות וחשיטין כל זאת עשה הקב"ה ועשיו
 היא ידוניה בשיעבוד קשה ונפשה שורגת להקב"ה להוציאה למרחב.
 שירת, פלטרין והיכלות כמו בחטריהם ובעירוחם. נצור, לשון חיקון
 ובין. (יא—יב) ברם ה' לשלמה בבעל המזון, ועוד זאת היא
 מתלוננת על אוהבה אשר נחרתה, כרם אחד ה' לשלמה בלוחו
 מקום הקרוי בעל המזון ולוחו כרם ה' טעון בכל שנה יין שזה חלק
 כסף ונחן המלך שלמה אח כרמו ביד שומרים לשמור פירות השנה
 לחומש שיקפה חמישית הפירות לעצמו בשכר שמירתו ובה קונה אחד
 לקטת פרי הכרם מן המלך בחלק כסף ואמר השומר היאך אחת
 יכול לקטתו והרי כבר קבלתיהו בשמירתי לחומש בפירות השנה וזה
 הקונה משיבו הרי לך חלק כסף אשר נתן למלך שלמה בקניית פרי
 כרמו ולך נתן מאתים כסף ריוח שטר חלק חמישי שהיית עתיד
 ליטול ואחרי כן אין לך עלי חרעומת דין ודברים, מעשה זה נחקיים
 בשלמה ולדמיון יסדו במקום זה דוגמא אשר בארתי למעלה בהנה
 מיטתו של שלמה ובששים המה מלכות. דמיון להק' אשר נתן כנסת
 ישראל שהיא כרמו שנאמר כי כרם ד' נבאות בית ישראל, ואומר כרם
 ה' לידידי בקרן בן שמן לנושרים, נכרים קשים ואדוניים בעלה
 ומושלים עליהם ונחלים כל אשר להם, וישראל אומרים להם לבסוף
 חסיו עתידים ליתן אח הדין כי ינקום הנזקם אח נקמתו כאשר
 עשה לחיל מטרם לסוסיו ולרכבו, ואומות העולם משיבים בלח"ח
 הימים אם נתחייב בדן שלם קרן וחומש ונה' נקיים במשפט.
 מאתים על חלק זהו חומשא מלגאו. בבעל המזון שם מקום.
 (יג—יד) היושבת בגנים, כך היא מספרת על אוהבה כך אמר לי
 ידידי אחותי אהובתי היושבת ומתנהגת ומטיילת בגנים ופרדסים
 חברים ושושבינים אשר באו עמי מקשיבים וחאיבים לקולך כי היא
 ערב השמיעני קולך במעם זמירותך וישמעו גם ריעי, והיא משיבתו
 ברח דודי ודמה לך לצבי או לאייל לרוץ ולטייל על הרי בשמים

נתרצית אלי שם כי באו לאמך שם זירים וחבלים ממך בעת לידתה
 ושם הולדתה ועל אותה אהבה אנכי מתחננת לפניך שתשימני כחותם
 על לבך כחותם הנחתם במקום חתימתו וכחותם על זרועך, שימני
 למען תהי' אהבתי לך לזכרון, בי עזה כמות וקשה כשאל האהבה
 אשר לי עליך וגחלי של אהבה גחלי אש שלהבת חזקה וקשה,
 מים רבים לא יוכלו לכבותה ואם יתן איש את כל הון ביתו וממונו
 בשביל האהבה שיש לי עליך שאסירנה ממך יהי' לי אותו ממון לביזוי.
 דמיון על כנסת ישראל שמוכרת בחוץ גלותה אהבת מתן תורה
 שהיתה בסיני ודיבור של נעשה ונשמע, ובאותה אהבה היא בטוחה
 ומתפללת לפניו להחיש לה קץ גאולה וישועה. מתרפקת, לשון
 חיבור ולשון ערבי הוא. חבלתך, חבלה אמך כמו בני יליאוי
 (ירמיה י' כ') כמו ילאו ממני. שמה חבלתך ילדתך כפל מלה.
 ילדתך, ילדה אותך. רשפיה, לשון גחלים נופל ומוסב לשון כיבוי.
 שלהבתיה, תיבה אחת היא כמו יפיפי' וכן הרבה. (ח—י) אחות
 לנו קטנה, עכשיו היא מספרת על אשר אמרו עלי' אחי' ובית אחי'
 בעודה קטנה, הנה זאת אחותינו קטנה ועדיין לא הגיעה זמנה
 להנשא שהרי אין לה שדים ובעוד שהיא קטנה יש עלינו לתקן לה
 תכשיטי' אשר יטורכו לעת נישואי' ומה הם תכשיטי' אשר נעשה ונתקן
 שיהיו מזומנין לה ביום שידברו שלישים שדכנים, ובקישוטי נקודות
 כסף ובגדי מלכות נלבישנה להשיאה, אם ראווי' וחשובה היא כחומה
 להשיאה לבן מלך נבנה ונתקן לה פלטירין והיכלות של כסף ואם
 דלת היא שאינה הגונה וראוי' למלכות נבנה לה בית של ארוזים
 ותכשיטים הראויים לבת גילה לדוגמתה, וכאשר שמעתי דבריהם
 השיבותי להם דבר אני חומה ועליכם לבנות לי טירת כסף ולהלבישני
 בגדי מלכות ועל שאמרתם ושדים אין לה שדי במגרלות והנה הגיע
 זמני להינשא, כאשר נשמעו ונודעו דברי לידי משם שם לבו עלי
 ואז הייתי בעיני מולאות חן ושלוש, דמיון על כנסת ישראל שזוכרת
 בחוץ הגלות את האהבה אשר הפליא לישראל במצרים ושלה להם

את שלישי משה ואהרן להוֹלִיֵאם מתחת סבלות מזרים והלכו גאולים
 משופעים בזהב וכסף ומרגליות ותכשיטין כל זאת עשה הקב"ה ועכשיו
 היא נידונית בשיעבוד קשה וגפשה עורגת להקב"ה להוֹלִיֵאָה למרחב.
 שירת, פלטרין והיכלות כמו בחלריהם ובטירותם. נצור, לשון תיקון
 ובנין. (יא—יב) כרם ה' לשלמה בבעל המון, ועוד זאת היא
 מתאוננת על אוהבה אשר נתרחק, כרם אחד ה' לשלמה באותו
 מקום הקרוי בעל המון ואותו כרם ה' טעון בכל שנה יין שזה חלק
 כסף ונתן המלך שלמה את כרמו ביד שומרים לשמור פירות השנה
 לחומש שיקפה חמישית הפירות לעלמו בשכר שמירתו ובה קונה אחד
 לקנות פרי הכרם מן המלך בחלק כסף ואמר השומר היאך אתה
 יכול לקנותו והרי כבר קבלתיהו בשמירתי לחומש בפירות השנה וזה
 הקונה משיבו הרי לך חלק כסף אשר נתן למלך שלמה בקניית פרי
 כרמו ולך נתן מאתים כסף ריוח שכר חלק חמישי שהיית עתיד
 ליטול ואחרי כן אין לך עלי תרעומת דין ודברים, מעשה זה נתקיים
 בשלמה ולדמיון יסדו במקום זה דוגמא אשר בארתי למעלה בהנה
 מיטתו שלשלמה ובששים המה מלכות. דמיון להק' אשר נתן כנסת
 ישראל שהיא כרמו שנאמר כי כרם ד' לבאות בית ישראל, ואומר כרם
 ה' לידידי בקרן בן שמן לנוטרים, נכרים קשים ואדוניים בעלה
 ומושלים עליהם וגוזלים כל אשר להם, וישראל אומרים להם לבסוף
 תהיו עתידים ליתן את הדין כי ינקום הנזק את נקמתו כאשר
 עשה לחיל מזרים לסוסיו ולרכבו, ואומות העולם משיבים באחיזת
 הימים אם נתחייב צדין נשלם קרן וחומש ונהי' נקיים במשפט.
 מאתים על חלק זהו חומשא מלגאו. בבעל המון שם מקום.
 (יג—יד) היושבת בגנים, כך היא מספרת על אוהבה כך אמר לי
 ידידי אחותי להוצתי היושבת ומתנהגת ומטיילת בגנים ופרדסים
 חברים ושוכניי אשר באו עמי מקשיבים ותאיבים לקולך כי היא
 ערב השמיעני קולך בנועם ומירותך ושמעו גם ריעי, והיא משיבתו
 ברח דודי ודמה לך לצבי או לאייל לרוץ ולטייל על הרי בשמים

נחרצית אלי שם כי באו לאמך שם זירים וחבלים ממך בעת לידתה
 ושם הולדתה ועל אותה אהבה אנכי מתחננת לפניך שתשימני כחותם
 על לבך כחותם הנחתם במקום חתימתו וכחותם על זרועך, שימני
 למען תהי' אהבתי לך לזכרון, כי עזה כמות וקשה כשאל האהבה
 אשר לי עליך וגחלי של אהבה גחלי אש שלהבת חזקה וקשה,
 מים רבים לא יוכלו לכבותה ואם יתן איש את כל הון ביתו וממונו
 בשביל האהבה שיש לי עליך שאסירנה ממך יהי' לי אותו ממון לביווי.
 דמיון על כנסת ישראל שזוכרת בתוך גלותה אהבת מתן תורה
 שהיתה בסיני ודיבור של נעשה ונשמע, ובאותה אהבה היא בטוחה
 ומתפללת לפניו להחיש לה קץ גאולה וישועה. מתרפקת, לשון
 חיבור ולשון ערבי הוא. חבלתך, חבלה אמך כמו בני ייחאוי
 (ירמיה י' כ') כמו ילאו ממני. שמה חבלתך ילדתך כפל מלה.
 ילדתך, ילדה אותך. רשפיה, לשון גחלים נופל ומוסב לשון כיבוי.
 שלהבתיה, תיבה אחת היא כמו יפיפי' וכן הרבה. (ח—י) אחות
 לנו קטנה, עכשיו היא מספרת על אשר אמרו עלי' אחי' ובית אחי'
 בעודה קטנה, הנה זאת אחותינו קטנה ועדיין לא הגיעה זמנה
 להנשא שהרי אין לה שדים ובעוד שהיא קטנה יש עלינו לתקן לה
 תכשיטי' אשר יצטרכו לעת נישואי' ומה הם תכשיטי' אשר נעשה ונתקן
 שיהיו מזומנין לה ביום שידברו שלישים שדכנים, ובקישוטי נקודות
 כסף ובגדי מלכות נלבישנה להשיאה, אם ראויי וחשובה היא כחומה
 להשיאה לבן מלך נבנה ונתקן לה פלטירין והיכלות של כסף ואם
 דלת היא שאינה הגונה וראוי' למלכות נבנה לה בית של ארזים
 ותכשיטים הראויים לבת גילה לדוגמתה, וכאשר שמעתי דבריהם
 השיבותי להם דבר אני חומה ועליכם לבנות לי טירת כסף ולהלבישני
 בגדי מלכות ועל שאמרתם ושדים אין לה שדי במגדלות והנה הגיע
 זמני להינשא, כאשר נשמעו ונודעו דברי לידיי משם שם לבו עלי
 ואז הייתי בעיניו מולאות חן ושלוש, דמיון על כנסת ישראל שזוכרת
 בתוך הגלות את האהבה אשר הפליא לישראל במצרים ושלח להם

את שלישי משה ואהרן להוציאם מתחת סבלות מזרים והלכו גאולים
 משופעים בזהב וכסף ומרגליות ותכשיטין כל זאת עשה הקב"ה ועשיו
 היא נידונית בשיעבוד קשה ונפשה עורגת להקב"ה להוציאה למרחב.
 שירת, פלטרין והיכלות כמו בחלריהם ובטירותם. נצור, לשון תיקון
 וצנין. (יא—יב) ברם ה' לשלמה בבעל המון, ועוד זאת היא
 מתאוננת על אוהבה אשר נתרחק, כרם אחד ה' לשלמה באותו
 מקום הקרוי בעל המון ואותו כרם ה' טעון בכל שנה יין שזה אלף
 כסף ונתן המלך שלמה את כרמו ביד שומרים לשמור פירות השנה
 לחומש שיקפה חמישית הפירות לעצמו בשכר שמירתו ובה קונה אחד
 לקנות פרי הכרם מן המלך באלף כסף ואמר השומר היאך אתה
 יכול לקנותו והרי כבר קבלתיהו בשמירתי לחומש בפירות השנה וזה
 הקונה משיבו הרי לך אלף כסף אשר אתן למלך שלמה בקניית פרי
 כרמו ולך אתן מאתים כסף ריוח שכר חלק חמישי שהיית עתיד
 ליטול ואחרי כן אין לך עלי חרעומת דין ודברים, מעשה זה נתקיים
 בשלמה ולדמיון יסדו במקום זה דוגמא אשר בארתי למעלה בהנה
 מיטתו שלשלמה ובששים המה מלכות. דמיון להק' אשר נתן כנסת
 ישראל שהיא כרמו שנאמר כי כרם ד' לבאות בית ישראל, ואומר כרם
 ה' לידידי בקרן בן שמן לנושרים, נכרים קשים ואדוניים בעלה
 ומושלים עליהם וגחלים כל אשר להם, וישראל אומרים להם לבסוף
 תהיו עתידים ליתן את הדין כי ינקום הנזק את נקמתו כאשר
 עשה לחיל מזרים לסוסיו ולרכבו, ואומות העולם משיבים באח"ת
 הימים אם נתחייב בדין נשלם קרן וחומש ונהי' נקיים במשפט.
 מאתים על אלף זהו חומשא מלגאו. בבעל המון שם מקום.
 (יג—יד) היושבת בגנים, כך היא מספרת על אוהבה כך אמר לי
 ידידי אחותי אהובתי היושבת ומתנהגת ומטיילת בגנים ופרדסים
 חברים ושוכנינים אשר באו עמי מקשיבים ותאיבים לקולך כי היא
 ערב השמיעני קולך במועם זמירותך וישמעו גם ריעי, והיא משיבתו
 ברח דודי ודמה לך לצבי או לאייל לרוץ ולטייל על הרי בשמים

נתרנית אלי שם כי באו לאמך שם ליריס וחבלים ממך בעת לידתה
 ושם הולדתה ועל אותה אהבה אנכי מתחננת לפניך שתשימני כחותם
 על לבך כחותם הנחתם במקום חתימתו וכחותם על זרועך, שימני
 למען תהי' אהבתי לך לזכרון, כי עזה כמות וקשה כשאל האהבה
 אשר לי עליך וגחלי של אהבה גחלי אש שלהבת חזקה וקשה,
 מים רבים לא יוכלו לכבותה ואם יתן איש את כל הון ביתו וממונו
 בשביל האהבה שיש לי עליך שאסירנה ממך יהי' לי אותו ממון לביזוי.
 דמיון על כנסת ישראל שזכרת בתוך גלותה אהבת מתן תורה
 שהיתה בסיני ודיבור של נעשה ונשמע, ובאותה אהבה היא בטוחה
 ומתפללת לפניו להחיש לה קץ גאולה וישועה. מתרפקת, לשון
 חיבור ולשון ערבי הוא. חבלתך, חבלה אמך כמו בני ייחאוי
 (ירמיה י' כ') כמו ילאו ממני. שמה חבלתך ילדתך כפל מלה.
 ילדתך, ילדה אותך. רשפיה, לשון גחלים נופל ומוסב לשון כיבוי.
 שלהבתיה, תיבה אחת היא כמו יפיפי' וכן הרבה. (ח—י) אחות
 לנו קטנה, עכשיו היא מספרת על אשר אמרו עלי' אחי' ובית אחי'
 בעודה קטנה, הנה זאת אחותינו קטנה ועדיין לא הגיעה זמנה
 להנשא שהרי אין לה שדים ובעוד שהיא קטנה יש עלינו לתקן לה
 תכשיטי' אשר ינטרכו לעת נישואי' ומה הם תכשיטי' אשר נעשה ונתקן
 שיהיו מזומנין לה ביום שידברו שלישים שדכנים, ובקישוטי נקודות
 כסף ובגדי מלכות נלבישנה להשיאה, אם ראויי וחשובה היא כחומה
 להשיאה לבן מלך נבנה ונתקן לה פלטירין והיכלות של כסף ואם
 דלת היא שאינה הגונה וראוי' למלכות נבנה לה בית של ארזים
 ותכשיטים הראויים לבת גילה לדוגמתה, וכאשר שמעתי דבריהם
 השיבותי להם דבר אני חומה ועליכם לבנות לי טירת כסף ולהלבישני
 בגדי מלכות ועל שאמרתם ושדים אין לה שדי במגדלות והנה הגיע
 זמני להינשא, כאשר נשמעו ונודעו דברי לידי משם שם לבו עלי
 ואז הייתי בעיניו מולאות חן ושלום, דמיון על כנסת ישראל שזכרת
 בתוך הגלות את האהבה אשר הפליא לישראל במצרים ושלח להם

Commentarien

zu

Esther, Ruth und den Klageliedern

von

R. Menachem b. Chelbo, R. Tobia b. Elieser,
R. Josef Kara, R. Samuel b. Meir und
einem Ungenannten.

Zum ersten Male herausgegeben

von

Adolph Jellinek.

Leipzig, 1855.

Druck und Verlag von Leopold Schmauss.

In Commission bei Wolfgang Gerhard.

Commentarien

zu

Esther, Ruth und den Klageliedern

von

**R. Menachem b. Chelbo, R. Tobia b. Elieser,
R. Josef Kara, R. Samuel b. Meir und
einem Ungenannten.**

Zum ersten Male herausgegeben

von

Adolph Jellinek.

Leipzig, 1855.

Druck und Verlag von Leopold Schnauss.

~~~~~
In Commission bei Wolfgang Gerhard.

Commentarien

28

Vertrag, Recht und den Angehörigen

von

H. Menckem b. Ghebo, R. Tobia b. Eiseber,
H. Josef Kara, R. Samuel b. Meir und
einem Ungenannten.

Nach ersten Male herausgegeben

in

Adolph Jellinek.

Leipzig, 1855.

Druck und Verlag von Leopold Schuman.

In Commission bei Wolfgang Oswald.

בקהלות אשכנז בשנת תתנ"ו כשנתנו ידי שער לעלות על ארץ
הנבי ושלו ידיו בקהלות ונשחטו על קדושת השם. ⁽²⁾
שחרחורת, ולא שחורה ממעי אמי. בני אמי נחרו בי,
אלו פושעי ישראל שהם מריעין את ישראל מן המינות וגורמין לו ליתן
ממון לגוים שכל ישראל נמנעין מן המינות אין אומות העולם נוטלין
ממונם של תחת אשר לא עבדת את ה' ועבדת את אויבך. שמוני
נוטרה את הכרמים, שמוני בגלות בין האומות להיות עבדים למלכי
האומות ונותנת להם מס. ד"א שמוני נוטרה את הכרמים שמוני
בארצות הגוים ולבקש רחמים על שלום ארצם כענין של' ושאלו את
שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה כי בשלומה יהיה לכם שלום
וישראל מבקשים בשלום המלכות ומבקשים רחמים על ארצות הגוים:
ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה.
היפה בנשים, אבא מרי ז"ל פי' היפה בנשים זו כנסת ישראל
שהיא יפה במעשיה ובזויה מכל האומות.
לסוסתי, אבא מרי ז"ל פי' לסוסתי מלשון הסתה שהסית השם
את המזרים לרדוף אחרי ישראל כדי להטביעם בים.
קורות בחינו ארזים, אלו בעלי תורה שבגבותן ישראל קיימין:

⁽²⁾ ועיין בלקח טוב פרשת אמור שכתב שם ז"ל: ואני כותב להיות זכרון מעשה
שעשו קדושי עליון קהל מגנצ"א שמסרו עצמם ואת נשיהם ובניהם ובנותיהם ביום
אחד בפרס חג שבועות ונשחטו כאיש אחד על קידוש שם אלהי ישראל בשנת דתתנ"ו
לבריית עולם כשנתנו יד יושבי הארץ לעלות לרשת משכנות עליון. ועיין בקונטרס
גזירות תתנ"ו שהוצאתי לאור בשנת תרי"ד.

ת

יא' שלא לחמך על פני המים, פשוטו של פסוק להיות יודע
 במקום שיש שם לחלוחית מים שהורע מתברך כי ברוב הימים
 בימי קליר תמלאנו.
 והסר בעם מלבך, אלו העונות שמכעים בו האדם בילדותו את
 צורלו ומשחירין פניו בעת זקנותו כי מעשה הילדות ומעשה השחרות
 הם ימי הצחרות שעדיין שער ראשו שחור ודומה לו משחר לך טל
 ילדותך הבל שמהבלין אותו לעתיד לבא:
 יב' וסוגרו דלתים בשוק, אלו השוקים שאין הזקן יכול ללכת
 והוא נסגר בבית והיינו דאמרי אינשי כריסא תעלה רגליך.
 סגור בעלי אסופות, אלו מזמרות שיש להם ראשים רחבים.
 כי זה כל האדם, כי על זה נקרא כל האדם לשמור מלות
 ה' אלהיו:

שיר השירים

א' שיר השירים, למה נאמר בלשון רבים לפי שהוא מכליל
 בו שירים הרבה. ישקני, אבא מרי ז"ל פי' ישקני יטהרני מלשון
 כמשק גבים וכן בתלמוד אמרו ז"ל משיקין את המים בכלי אבן
 לטהרם.

שמן תורק שמך, אבא מרי ז"ל פי' הוא שם שמן שריחו טוב
 למאור לפי שלא נאמר שמן יורק ששמן לשון זכר וגם השם לשון זכר
 לכך נאמר כי תורק הוא שם השמן.

על בן עלמות אהבוך, על שרואין א"ה שנקראו עלמות של
 ועלמות אין מספר לפי שרואין ייחודן של לדיקים שנהרגין על קדושת
 שמך חזרין על כרחן ונותנין הודיה לשמך הגדול כדרך שנעשה בימינו

כל פעל ה' למענהו כלומר לערכו כך מענה לריך בשמחת לבו ויבטח
בו ויעשה טוב לו ולנפשו:

ז' טוב אחרית דבר מראשיתו, היינו דאמרי סופך טוב
כולך טוב. (י')

ומוצא אני מר ממות את האשה הזונה והרעה אשר היא
מצודים וחרמים לבה אסורים ידיה שהיא לרה ציס וציבשה.
המלודים והחרמים הם ציס ובית האסורים ציבשה. ידיה מקומה
כגון יד חזית והוא מקום התורף:

ט' כי החיים יודעים שימותו, אע"פ שאין הפסוק יולא מידי
פשוטו המדרש שאין מוליאו מפשוטו נאה הוא כגון זה אשר אמרו ז"ל
כי החיים יודעים שימותו אלו הלדיקים שאפילו במיתתן נקראים חיים
הם יודעים שימותו ומחשבין תמיד עת המיתה ועוזדים לבוראם כל
זמן חייהם:

י' מסיע אבנים יעצב בהם, על פשוטו של פסוק שאין אדם
יכול לעשות מלאכה חשובה אם לא יטרח בה והוא יעלז בהם כמו
בעלזון תאכלנה. ובוקע עצים נותן נפשו בכפו. יסכן בהם לשון
סכנה מפני הגרון, ופי' שאם רולה אדם לעסוק בתורה ובחכמה
ולהסיע דברים עמוקים ממקומם שהם משורשים כמו אבני ההר
יעצב בהם עד שיוליא חלב יונק משדי אמו אינו נעשה חכם של' כי
מיץ חלב יוליא חמאה, ובוקע עצים שהוא רולה לבקוע הדבר
ולהוליאו לאור ולסלסל התורה יסכן בהם יסחכס בהם כמו הלל יסכן,
כי יסכן עלימו משכיל, שהוא מוליא דבר מתוך דבר ומרבה חכמה
ומוסיף תבונה בכל יום ויום.

אם קרה הברזל, האל"ף במקום כף כמו והיה כעס ככהן
והי' אם קהה השמים והיה כברזל מלהוריד טל ומטר:

כמו הכסילים שמכעיסים את השופטים וחוזרין ומפייסין אותם
בתשורתם וזבחותם. כי אינם יודעים הכסילים לעשות רע לעשות
רעיון השופט בתחלה עד שמצין אותם ואז מבינים:

ה' אל תבהל על פוך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני
האלהים, שאם באים לרות על האדם אל ידבר שלא כהוגן על
צוראו כדרך שנ' באיוב בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו וכו' כי האלהים
בשמים ואתה על הארץ כלומר הוא שליט הוא עשך ויכונקך הוא
מרים הוא משפיל הוא מוריש הוא מעשיר ואין לך להרהר אחר
מדותיו על כן יהיו דבריך מעטים.

כי בא החלום לאדם ברוב ענין מרוב הרהורי לבו בא החלום
כענין שנ' והרהורי לבך על משכבך סליקו וכשם שהחלום בא ברוב
ענין של מחשבה כך קול כסיל ברוב דברים של גם אויל מחריש
חכם יחשב ומחוך רוב דבריו נודע שהוא כסיל.

ויתרון ארץ בכל היא. כל מה שצרא השם בעולמ לא צרא
דבר אחד לבטלה לכל יש להם יתרון אפילו העשבות והלרעות והיתושין.
מלך לשרה נעבד, משדה נעבד מן המס שנותנים לו בני אדם נעבד
ומקבץ ממון. ס"א מלך אדם שאינו הולך בסחורה עובד אדמתו
הוא ישבע לחם והוא נקרא מלך.

וגם זו רעה חולה כל עמח שבא בן ילך, כדרך שהוא בא
וידיו סגורות כלומר אקבץ כל העולם בידי בן ילך שפושט את ידיו
והולך לו כלומר אין מזה בידיו כלום.

כי לא הרבה יזכור את ימי חייו, כלומר אין ראוי לאדם
לומר אקח ממוני ואטמין שיהיה לי לעת זקנותי כי לא הרבה יזכור
את ימי חייו אני הרבה אחיה ואל אוכל ואל אשתה ואל אפזר לעניים
למה כי האלהים מענה בשמחת לבו, הואיל והשם (נתן) לו דבר
יום ציומו ראוי שיאמר צדק ה' יום יום מי שנתן לי היום יתן לי
לעת זקנותי שכבר השם מזמן לו מזונותיו על הסדר. מענה כמו

שם הם שבים ללכת, שהעניים שואבים מי הגשמים מן הים
ומורידים אותם על הארץ נעשים נחלים ועוד הולכים אל הים.

אני קהלתי, לפי שהחכמה על לשון נקבה שכשם שהנקבה יולדת
כך חכמת שלמה היתה יולדת חכמות רבות דבר מדבר:

ב' אמרתי אני בלבי לכה נא, בוא עתה אנסכה בשמחה
ויתקן דרך טוב לעזוב דרך רשע כמו נסכתי מלכי והיא השמחה שיעזוב
רשע דרכו. וראה בטוב, לראות דרך הטוב להולך בו בני האדם.
עשיתי לי שרים ושרות, משוררים זכרים ונקבות. ותענוגות
בני האדם, הם מרחלאות. שירה ושירות, הם מיני רפואות
שילמדו השדים והשדות שהם שירה ושירות כלי הארגו.

לא אצלתי מהם, לשון מניעה אל"ף במקום עי"ן כלומר לא
אללתי מהם מלעשות לא מנעתי מהם.

כי מה הוה לאדם, מה הנאה יש לו לאדם.

ד' טוב מלא כף נחת ממלא הפנים, פסוק זה משמע על
נורכי העולם טוב מי ששונה מעט ויודע למודו ממי שונה הרבה ואינו
בקי בו, טוב מי שיש לו י' זהובים והוא מתפרנס בהם ממי שהוא
מלוח ברבית ונוטל שכר משל אחרים, טוב מי שיש לו שדה אחת
ומתקנה ומתפרנס בה ממי שיש לו שדות הרבה והם עולות קמחונים,
טוב מי שיגע ונותן פרוטה לעני ממי שחומס וגוזל ונותן לזקה.

יש אחד ואין שני, פשוטו של פסוק כך הוא יש ענין רע אחד

ואין שני כמוהו. גם בן ואח אין לו, כלומר אדם שהוא עשיר ולא

חסר כלום על כל זה גם בן ואח אין לו לירש אותו.

ואילו, ואוי לו כמו אי לך ארץ.

המהלכים תחת השמש, שבחרים להם דרך טוב לאור להם

כמו השמש שני' ואזהביו כלאת השמש בגבורתו.

שמור רגלך כאשר תלך אל בית המלכים והשופטים כענין

שנ' אלהים לא תקלל.

וקרוב לשמוע דברי הדיונים מתת הכסילים ובה שלא תהא

פירושים על קהלת ושה"ש לר' טוביהו בר אליעזר בעל לקח טוב ליקטתים אני
אהרן יעללינעק.

ק ה ל ת

א' הבל הבלים אמר קהלת, מדבר קהלת על הצלי העולם
שהכל סף וכלה והדורות נוהגין כמנהגם זה אחר זה וצוים צמיים
גדולים והצומים מתים והצמין עומד הלא כי להבל יגע.
מה יתרון לאדם, כלומר מה ישרון ש"ן במקום תי"ו כגון פשר
דבר, ואין פותר אותם לפרעה. ואמר מה שבה יש לאדם בכל עמלו,
צ"ת במקום מ"ס. לאדם קרא כל העולם על שם אדם הראשון
שבה מן האדמה ושב אל האדמה.
דור הולך ודור בא, לפי שאמר למעלה מה יתרון לאדם בכל
עמלו שיעמול תחת השמש כשם שהשמש מתגלגל ברקיע והוא זורח
במזרח ושוקע במערב וחוזר למקומו כך הדורות דור הולך ודור בא
אלו בני אדם שנולדים בעולם ומתים וצאים אחרים תחתיים והארוך
לעולם עומדת כלומר הארץ אינה משנה ממנהגה שאין אדם זורע
חטים ומעלה שעורים שעורים ומעלה חטים.
ואל מקומו שואף כלומר ואין אדם מגיע במדרגתו של חבירו
כי אם כמה שגזר עליו מן השמים להיות מקומו ומדרגתו... ודע
שדברי קהלת עמוקים מדרשים על מדרש החכמה ועל משמען של
הפסוקין:

וגבעות הלבושה וגם אני הלך אלך עמך ונתחבב שם אני ואתה
 ושם שיר אשורר לעורר קול בין שנינו וגם אהודך משירי אבל בפני כל
 אלו אין נכון להשמיע קול כי כל כבודה בת מלך פנימה, דמיון להקב"ה
 שאומר על כנסת ישראל מלכים מחכים מקשיבים לקולך שתשמיעני
 תפילתך ותזבחתי זבח לדק וכנסת ישראל משיבתו דבר ברה דודי אל
 עיר קדשי מקום מקדשי והשיבה לי שופטי כצראשונה ויועלי כצתחלה
 לפדותי מגלותי וישירו שם לוי וכהני ויקטירו קטרת סממני ויזבחו
 זבחי לדק עולה וכליל ואז יעלו על מזבחך פרים:

המחכה יזכה ויחזה נועם זה

ונאמר הנה אלקינו זה

הושלמה מגילת שיר השירים:

את שלישי משה ואהרן להוציאם מתחת סבלות מזרים והלכו גאולים
 משופעים בזהב וכסף ומרגליות ותכשיטין כל זאת עשה הקב"ה ועכשיו
 היא נידונית בשיעבוד קשה ונפשה עורגת להקב"ה להוציאה למרחב.
 שירת, פלטרין והיכלות כמו בחלריהם ובטירותם. נצור, לשון תיקון
 וצנין. (יא—יב) כרם הי' לשלמה בבעל המון, ועוד זאת היא
 מתאוננת על אוהבה אשר נתרחק, כרם אחד הי' לשלמה באותו
 מקום הקרוי בעל המון ואותו כרם הי' טעון בכל שנה יין שזה אלף
 כסף ונתן המלך שלמה את כרמו ביד שומרים לשמור פירות השנה
 לחומש שיקפה חמישית הפירות לעצמו בשכר שמירתו וזו קונה אחד
 לקנות פרי הכרם מן המלך באלף כסף ואמר השומר היאך אתה
 יכול לקנותו והרי כבר קבלתיהו בשמירתי לחומש בפירות השנה וזה
 הקונה משיבו הרי לך אלף כסף אשר אתן למלך שלמה בקניית פרי
 כרמו ולך אתן מאתים כסף ריוח שכר חלק חמישי שהיית עתיד
 ליטול ואחרי כן אין לך עלי תרעומת דין ודברים, מעשה זה נתקיים
 בשלמה ולדמיון יסדו במקום זה דוגמא אשר בארתי למעלה בהנה
 מיטתו שלשלמה ובששים המה מלכות. דמיון להק' אשר נתן כנסת
 ישראל שהיא כרמו שנאמר כי כרם ד' לבאות בית ישראל, ואומר כרם
 הי' לידידי בקרן בן שמן לנושרים, נכרים קשים ואדוניים בעלה
 ומושלים עליהם וגוזלים כל אשר להם, וישראל אומרים להם לבסוף
 תהיו עתידים ליתן את הדין כי ינקום הנזק את נקמתו כאשר
 עשה לחיל מזרים לסוסיו ולרכבו, ואומות העולם משיבים באחזית
 הימים אם נתחייב בדין נשלם קרן וחומש ונהי' נקיים במשפט.
 מאתים על אלף זהו חומשא מלגאו. בבעל המון שם מקום.
 (יג—יד) היושבת בגנים, כך היא מספרת על אוהבה כך אמר לי
 ידידי אחותי אהובתי היושבת ומתנהגת ומטיילת בגנים ופרדסים
 חברים ושוכנינים אשר באו עמי מקשיבים ותאיבים לקולך כי היא
 ערב השמיעני קולך בנועם ומירותך וישמעו גם ריעי, והיא משיבתו
 ברח דודי ודמה לך לצבי או לאייל לרוך ולטייל על הרי בשמים

נחרצית אלי שם כי באו לאמך שם ליריס וחבלים ממך בעת לידתה
 ושם הולדתה ועל אותה אהבה אנכי מתחננת לפניך שתשימני כחותם
 על לבך כחותם הנחתם במקום חתימתו וכחותם על זרועך, שימני
 למען תהי' אהבתי לך לזכרון, בי עזה כמות וקשה כשאל האהבה
 אשר לי עליך וגחלי של אהבה גחלי אש שלהבת חזקה וקשה,
 מים רבים לא יוכלו לכבותה ואם יתן איש את כל הון ביתו וממונו
 בשביל האהבה שיש לי עליך שאסירנה ממך יהי' לי אותו ממון לביזוי.
 דמיון על כנסת ישראל שמוכרת בתוך גלותה אהבת מתן תורה
 שהיתה בסיני ודיבור של נעשה ונשמע, ובאותה אהבה היא בטוחה
 ומתפללת לפניו להחיש לה קץ גאולה וישועה. מתרפקת, לשון
 חיבור ולשון ערבי הוא. חבלתך, חבלה אמך כמו בני יליאוי
 (ירמיה י' כ') כמו ילאו ממני. שמה חבלתך ילדתך כפל מלה.
 ילדתך, ילדה אותך. רשפיה, לשון גחלים נופל ומוסב לשון כיבוי.
 שלהבתיה, תיבה אחת היא כמו יפיפי' וכן הרבה. (ח—י) אחות
 לנו קטנה, עכשיו היא מספרת על אשר אמרו עלי' אחי' ובית אבי'
 בעודה קטנה, הנה זאת אחותינו קטנה ועדיין לא הגיעה זמנה
 להנשא שהרי אין לה שדים ובעוד שהיא קטנה יש עלינו לתקן לה
 תכשיטי' אשר יצטרכו לעת נישואי' ומה הם תכשיטי' אשר נעשה ונתקן
 שיהיו מזומנין לה ביום שידברו שלישים שדכנים, ובקישוטי נקודות
 כסף ובגדי מלכות נלבישנה להשיאה, אם ראויי' וחשובה היא כחומה
 להשיאה לבן מלך נבנה ונתקן לה פלטירין והיכלות של כסף ואם
 דלת היא שאינה הגונה וראוי' למלכות נבנה לה בית של ארזים
 ותכשיטים הראויים לבת גילה לדוגמתה, וכאשר שמעתי דבריהם
 השיבותי להם דבר אני חומה ועליכם לבנות לי טירת כסף ולהלבישני
 בגדי מלכות ועל שאמרתם ושדים אין לה שדי במגרלות והנה הגיע
 זמני להינשא, כאשר נשמעו ונודעו דברי לידידי משם שם לבו עלי
 ואז הייתי בעיניו מולאות חן ושלוש, דמיון על כנסת ישראל שזוכרת
 בתוך הגלות את האהבה אשר הפליא לישראל במצרים ושלה להם

מחבקת ומנשקת אותך מי יתן אשר לא יצו לי שלא אחבזה בעיניהם,
ומשם אנהגך אביאך אל בית אמי ותלמידני באיזה ענין לעבוד אותך
ושם אמוג לך ואשקך מיין הרקח ומחוק כאשה המחוייבת למוג הכוס
לבעלה, ואז ישים שמאלו תחת לראשי ויד ימינו מחבקת אותי למשך
פי וגופי אליו באהבה, וכאשר היא מתאוננת ועורגת על ידיה
אשר נתרחק הימנה מפני חברותי, והן גוערות אותה ואומרות
לה הדבקי באחרים ואל תתאוי ותערוגי אליו, והיא משיבתן השבעתי
אתכם ריעותי הבתולות בנות ירושלים שלא תוסיפו לדבר עוד אלי
בדבר הזה, מה תעירו ותאמרו כל דבריכם נחשבו אלי אפס ותהו
כל זמן שתרצה האהבה להיות בי, דמיון על כנסת ישראל שהיא
מתאוננת בגלותה ואומרת ומתאוננת להקב"ה להחזירה לקדמותה מן
הגלות אל מקום מקדשה לעובדו שם כימי עולם בוצחים וגסכים
וקטרת הסמים והוא ישכון בתוכה כאז במשכן אשר למלך שכינת
כבודו בין הכרובים באהבת זכר ונקבה, וכשהאומות דוחקות בה
לסור מאחריו והיא משבעת אותם שלא יוסיפו לדבר עוד אלי בכך.
השדה קנפני"א¹⁰). נשכימה לברמים, וכן המנהג נוהג שהכרמים
אינן סמוכות לעיר וכן פרדיסים כי אם סמוך לכפרים. פתח
אשפנו"א¹¹), לשון פתיחה נופל בסמדר כי קודם שתראו נלני הענבים
הסמדר נופל כאגוז קטן וגם סתום וכאשר הוא נפתח ריחו מודף
ועובר. את דודי, את חביבי. הדודאים, מן בשמים שריחם מודף.
מעסים, ענין עיזור ענבים. רימונים, משקה רימונים. (ה—ז) מי
ואת עולה, עכשיו היא מדברת עמו בדברי אהבה, כל רוחים אשר
ראוני הולכת אחריו תמהו עלי ואמרו זה לזה מי זאת שלהבה אחרי
אוהבה ועולה מן המדבר ומתחברת עם דודה ואני תחת עץ תפוח
עוררתי אהבתך אלי ואותו מקום אהבתה וחמדתה מאד ועל כן

Campagna, Landschaft. ⁽¹⁰⁾S'épanouir, sich erschließen. ⁽¹¹⁾

חטף קמץ ומשמעות התיבה כמו אומן, וחטף קמץ ושורק רגילים
 לבא במקום אחד בכמה תיבות כמו מאדמים מאדמים, גדלו גדלו
 וכן הרבה. (ה) במגדל השן, כמו שן סלע ומלוד. אפך חוטמך
 נוי גדול הוא באשה בחוטם זקוף ושוה בלא עקימה. (ו) ודלת
 ראשך, קליעת שערותי קרויי' דלת על שם שהיא מודלת בגובה
 הראש. דלת, ענין מעל הוא. ברהטים, בפתילי זהב של קליעתה
 כי עדיין מוהגין אוהבי הצתולות יש מהם אוגרים פתילי אהובותיהם
 מפני זכרון האהבה אשר ביניהם. צי"ת של ברהטים שהיא קמולה
 מוכחת ואומרת באותן רהטים שהזכיר בסמוך דלת ראשך כארגמן כי
 לא ננקדת צי"ת בחירק ברהטים. (ה) דמחה לתמר אין לך זקוף
 וישר כאילן תמר. (ט) אִי־חָזָה, לשון אפעל כמו אוכלה אומרה. (י) כיון
 הטוב, המדקדק יבין שיאמר כיון בקמץ קטן שלא במקום דביקות
 כזה. הולך לדורי, שם דבר, הולך לידדותי כמו כי טובים דודך
 מיין. (יב) לכה דודי נצא השדה, עכשיו היא מפייסת את אוהבה
 שילך לטייל ולהתחבב עמה, לכה דודי נלא אני ואתה מן העיר אל
 השדה והלילה נלינה בכפרים ולבוקר נשכימה לטייל בכרמים ונראה
 אם הגיעה עת דודים אם פרחה הגפן ואם נפתחו פתחי הסמדר
 ואם הנצו הרימונים שם אתן את אהבתי ואת ידידותי לך. הרודאים
 והבשמים נתנו ריח ואלל פתח פרדם שלנו בכניסתינו לתוכו נמלא שם
 כל מיני מגדים חדשים וגם ישנים, וגם מן המגדים אשר לפנתי
 והלנעתי לך משנה שעברה:

פרשת ח'

(א—ד) מי יתנך שתהי' כאח לי באחווה ואהבה וריעות ואמלאך
 בחוך ובשווקים וברחובות אשקך לעין כל וגם בני האדם אשר יראוני

אשר בלבזמן האופה ועומד פני דמשק, ראשך עליך בגובה כהר הכרמל
 ושער ראשך נאה והגון כארגמן שאינו לבן כל כך אינך"ש קליירא"ש⁹
 בלעז, ואני המלך אוהבך מקושר ואדוק בפתיל הזה שאת קולעת
 בו קליעת שער ראשך באהבתי וחמדתי עליך, ומה יפית ומה נעמת
 עלי להתענג בך באהבת תענוגים, זאת קומתך זקופה ביושר אשר
 דמתה לתמר שהוא זקוף וישר ושדייך דומים לשני אשכלות תלויות
 בשורקה, ועל אשר אהבתיך ודימתוך לתמר אמרתי אעלה בתמר
 ואחזק בענפיו וסנסניו, דבר זה להודיע ולומר אשר אלך ואתחבב
 עמך לנשקך ולחבקך ויהיו נא שדייך הגונים עמי כשני אשכלות גפן
 וריח אפך יהי לי כריח תפוחים, וחכך וטעמך יטב לי כיון הטוב
 הולך ועולה לידידותי באהבת מישור שאותו יין טוב וחזק דובב ומדבב
 ומשמה ישינים רדומים ועללים כענין שנאמר ויין ישמה לבב אנוש,
 ותירוש ינובב בתולות (זכריה ט'). ועכשיו היא מפיסת ומתרלת
 על דבריו כאשר סיפר שבה כל גופה מלמטה למעלה ומתנחמת על
 דבריו ומסיבתו אני לדודי בכל לביו ועלי תשוקתו וחשקתו כטוב
 בעיניו וכל אשר יאבה יעשה לו, דמיון על הק' ששלח לכנסת ישראל
 את נביאיו להוכיחם בעוד שבית המקדש קיים למען יקיימו את
 התורה, והיו ישראל משיבים להם אין אנו יכולים לקיים המצוות
 ולעסוק בתורה כי רע עלינו המעשה והאומות מפייסות לישראל
 שיחזרו ליראתם לעבוד אלקים אחרים והם משיבים שלא לפנות אליהם
 ועדיין מפייסין אותן בכל דברי פיוסין הללו וישראל עומין ומשיבין
 להם. אני לדודי ועלי תשוקתו, ולא אעבוד ולא אפנה אל יראת
 אלקי נכר כי אם להקב"ה אשר גמל עלי ברחמיו וברוב חסדיו מימי
 קדם עד היום הזה. לראות הפרחה הגפן, כפל מלה על לראות באיבי
 הנחל. (א) השולמית, משולמה ותמימה. (ב) פעמיד, לשון רגל
 ופסיעה. חלאים, ענין עגילים ותכשיטים הם, אמן אל"ף בנקודת

מטתו שלשמה. ואת החשבון אשר כתב ששים ושמונים לא דקדק
 בו כי אינו מומלס. (יא) אל גינת אגוז, עכשיו הוא מפייס אהובתו
 למען תבוא ונטייל עמו בחוף הפרדס תחת עלי אגוז שריחן מודף,
 אל פרדס גינת אגוז שהוא על שפת הנחל ירדתי לראות בפריו לראות
 אם פרחו עדיין הגפן ואם הגו עלי הרימונים ובאי אלי ונטייל
 ונתחבבה יחד תחת האילנות ופרחיהם ונליהם, והיא משיבתו לא
 ידעתי ללכת שם ולא אלק ועלה בנפשי ונדעתי לרכוב על מרכבותיו
 ולשוב לעמי שהוא נדיב כי בת מלך אני, והוא משיב לה:

פרשה ז'

שובי שובי השולמית ונחזה אני וריעי ציופי גופך והדרת
 קומתך, והיא משיבתו מה תחזה צי וציופי והדרת קומתי שקראתני
 שולמית שאתה אומר לי להתראות לכל כאלו אני הולכת במחולות
 וגנאי לי להתראות לכל ולא אשוב אליך והוא משיב לה כדי לפייס
 ולספר שבה מלמטה למעלה מה יפו פסיעותיך וקשטי נעליך
 כבודה בת מלך, סתרי יריכך נאים ויפים כמו חלאים ותכשיטיך
 מעשה ידי אומן עשויין באומנת, שררך וטבורך לא ובר נקי כאגן
 וגביע מלא מים שהוא לבן ולא בתוכו מחמת לובן המים ולובן הגביע
 קדומה למהר שאינו חסר ממזיגת מים, בטנך משופע לכאן ולכאן
 כגל וערימת חיטין גדורה ומסוייגת כגדר של שושנים, שאר ערמות
 גדורות גדר קוליס וזאת גדורה סביבה בשושנים ולובן החטים ואודם
 השושנים מלטרפים והגון דבר נאה לכל כך בטנך לבן אדמדם ציופי
 ומי, שני שדיך דבוקים ומכוונים כשני תאומים בני לבי, צוארך
 זקוף כמגדל בני על שן סלע שהוא זקוף ונראה לכל, עיניך כלולים
 ונאין כבריכת מים בחשבון של שער בת רבים שרוב בני העיר יולאין
 ונכנסין בה שהרבים באים להסתכל שם ולטייל, וחוטמך זקוף כמגדל

פרשה י'

(ד—י) יפה את רעיתי, עכשיו הוא מספר בשבח אהובתה
 יפה את רעיתי כעיר תרלה שהוא נאה בצנינה ונאות כירושלים,
 איומה בנדרגלות וחילול, הסיבי והחזירי עיניך מראות לנגדי שהם
 הרהיבוני והגיסו לבי ודעתי עליך גם לא יכולתי להתאפק ממך,
 שערך נאה והגון כשער עדרי עזים, ושיניך דקות ומכוונות ומלובנות
 מאד כעדר הרחלים, ורימוני פניך מאדמים כפלה הרימון, ונשים
 שהם מלכות יש לי הרבה ופלגשים מאד ועלמות בחולות עד אין
 מספר להתנהג עמהן בחיבה ורעיתי יפה ונאה מכולן ועל כולן לבי
 ורוחי ונפשי עליך, אחת היא לאמה ראוה העלמות ויאשרוה ומלכות
 ופלגשים ראוה ויהללוה כי כלן נתקנאו בה ואומרות עלי' מי זאת
 הנשקפה שהכל מביטים ושוקפים ומלפנים לה כמו שחר שכל העולם
 מחכים כלילה מתי יאיר היום שהוא יפה ונאה וצרה ואיומה, דמיון
 להק' שחשק וצחר בכנסת ישראל מכל העמים והם נתקנאים בם על
 אשר הפליא הק' להם נסי נוראותיו וגבורות נפלאותיו ואומה מיוחדת
 היתה כנסת ישראל להק' ועל כן היללוה ואישרוה ואמרו עלי' מי
 היא זאת האומה אשר הגביר עלי' חסדו. בחרצה, עיר חסובה
 ויפה שונה שלמה המלך. ואיומה בנדרגלות, אשפא"ו טבל"א
 קונפייטיא"ש בלעז. ראוה בנות, מוסב על ועלמות אין מספר.
 מלכות ופלגשים ויהללוה, מוסב על ששים המה מלכות ושמונים
 פלגשים ושאר דקדוקי התיבות אשר ביארתים למעלה. ששים
 המה מלכות, מעשה זה נתקיים בשלמה המלך שהיו לו נשים הרבה
 ופלגשים עד מאד מאד ועלמות אין מספר לטייל עמהן, ודימה את
 מעשהו נגד הק' אשר יצר בעולמות אומות הרבה ומלכים עד מאד
 ונשיאיהם וראשים עד אין מספר ובכל אלה לא צחר כי אם בישראל
 ומלכיהם ושריהם וכהניהם ונביאיהם, וכן בענין זה באחשורוש
 שהיו לו נשים ופלגשים ונערות כדוגמא שפירשתי למעלה בהנה

לה מה יש לך עוד על אוהבך הסירי את לבך מעליו ותהי כמונו
 והדבקי ביראותינו ומדוע סובלת עול קמים בעבורו ומה ראית
 ומלאת בו, והיא משיבתן מימי קדם הפליא לי את נפלאותיו וחסדו
 עמדי ועל כן לא אשכחתי כי כאשר הוציאני ממצרים ונראה על הים
 בעבורי גבור ואיש מלחמה ללחום את מלחמתי דגול וניכר הי' בלזכות
 חיילותיו אשר ירדו עמו לכבודו ואחרי כן קרבני אליו למען אהי'
 לו לעם והוא יהי' לי לאלקים ונתן לי תורתו המשולה לימים ודבש
 וחלב ולווי חוקים נעימים כבשמים עם עשרת הדברות באהבתו
 ובחמלתו בשמחה וטוב לבב ונתן לי הלוחות כתובות מכתב גלילי ידיו
 ונראה אף בשעת מתן תורה בכבודו ותחת רגליו ראיתי מעשה לבנת
 הספיר שנאמר ויראו את אלקי ישראל וגו' והוא רם ותלול גבוה
 וישיא על כל הרמים ועל כל הנישאים על מלחמת סיחון ועוג ושלשים
 ואחד מלכים עד אשר שמעו לקווי ארץ ונדע שמו בגוים ואמרו
 לבטוח בו ולישב בצילו כי רבים מעמי הארץ מתייהדים להסתחוות
 לפניו בהר הקדש בירושלים, ועל אלה ובאלה אשר הראני את כבודו
 ואת גדלו לא אסיר תומתי ממנו ללכת אחרי אלקים אחרים לעבדם
 ואומות העולם (אומרים) אחרי אשר נודעה גבורתו בגוים הגידי
 נאלנו איפה הלך ונבקשו עמך וגם אנחנו נהי' לו לעם ונדרוש בכס
 אליו כענין שמפורש בעזרא שרצו האומות לסייע עם ישראל בצנין
 הבית וישראל השיבם לא לכס ולנו לבנות הבית ביחד כי אנחנו
 עמו ולאן מרעיתו ועל כן לבדנו נבנה הבית הכל מפורש בספר
 עזרא. גלילי ורוב, ענין אופן המה. בחם, כמו וחלי כתם
 (משלי כ"ה) קבוצות זהב הניתך ביחד. פז, זהב מופז ועל שם
 שמראהו כמרגליות על כן קרוי פז. שחורות בעורב, אין לך שער
 יפה לבחור כחלחלי שער שחור. ממולאים, על שם שיש לאדם
 גומות כמקלת בראשי אלצעות במקום שיש לפרניס. כתרשיש
 אבן טובה לבנה עשויה משיש. תרשיש קרישט"ל בלעז. עשת כמו ברזל
 עשות, שמו עשתו (ירמי' ה' כ"ה). שן, כמו כסא שן, על מטות שן:

כאשר אגיד לכם מלמעלה למטה. דודי צח ואדום ורגול ניכר בין מרכבות חיילותיו, ראשו נאה והגון בכתם של זהב מופז וקוולותיו שהם תלתלים שחורות כעורב, עיניו נכוזים והגונים כעיני יונים שעומדים על אפיקי מים ושמים שם בלחלוחית ורטיבת המים, ועיניו נחות ומלובנות מבחוך עם לובן עינים אשר בפנים ועיניו יושבות על מלאות בתוך גלגלי העין בשוה כאבן בטבעת לא בולטות ולא עמוקות כעיני שנאמר ומלאות בו מלאות אבן וגו' (שמות כ"ח י"ז), לחיו, מתוקים ועריצים וריחם טוב ומזוסם כערוגות הבושם שגידולי גדולי מרקחים, שפתותיו נוטפות ריח טוב כשושנים ונוטף מהן שמן שהוא מרוקח וטוב ועובר לסוחר, ידיו יפות כאופנים וגלגלים של זהב שכשהוא מרחיב אלצעותיו אנה ואנה נאות ויפות הן כניזונים של זהב היוצאין מאמלעות אופני זהב, וליפורני אלצעותיו שוים וממולאים נחים ומלובנים כתרשים שהוא נח ולבן, מעיו חלק משופע לכאן ולכאן כעשת שן, ובשר מעיו לבנה כאלו הוא מעולפת ומשוטפת בספירים, שוקיו זקופות וחזקות כעמודי שם המיוסדים על אדני פז ורגליו כאדני מופז, מראהו נאה כלבון המגדל פרחים וניזנים ובחור הוא בגובהו ובקומתו כעיני שנאמר אשר בגובה ארזים גובהו וגו' (עמוס ב'), חבו מתוק ונעים כמתקים וכולו נחמד כתמרים, כך הוא דוגמאות ריעי בנות ירושלים ועל כן אני חולת אהבה והן משיבות לה אחרי אשר שמעו את שמע שבחו אנה הלך ופנה ונבקשנו עמך להשיבו אליך והיא משיבתן דרכו ומנהגו לרדת לגנו ופרדיסו אלל ערוגות לרעות לאנו בגנים וללקוט שושנים משם ועל כל זאת אשר נתרחק דודי מעלי הנני ידידתו והוא ידידי הריעה בשושנים את לאנו ובאחרית הימים ישוב עוד אלי, דמיון לכנסת ישראל המעונה ומשעובדת בעול גלות ואומרות לאומות העולם העידו צי"ע) ליום הדין והמשפט בלאתי מאנחותי אשר לקחתי וסבלתי בשביל אהבתו של הק', והן משיבות

(8) בכ"י העירובי. (ה"א ל' יחזק) ורמב"ם ורמב"ם, ורמב"ם

אלך יחיפה לטנף רגלי לפתוח לך הפתח, כאשר שמע דברי שלח ידו
 החזירה לעלמו מן החור שבדלת שהי' בו דופק בעולם ידו מחמת
 הלינה שמלגגתו ומעי המו עליו לרחם עליו וקמתי לפתוח לו וידי
 נטפו משמן המור אשר סכתי בו בלילה לאחר הרחינה על בריח
 מזוזות מנעל הדלת, ופתחתי לו הדלת וכבר נסתר ממני ועבר והלך
 לו, וכאשר ידעתי שהלך לו כמעט שלא יראה וברחה נפשי ממני על
 אשר דבר בי כדי לפתוח לו ולא עניתי לו כראוי ולא פתחתי לו שהי'
 עלי כאשר שמעתיהו רוכב למהר ולפתוח לו הדלת ובקשתיהו ולא
 מלאתיהו וקראתי בקול גדול ולא עניי, והלכתי לשוטט בעיר לבקשהו
 ומלאוני שומרי העיר הכוני ופלעוני כי חשדוני למען זימה וגניבה את
 הולכת וסובבת בלילה כאשר ניילתי מהם פלעוני שומרי מגדלי החומות
 והמגודות והפשיטוני תכשיטי. דמיון לכנסת ישראל שנתייאשה מן
 המלוות והק' שלח להם נביאים חוזים ומוכיחים להוכיחם למען
 ישובו אליו לשמור מצותיו וחוקיו מאסו בהם ולא שמעו אליהם
 ועל כן נשתעבדו בעול גלותם וילעקו אל ד' בנר להם ולא הטו
 אזן לשמוע לשועתם כי עת פקודתם פקד עליהם אשר מאנו לשמוע
 לנביאיו וחזיו. קוצותי, הן תלתלי הראש. רסיסי, לשון טיפי
 רביצים. ואצבעותי מור עובר, כפל מלה על ידי נטפו מור.
 חמק, ענין ערג וחיבוב כמו חמוקי יריכך. כפות בית יד של
 בריח המנעול, לשון מסגר הוא. רדירי, לשון תכשיטין כמו הלניפות
 והרדירים. (ח—ט) השבעתי אתכם בנות ירושלים, עכשיו היא
 מתאוננת ומשבעת את ריעותי' שאם תמלאו את דודי שתגידו לו
 שחולת אהבה אני, השבעתי אתכם ריעותי אם תמלאו את דודי
 מה תאמרו ותגידו לו עלי נשבעת אני על כן אם תראוהו שתאמרו
 לו כי נחליתי חולת אהבה עליו, והן משיבות לה באיזה דבר גדול
 וחשוב אוהבך משאר אוהבים שהרי נחלית בשבילו וכך השבעתו
 להגיד לו חוליך והיא משיבתן על כן חליתי עליו כי הוא נאה ומפואר
 בכל איבריו מראשו ועד רגליו מכל האדם אשר על פני האדמה

לרוח לפונית ודרומית שיבואו לנשכ מאחר שקראני ידידי בן נעול
 ופרדס מגדל וטעון בשמים וריקוחים, עורי רוח לפונית ובאי רוח
 דרומית לנשכ ולנפח בין עלי בשמים שבתוכו וישתקשקין העלין והענבים
 לבעבור יזל הרוח לידידי ויבא לגני ויאכל פרי מגדיו, להודיע ולומר
 כי רוחי וגופי הכל שלו ויבא ויתראה אלי באהבתו לעשות כי כל תאות
 לבי וכן תשוקתי אליו, דמיון לישראל שיתקבצו מן הגלות מנחה לדי
 לירושלים עיר הקודש ושם יזבחו לפניו זבחי נדק עולה וכליל:

פרשה ה'

(*) באתי לגני אחותי כלה, כאשר חזר לרעותו אומר לה
 באתי לגני אחותי כלה כאשר תאב וערג לבי ליקטתי מור עם שאר
 בשמים כדי לאוכלם, אכלתי יערי עם רבשי ושתיתי ייני עם
 חלבי באהבת דודי, ואחס ריעי ודודי בני כנסיא שלי אכלו ושחו
 ושכרו בשמחת לבי ובאהבת אחותי כלה, דמיון שישוב הק' וישכון
 בקרב ישראל לממס שכינתו ביוחס כימי עולם באחרית הימים.
 ארייתי, ענין לקיטה הוא. יערי, הוא עץ חלול שבו הדבש כמו
 ביערת הדבש ומוציא דבש הדבוק לעץ והעץ משליך. (ב—ז) אני
 ישנה ולבי ער, עכשיו היא מתאוננת על מעשי ועל אשר נתרחק
 ידידה מעלי אני ישנה ודומה לעללה ועלבה על משכבי ולבי ער והנה
 קול דודי שהוא דופק על הפתח וקורא אלי לאמר פתחי אחותי
 רעייתי יונתי תמימתי שהרי ראשי נמלא טל וקוונותי נתמלאו רסיסי
 טיפי טל היוורד כלילה כי כל לילה הזה רכבתי במרוצה לבא אליך,
 ואנכי השיבותיו פשטתי את כותנתי לשכב ערומה והנני עולה והיאך
 אלבשנה ואקום מפני הגנה ורחלתי את רגלי בעת שכיבתי והאריך

המקדש קיים קודם שיעבודה והיתה אהובה ונעימה למקום .
אמנה, שם הר כמו שניר וחרמון . מהררי נמרים, אותן חיות
רעות מקום גידולן על אותן הרים . אתי מלבנון בלה אתי
מלבנון תבואי, כתוב זה כפול כמו הנך יפה, נשאו נהרות, כי הנה
אויבך ד' כי הנה אויבך, וכן לבצתני אחותי בלה, לבצתני . באחר
ענק, שאין הענק כי אם בחוץ ויש לך אשה שהענק כפול לנארה
מבית ומחוץ . מה טובו, כפל מלה על מה יפו כמו וביך הטובים
(מ"א כ' ג'), ותרא אותו כי טוב הוא (שמות ז'). נופת, כמו
מתוקים מדבש ונופת לופים (תהלים י"ט). בריח לבנון, אילן
הטעון לבונה וריחו נודף . (יב—טו) גן נעול, עכשיו הוא מספר בשבח
אהבתו ואומר את אחותי בלה הנך יקרה ושמורה לשמור עלמך
מאחרים בפרדס שהוא נעול ומשומר מכל, וכמעין מקור מים חיים
שהוא חתום ונעול בחוץ הפרדס להשקות ממנו האילנות, ובית
השלחין שלך טוב וראוי לח ורטוב כפרדס של אחרי' שהוא טוב עד
מאד שגדילין בו רימונים ופרי מגדים, כפרים עם נרדים עם כל
ראשי בשמים, ומעין גנים באר מים חיים בחוכו שנוטפים מימיו
ונזלים מחוץ עני לבונה שבתוך הפרדס, כי מציניהם יולא מקור
המעין, ועל כן המים מרוקחים וריחן נודף מחמת ריח הלבונה
הקולט בהם, ועל כל זאת בית השלחין שלך טוב ומשובח מפרדס
זה, להודיע ולומר דבר זה מגונה אשר בך משובח ומפואר על כל
שבח ויופי אשר בצנות היפות, דימיון על ארץ ישראל שהיו שלמים
ושקטים וידם תקופה על הכל בזמן שבית המקדש קיים ושמרו המלוות
כאשר נלטו עד שעל זה עברו וגלו מארצם . גל נעול, כמו גלות
מים . ומעין חתום, כפל מלה . נרד וברכום קנה וקנמון בשמים
הם וגדילין באילנות, והמקרא המחובר להם מוכיח עליהם שכתוב
עם כל עני לבונה . מור ואהלות, בשמים הם הגדילים בקרקעות
ערוגת הפרדס, והמקרא מוכיח שכתוב עם כל ראשי בשמים
שהם ראשי בשמים . (טז) עורי צפון, עכשיו היא מתאוננת ומדברת

שפתותיך, שפתים כשהן דבוקות נראה סדק שביניהן כמין חוט לבוע
 כלבוע אדום ליופי. ומדברך נאווה, מדבר שם דבר הוא כמו מספר
 מגדל, מכתב, מקדש. מדבר, לשון דבור. בפלח הרימון, כחצי
 רימון שהוא משופע ואדום מבחוץ כן רימוני פרטופה משופעים אדומים
 לחים וברורים. רקתך, לשון תלמוד. (ה) בנוי לתלפיות, עשוי
 ובנוי כבנין מפואר וכל אומנין בנאים מתלמידים ממנו, ותו"ן של
 תלפיות כתי"ו של תרמיות, תבנית תבניות, תלפית תלפיות, והוא
 מגזרת מלפנו מבהמת ארץ (איוז). ויש לפרש תלפיות שיני המגדל
 והוא נוי ויופי למגדלים. אלה המגן, מגינים התלויים במגדל נוי
 הם לה. כל שלשי, כלי מלחמה הם נרתקים ליתן בהם חילים
 כמו הברו החילים מלאו השלטים (ירמ' נ"א י"א), שלטיהם תלו על
 החומות. (ה) תאומי צבי, מנהג של צבי' ללדת תאומים והולכים
 מותאמים יחד ומכוונים לרעות אנה ואנה צילדות קטנותם וגאה
 להסתכל בהם, ועוד עתה סיפר יופי אהובתו מלמעלה למטה שעה
 ועיני' ושיני' ושפתותי' ודבורי' ופרטופה ונאווה וקומתה ושדי' בהיותם
 מתחבבים זה עם זה בחוך הפרדס על אשר סיפרה היא שבהו
 בסמוך הנה מטתו, וקודם שיגיע השמש לחצי היום אמר לאהובתו
 אלך לי אל הר המור מפני החורב ואת תלכי ותבאי עמי ונטייל שם.
 (ו) המור, שם בושם הוא כמו מור ואהליות ששם הם גדילים. אל
 גבעת הלבונה, כפל מלה. (ז—י) בולך יפה רעיתי, עכשיו הוא
 מספר יופי' שאין בה מוס ומדבר עמה. אתי מלבנון תבאי ותטיילי
 עמי ותציטי ותסכלי אנה ואנה מראש ההרים ונתחבבה יחד, לבבתני
 בהבטה שלך לאהבה אותי בשאת מבטת בעין ומראה את ענמה
 כאילו אינה מבטת, ואת מתחבבת בעיני בשביל ענק אחד אשר
 לנאורך יותר מאשה אחרת ענוקה בענק כפול, מה יפיו דורידך
 יותר מכל מיני משקה מתוקה ומה נעים לי ריח שמניך מכל ריח
 בשמים נופת לופים מנופת שפתותיך. וריח שלמותיך, ובגדיך טוב
 וערב עלי מעלי הלבונה, דמיון לכנסת ישראל שהיתה בשלום שבית

מחשבה מחשבתך, מלאכה מלאכתך הסובל בני דוגמתם מפניהם
 אשר לפניהם הן נדגשות ואין הדגוש חשוב, ואשר הלז נוקף על אשר
 מן האחות יאמר אחותו, אחותך, אחותי, אחותיני, שהי' להדגיש
 תווי' מפי שהן באות מיסוד תי'ו של אחות, והמבין יבין כי
 תי'ו של אחות אינו שורש, ריעו בלידו שיאמר אח לזכר ואחות
 לנקבה לשון אחות, ואחרי אשר אני רואה אח לזכר שומע
 אני תי'ו של אחות אינה שורש, ועוד שבלשון רבים יאמר אחיותיהם
 שבאה יו"ד אחר חית' ונראה שבאה יו"ד במקום הי"א והי'
 לו לומר בלשון נקיבה אחת ולזכר אח כי בכמה מקומות תבוא יו"ד
 במקום הי"א כמו מן חזה חזיון, בזה בזיון, לבה לביון, הרה הריון,
 ואם לחשוב לומר על מטאתו שהוא מן מטאת ומדוע לא נקד מטאתו
 תי'ו בדגש לפי שהתי'ו שורש תשובתו בלידו שאינו מן מטאת כי אם
 מטאת שנאמר נושא עון ופשע ומטאת ועל כן תי'ו של מטאת נרפית.
 שערך בעדר העזים, אין לך שער הגון ונאה באשה כשער שחור
 כשער עזים שרובן שחורות כענין שנאמר למטה שחורות כעורב,
 וכן דרך נשים שמשימות מן השער שלהן סביב עיניהן אלל מעטה
 הנעיק ליופי. שגלשו מהר גלעד, בארך גלעד מלויין עזים ושער
 שלהן נאה מאד והולכות לרעות על ההרים כמנהגן וצירידתן מן ההר
 נראות כולן עומדים בתחיתו של הר והדבר נאה להם להסתכל.
 שגלשו כמו שנראה במחברת מנחם⁽⁵⁾ והוא תר"ג של ע"ח⁽⁶⁾.
 (ב) שניך, דבר זה נאה ונכון לאשה שיני' לבנות ודקות ומכוונות זה
 אלל זה בלא פגימה ושצירה. מן הרחצה, רוב החלים לבנות הן
 וכשהן רוחלות במים למרן לא ולבן. הקצובות, רחילים חסובות
 שקלוב ומנוי⁽⁷⁾ חשבון שלהן מחמת חשיבותן. (ג) בחוש השני

⁽⁵⁾ זה לשון מנחם במחברת שלו: "אין למלה זאת דמיון בתורה ופירונו לפי
 ענינו שגלשו כמו שנראו שעלו מן הגלעד."

⁽⁶⁾ אולי צ"ל והוא תרגום של עלו.

⁽⁷⁾ בכ"י מזונוי.

וצרות כעדר רחלים חלוצות ומנויות שעלו מלוצות ולחוחות מן הרחלה
 שכל השינים מתאימות ומכוונות ודקות זו מעל זו שאין בהם שיכול
 ופגימה. (ג) שפתותיך הדבוקות ומלוממות זו אלל זו דומות כאלו
 חוט לבוע בין שתיהן, האדמימות הבשר אשר בהן, ודיבורך נאה
 והגון ורקת פרטופך אשר בפני עילופך ועיטופך אדומה ומלוממת
 ועגולה כחלי רימון. (ד) במגדל דור שהוא גבוה ותלול חקוף ובנוי
 לתלפיות שהמגינים ושלטי הגבורים תלויים עליו ובחוכו ליופי כך
 נוארך זקוף ונאה. (ה) שני שדייך נכונים והגונים ומכוונים כשני
 עפרים תאומים קטנים בני לבי' הרועים בין השושנים. (ו) ובעוד
 שהרוח מופח קודם חום השמש בחלי היום וגסו הללים אלך לי אל
 הר המור וחבאי עמי בתוך הפרדס ונטייל ונתחבבנו יחד בכל האילנות,
 דמיון על יפוי מלאכת המקדש ושרתה שכינה זו ועל בנין היכל שלמה
 ומגדל דוד שכל העמים כפופים ומשועבדים ופונים שם ועל שני פרנסיהם
 רועי ישראל מלך וכהן גדול המגינים על כנסת ישראל אשר יוציאו
 ואשר יציאו. הנך יפה רעייתי הנך יפה עיניך יונים וגו', פסוק
 זה כפל בראשיתו להחזיק ולהאמת דברו כמו עורי עורי דבורה עורי
 עורי דברי שיר, כי הנה אויבך ה' כי הנה אויבך יאבדו. מבעד
 בפני כמו בעד כל רחם, הלא אתה שבת בעדו. לצמתך, ענין
 עילוף ומעטה היא. והממשילים⁴ לצמתך שבתו עולת שבת בשבתו,
 חגה חדשה ושבתה שהת'ו של שבת היא שורש ועכשיו לשון נומת לא
 יתכן לשונם שאם כן כדבריהם הת'ו נשרשת בחוכה והי' לנקד ולהדגש
 לצמתך כמו עולת שבת בשבתו חגה חדשה ושבתה, שהת'ו של שבת
 היא שרש ועכשיו ת'ו של לצמתך נרפית להודיע שאינה שרש ובאה
 במקום הי"א כמו ערוה ערוה, שפחה שפחה, אמה אמתה,
 גבירה גבירתה, וכן מלאה מלאה, לדקה לדקתך, רקה רקתך, למה
 למתך, ואת אשר נדגשו התווי'ן הללו שיאמר מן מרכבה מרכבתך,

(⁴) בכ"י והממשים ועיין ברש"י.

אהבה בחובו מבנות שרי ירושלים היושבות סביב מיטתו. (י*) צאינה וראינה, בתולותי ונערותי בנות ליון צידידי שהוא משוכה בשלמה המלך אשר נתעטר בעטרה שעשתה ועטרה לו אמו בת שבע ציוס חתונתו ושמחתו כן הוא לחות המלה, וכל ענין דבר מלכות זה הי' בשלמה המלך שהיו גיבורי מטתו ואפריונו של כסף ורפידתו של זהב ומרכבו ארגמן כענין שנאמר (אסתר א') מטת זהב וכסף על רלפת זהב וגו' להבדיל בין הקודש ובין החול, ושלמה המלך אשר יסד שיר זה לא מלא מלך אפי' אחד במלכי האדמה מפואר ומושל בכל כיפה וגדול בדבר המלכות יותר ממנו ועל כן דימה דבריו של זה במלכותו וכינה שבתו בספירתה של אהובתו, דמיון להק' אשר השרה ולמס שכינתו במשכן בין הכרובים כמער הים וליות באהבתו את ישראל לעולם ועל כן נוסת ישראל כשהיא זוכרת את כל אלה אומרת אל האומות לאינה וראינה אם נתחבבה לפניו אומה אחת כמוני ועל כן יש לי להתאונן באהבתו כי נתרחק ממני. (י) רפידתו, ענין תיקון וילוע הוא כמו בחשך רפדתי ילועי. רצוף, ענין חישוק ומלע כמו רלפת זהב ושם וגו':

פרשה ד'

(א) הנך יפה רעיתי, עכשיו הוא מספר בשבח ויופי אהובתו, הנך יפה רעיתי אשר עיניך כיונים נכונים והגונים כענין יונים ושער שלך אשר בפני עילופיך ועיטופיך שחור והגון כשער עדרי עוים שרובן יש להן שער שחור ונראה שער שלהן נאה והגון ולחות כלשה נראו מהר גלעד ויורדות למטה מן ההר, והעומד בתחתית ההר רואה את כולן לחוחות וכשר הדבר בעיניו. (ב) שניך לבימות

וכן מוכיח שהיא מספרת הכל את דברי' ואת דברי האוהב ענה דודי
 ואמר לי ולא כתב ענתה דודי ואמרה אלי וכן אני ישנה ולבי ער,
 קול דודי, וכן השבעות שהיא משבעת לחברותי' הבתולות ועוד
 היום דרך המשוררים לשורר שיר שהוא מספר מעשה
 אהבה על שניהם בשירי אהבה במנהג העולם. (ו) מי
 זאת, עכשיו הוא משבח בשבח אהובתו ואומר לרעיני הביטו וראו
 הן היתה כזאת ומי זאת שהיא עולה והולכת אחרי באהבתה אותי
 שהיא עולה וממחרת לבוא עמי כתמרות עשן העולה למעלה והיא
 מקוטרת ומבושמת מור ולבונה ובשמים מכל הבשמים שמוכרים הרוכלים
 שריחם מתוק וטוב וערב לכל, ענין הבתולה הבורחת עם אהבה
 בארץ לא זרועה דרך המדבר באהבתה אותו כנפשה ונפשו קשורה
 בה, דמיון לכנסת ישראל אשר הלכה אחר הק' דרך המדבר בארץ
 ז' וללמות אשר לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם והיתה מקטרת
 לפניו קטרת תמיד לפני הק' להעלות תמרות עשן לדיוף ריח מקטרת
 קיטור הארץ כעין מוגמר שהיו נהוגים בו הקדמונים. אבקת, פי'
 דקת ושחקי מרקחת כי לא יותן על גחלי מחתה כי אם הדק דק
 כעפר על קן כינהו אבקת. רובל, סוחר ומוכר בשמים המחזיר
 מעיר לעיר וממדינה למדינה. (ז ה) הנה משתו, היא מספרת
 ואומרת אל הבתולות בשבח אהובה הנה תפארת גדולת ידידי בכך
 שהוא שוכב על מיטתו כמיטת של שלמה המלך וגיבוריו מלומדי מלחמתו
 כל אחד חגור חרבו על ירכו והרמחות אחוזות בידיהם לשומרו
 בלילה כדרך מלכים הנשמרים על מיטותיהם כאשר הם ישינים כענין
 שאמר דוד לאבנר ולמה לא שמרת אל אדניך המלך ואומר לא טוב
 הדבר אשר עשית חי ד' כי בני מות אתם אשר לא שמרתם על
 אדוניכם. ומה הוא שבח בנין היכל מיטתו של אהובי. (ט) אפריון
 והיכל עשה לו המוצחר מעלי הלבנון כאפריון של שלמה המלך ועמודי
 ערש מיטתו עשה של כסף ורפידת שיבוך יופי המטה עשה של זהב,
 ומרכב פריסת המטה שהוא שוכב עלי' של ארגמן וחדר המטה רצוף

אחרו פעמי מרכבותיו (שופטים ה'). וברמינו סמדר מוסב על
והגפנים סמדר. (יז) עד שיפוח היום, לשון ניפוח כמו ויפח באפיו.
עד, בעוד כמו עד שהמלך במסיבו. הרי בחר, שם מקום הר
הוא ויש לפרש שהוא לשון פלוג וחלוק כמו ויצתר אותם: ר"ל

פרשה ג'

(א—ד) על משכבי, כאשר יתרחק ידיי מעלי ושכבתי על משכבו
בלילה נתחרטתי על עוני ותאבתי לו, קמתי ובקשתיהו ולא מלאתיהו
שהלכתי לסבב בעיר ובשוקים וברחובות ולא מלאתי ומלאוני שומרי
העיר ושאלתי להם האם ראו את אהובי אשר אהבה נפשי אותו,
והם השיבו לי באותו מקום ובאותו דרך עבר ושם תמלאהו כי ראינוהו
עובר דרך עלינו, ולזמן מועט אשר עברתי ופרשתי מהם משומרי
העיר הלכתי עד שמלאתי את ידי אחזתי בו בנח ולא נתתי לו
רפיון ועיכוב לפרוש מעלי עד שהבאתיו אל בית אמי בתוך החדרים
ושם נתחבבנו באהבת נעורים אני והוא, דמיון על שהי' כנסת
ישראל מופה לפני הק' על מעשי העגל והמרגלים עד מלחמת סיחון
ועוג ומלחמ' יהושע שהי' בעזרתה ונלחונה ולא היתה תקומה לאויבי'
מפני'. (ה) השבעתי אתכם, כך היא משיבה לריעותי' הבתולות
כאשר בארתי למעלה, דמיון על הגלות הזה שביקשו האומות להסיר
יראת הק' מלבה לעבוד אלהיהם, וכן דרך הילוך שיר זה שהיא
משוררת ומתאוננת בכולן באהבת דודה ולאחר קלת ספירת דברי
אהבתה עם ריעותי' שאמרה באהבה זאת אהבני דודי ובאהבה זו
הראיתי לו והן גוערות ומשיבות לה תסירי אהבתו מלבך כי מאס
בך ולא ישוב עוד עליך והדבקי באהובים שלנו והיא משבעת אותן
שלא תוסיפו לדבר עוד עלי' בכך כי לא תשכח אהבתו עד עולם,

החורף ותחלת הקיץ זמן פריחת אילנות וקול המית הלפורים ההומים
 ומשוררים לבקרים ועלי התאנה חנטה פגים והגפנים הולילו סמדר
 ומדף ריח כי הוא חודש אהוב וסמור ומתוק לכל בשר. ענה דודי,
 לשון הומית קול כמו ועמו הלויס. מציץ מן ההרבים, כפל מלה
 על משגיה, החרכים הם חלומות כמו בעד החלון מתרג' מן חרכא.
 עת הזמיר, לשון קיטוף הוא כמו ענבי נזיריך לא תזמור כמו ניני'
 ופת' לפי ענינו. הסתיו לשון חורף הוא. סמדר, ענין פרח ונלה
 הוא. (יד) יונתי בחגוי הסלע, עתה מדבר האהוב לאהובתו מחוץ
 לבית אביו על שאמרנו למעלה שהוא מסתכל ומשגיה דרך נקבים
 וחלומות ועל כן הוא אומר לה יונתי ואהובתי הלפונה וטמונה בכבודה
 בת מלך השוכנת פימה הראיני את מראיך השמיעני את קולך לשורר
 שיה באהבתך למען אשמע מאחרי קורות הבית שהרי קולך ערב
 ומראיך נאה, והיא הלכה וברחה אליו ועשתה רצון אהבה והלכו
 לטייל שניהם בפרדס להתחבב שם באהבתם זה את זה, דמיון להק'
 אשר פקד וחר כנסת ישראל להעלותה מעוני מלרים. בחגוי, לשון
 נקיקי הסלעים. המדרגה, כמו ונפלו המדרגות ענין מעלות הם.
 (טו) אחוזו לנו שועלים, עכשיו היא מספרת ואומרת כשהיינו שם
 אני ואהבי בתוך הפרדס שם ראינו שועלים קטנים מחבלים ברמים
 שהולילו סמדר כי אז הם נוחות ורבות להתחבל ובאו בני ביתינו
 והרגום ולקחום, ובראותינו את כל זאת שמחנו בטיוולינו ובאהבתינו
 ובחר דודי בי ואני בחרתי בו שהרי הוא המטייל הרועה סוסיו
 בשושנים ואמרתי לו קודם שיהא נפוח ריח חמימות היום וקודם
 שינוסו הללים עד חצי היום שהחמה זורחת ועומדת בראש כל אדם
 סוב דמה לך דודי לצבי או לאייל שהם קלים לרוץ וחוזרים דרך
 הרים וגבעות כאשר באתה כמו שאמר למעלה מדלג על ההרים,
 דמיון על המלריים שטבעו ציס על אשר חבלו כנסת ישראל ועל כן
 נתחבב הק' אלי' והשרה שכינתו בחוכה עד שחטאת במעשה העגל
 וחזר הק' מעלי' בדרך אשר בא בו. אחוזו, לשון פעלו כמו מדוע

המטערת בגלות על שנתרחק הק' מאללה ומתאוננת לאומות להקל
מעלי' את שיעבודה כי די לה בלרותי' שנתרחק הק' ממנה, אישיות,
ענין גביעים של יין המה וכן פתח מנחם. (ז) השבעתי אתכם,
חברותי' משיבות לה לנחמה אל תחשובי ואל תתני את לבך עליו כי
לא ישוב עוד והדבקי והתחבבי לאחר מאוהביו, והיא משיבתן השבעתי
אתכם חברותי הצחולות בנות ירושלים שאהי הפקר כלבאות או
כאילות השדה אם תעירו ותסירו אהבת דודי בעוד כל זמן שתראה
האהבה להיות צי, דמיון לאומות העולם האומרים לכנסת ישראל
הניחי אהבת הק' והדבקי ביראתנו להיות כי לא ישוב הק'
לרחם ולחמול עליך כבתחלה, וכנסת ישראל מקללתן ומשביעתן אם
יוסיפו לדבר אלי' עוד בכך. צבאות, לשון לצי. או באיילות,
כופל מלתו, כלבאות בהפקר לבאות או בהפקר איילות השדה. אם
תעירו ואם תעוררו, כופל מלתו. (ח) קול דודי הנה זה בא,
בא אלי במרוצה ונחילה מדלג ומקפץ על ההרים והגבעות כאלו הוא
רך בבקעה ובמישור, דמיון לאשר נגלה הק' בגלות מרים להוציא
כנסת ישראל מבינותם. (ט) דומה דודי לצבי ואיל בקלות רגליו
אשר מיהר לירד בבית אבי להוציאני משם, וכאשר בא שם עמד
מחוץ לבית אבי והשגיח והליך והביט צי בחלונות וחרכי הבית להסתכל
צי ולא יכול לראות צי כל כך ונתצבים לכנס בתוך הבית לדבר צי
ולראותי מפני בית אבי. (י—יג) ענה דודי והשמיע קולו אלי ללכת
אליו ולברוח עמו שהרי עברו ימי החורף והגשמים והנללים הפרחים
נראו בארך באילות ועת זמיר קיטוף הכרמים הגיע וקול התורים
והלפורים נשמע בארצנו מפני ימות הקיץ אשר הגיעו ועלי התאנה
הגלו פגים והגפנים הוציאו סמדר ונתנו ריח ועל כן אני אומר לך
לקום ולברוח עמי כענין של אוהב המחכה עד ימות הקיץ כדי שתלך
אהובתו עמו כאשר הגיעו ימי ניסן שהתפוחים באילות וכל בריות
באהבה חזר אלי' למען תלך עמו, דמיון להק' אשר יקפץ קך גלות
מירה והחיש יצועה ופדות לכנסת ישראל בחדש ניסן שהוא תכלית

פרשה ב'

(א) חבצלת, נלה הנותנת ריח ושושנת העמקים כפל מלה.
 (ב) כשושנה בין החוחים, והוא משיב ואומר לה כשושנה שהיא
 הגונה בין החוחים כך רעיתי גלוא ויפה בין הבתולות יותר מכולן.
 (ג) בתפוח בעצי היער, והיא משיבתו כעך תפוח שהוא טוב וריחו
 נודף בין אילני סרק כן דודי נאה ויפה בין הבחורים יותר מכולם,
 ועל כן אמרתי לישיב צלילו אללו ופריו מחוק לחכי, כך נופל הלשון
 זה על זה, הוא קורא אותה שושנה לשון נקיבה והיא קוראה אותו
 תפוח לשון זכר. חוחים, לשון קמשונים, דמיון להק' וכנסת ישראל
 שנתחבבו זה על זה במתן תורה והשרה הק' את שכינתו בחוך המשכן
 בין שני הכרובים באהבתו את ישראל אהבת עולם כהבת זכר ונקיבה
 וכנסת ישראל בנתה לו את המשכן ממבחר מיני ארזים הם עצי
 שטים למען ישכב הק' בתוכו להשרות שם שכינתו, ושם נחרטו ונתפייסו
 יחד כאלו שניהם נחבקים ונדבקים על מטה אחת באהבת נעורים.
 (ד) הביאני אל בית היין, עכשיו מספרת לריעותי הביאני דודי אל
 בית משתה היין והבניסני לחופת ולהקת אסיפת ריעיו אשר הניח
 עמו לשמחת חופתו היו לי לאהבה כי אהבתים, דמיון לכנסת ישראל
 המתאוננת בחוך גלותה ומוזכרת מתן תורה אשר הפליא לה הק' את
 אהבתו עמו חיילותיו וגדודיו. (ה ו) סמכוני באשישות, כך היא
 מתאוננת אל חברותי הבתולות להספיק לה דברים הנריכין לה בחולי
 אהבתה ואומרת סמכוני באשישות לסעוד ולסמוך את לבי ורפדו את
 מרפד מיטתי בתפוחים אולי אוכל לסעוד את לבי מן הפירות שהרי
 חולת אהבה אני מאהבת דודי ואוהבי, ובאיזה מדה נתנהג באהבה
 עמי שהרי כשהיינו שוכבים אני והוא על מטתינו הי' דודי פושט ומניח
 יד שמאלו מתחת לראשי וביד ימינו מחבקני בי למשוך בי וגופי
 ואליו ועל אהבה כזאת נחליתי חולת אהבה, דמיון לכנסת ישראל

לסוסתי, ואין יוד יתירה זו כמו רבתי עם, היושבי בשמים: דמיתוך,
 לשון דמיון. (יב) עד שהמלך, בעוד שהמלך אוקבי במסיבו בהסיבות
 אכילות המשתה בושם נרד אשר לי עוז את ריחו ועל כן הדין עליו
 שעזבני יחידה יושבת בדד, ודמיון לכנסת ישראל המלדקת עלי' את
 הדין על שיעבודה ועל עון העגל אשר פשעה זו. נתן, עוז כמו
 ולא נתן סיחון. (יג יד) צרור המור דודי לי, עכשיו שניהם שוכבים
 על מטתם ומדברים יחד דברי ריחוי ופיווי שבה זה לזה מתוק וערב
 דודי לי שהוא שוכב ולן עמי ומניח ראשו בין שתי שדיי כלרור של
 מור ובשמים שריחו טוב ומבוסם עלי וכאשכול בושם של כופר חביב
 ונעים לי דודי שאותו אשכול גדל בכרמים של עין גדי ומשובח הוא.
 כופר, בושם כמו כפרים עם נרדים. בכרמי, אילן שהוא גודל כן
 קורא הכתוב כרם כמו מגדים ועד קמה ועד כרם זית. עין גדי,
 שם מקום הוא חללון תמר המתורגם עין גדי. (טו טז) הנך יפה
 רעיתי, והוא משיב לה הן את יפה רעיתי ועיניך יוניס של אהבה
 כעניי יוניס, הנך יפה דודי, והיא משיבתו הנך יפה וגם נעים אף
 ערשנו רעננה והגונה וקורות של בתינו שלנו שוכבים בתוכם בנויים
 ועשויים מארזים משובחים, וגם רהיטנו מן הברותים ואני מבושמת
 ונודפת ריח טוב כחצללת הגדלה בבקעת מישור וכשושנת העמקים
 ועל כן יש לך להרחיב דעתך עלי כאשה נאה ודודה נאה וכלים נאים
 ולשרות (?) עמה וכי בכל אלה זכיתה. רעננה, ענין רך וטוב הוא.
 ערש, לשון נקיבה הוא ולכך כתיב רעננה כמו שנאמר (דברי' ג' י"א)
 והנה ערשו ערש גדול וגו' תשע אמות ארכה. רהיטנו, פתרונו
 לפי ענינו אחד מבניי הבית הוא. ברותים, ממיני ברושים:

(איו"ב כ"ח ז') לא שזפתה עין איה. שמש לשון נקבה כמו אם זרחה
השמש ועל כן כתב שזפתני. ברמי כמשמעו. דמיון זה על האומות
המבזים כנסת זה בגלות זה והיא משיבתם אל תבזוני מחמת אשר
העבדתם בי עבודת עבד שהרי פתאום ישוב אוהבי אלי ולא יעזבני
אלקי ישעי. (ו) הגידה לי, עתה היא מדברת עם אוהבה ומספרת
כך אמרתי לו וכך השיבני אם לא תדעי לך. הגידה לי, עכשיו היא
מדברת ומדמה את עצמה לעדר לאן ואומרת לו אוהבי אשר אהבה
וחיבה נפשי אותך הגידה לי באיזה מקום תרעה אותי ובאיזה מקום
תרביצני בלהרים כחוס היום ואכלה שם, אשר למה אהי' לאן גולה
ומטולטלת לטלטל ולילך אלל עדרי לאן חביריך הרועים שאין תשקותי
ללכת כי אם למקום שתרעה, דמיון לכנסת ישראל המתפללת ואומרת
לפני הק' הודיעני חוקיך ומצותיך לידבק ביראתך ומדוע אהי' מטולטלת
וגולה בין האומות ללכת לעבוד את הגוים האלה. בעוטי' לשון
מטולטלת כמו (ישעי' כ"ב י"ז) הנה ד' מטלטלך טלטלה גבר ועטך עטה.
(ח) אם לא תדעי לך יפתי אשר בנשים איזה דרך הלכו לאי והסתכלי
בדריכות פסיעות רגלי האן ורעי שם עם גדוהיך עם אותן עדריס
אלל משכנות הרועים, דמיון שהק' משיב לכנסת ישראל לכי בדרכי
אבותיך הרועים הנביאים אשר נבאו עליך ותגללו מעול גלותך. בעקבי
כמו ועקבותיך לא נודעו. (ט) לסוסתי, עכשיו הוא משבח אותה
ואמר לה לעת קביצת סוסים אשר היתה ברכבי פרעה דמיתך ויחדתיך
שהיית רעיתי ואהובתי שנתתי לך כל קשטני עדדי סוסי המלך העשויים
של זהב וכסף ומרגליות, ושם נאוו לחיך ולוארך בשורות וחרוזות
וענקים של זהב ומרגליות ושם עשינו לך אני וכנסיא שלי שורות
ורבידים של זהב עם נקודות וליורי כסף, דמיון לביצת מזרים אשר
לקחה כנסת ישראל על הים עם האבנים טובות ומרגליות וזהב ועשתה
ענקים של זהב לוארה וחוטין מלאים מרגליות נקובות לתלות על
לוארה. בתורים, ענין סדר הוא, וכן תורי זהב נעשה, שכן דרך
בנות מלכים לתלות על לואריהם שורות וענקים של מרגליות וזהב.

בך ונוכירה דודיך ודברי להבתך יותר ממשחה היין ומחוקה,
 כי אהוביך כל בני עולם באהבת מישור, דמיון לכנסת ישראל המתאוננת
 ומתחננת לפני הק' להוליאה מגולה אשר הוליך אותה מגלות מצרים
 והביא אותה חדריו לעשות לו משכן לעבוד לו עבודת תמיד לפניו.
 (ה) שחורה אני ונאורה, אחנה ריעותי הבחולות בנות ישמעאל^א
 אל תבזוני ותכלימוני בשחרותי שתאמרנה בשביל שאני שחורה נתרחק
 ידידי ממני שאם הייתי שחורה בפרט פני באהלי קדר נאזה והגונה
 אני בגוף וקומה כיריעות שלמה המלך ההגונות וראויות למלכות,
 דמיון לכנסת ישראל שאומות מכלימים אותה על חטאותי ופשעי אשר
 פשעה והיא משיבתם אם רשעתי אללי לי ומודדתי בתוך גלותי על
 כך ואעפ"כ נאזה אני ובת מלכים ויש לי זכות אבות ובאחרית הימים
 ישיבני הק' לקדמותי להוליאני לרוב מתוך כור ברזל מן הגלות. בנות
 ירושלים, אלו האומות כמו שנאמר (ו) ונתתי אותם לך
 לבנותיכם, בשבת ישראל בחשבון ובבנותי וגו' לשון כפרים. אהלי
 קדר שחורים הם לפי שבני קדר יושבים במדבר ויושבים באהלים
 ולא בבתים. (ו) אל תראני, עוד היא מדברת לחברותי הבחולות
 ואומרת להן אל תראוני לזלזל בי כי לא שחורה אני ממעי אמי והגני
 עתה קדורית ושחרחורת משויפת חוס השמש ועמל ויגיעה אשר
 הקרוני והגיעו עלי מיום שנפרד אהובי וידידי ממני שהרי אחי בני
 אמי חרה אפם בי וחוללתי בעיניהם מפני דודי אשר נתרחק וישימוני
 כוטר לשמור כרמים לחוס השמש ואנכי לא רליתי ולא יכולתי לשמור
 ותכריחוני על כורחי לשמרו לחוס היום ועל כן נעשיתי שחרחורת ומן
 שחרות מעוט כזה אוכל להתלבן מהרה כשיחזור ידידי אלי. שחרחורת,
 אין בה שחרות כל כך כמו שחורה כענין של אדם שאין בו אדמומית
 כל כך כי אם מעורבת עם הלבן. שויפה, לשון הצטה כמו
 קצוץ, משום (ז) וזו חזיתי שישם זכרתי וזו יצא ד' בישם חבה
 חבה שישם חבה וזה יצא חסדו וזה יצא חסדו וזה יצא חסדו
 (ח) בכ"י ימשל. קצוץ חסדו וזה יצא חסדו וזה יצא חסדו

פרשה א'

(א) **שיר השירים**, שיר משובח שבכל השירים כמו הוא חלקי חלקים ואדוני האדונים אלוה גדול ונורא שבכל אלוהות ואדון הגדול על כל האדונים. אשר לשלמה, שלמה המלך יסדו ברוח הקודש כי ראה שעתידין ישראל להתאונן בגלותן על הק' שנתרחק מהם כחתן אשר נפרד מאהובתו והתחיל לשורר את שירו במקום כנסת ישראל שהיא ככלה לפניו. אשר לשלמה, כמו תפלה למשה, תהלה לדוד. (ב) ישקני, מי יתן והלואי שיבוא דודי וישקני נשיקות פיהו על פי ברוך ידידותו כימי עולם כי טובים וערבים ומתוקים עלי דברי חבתו יותר מכל משקין ומתוקה פיהו. דודיק, פעמים שמשוררת הכלה כאלו היא מדברת עם אהבה ופעמים שמספרת לריעותי על שאינו אלה. מייך, מכל משקה מתוקה קרוי יין ודמיון זה על החורה שנאמרה לישראל פה אל פה. (ג) לריח שמניך טובים, למען שמניך הטובים של אפרסמון אשר נדף ריחם למרחוק בקלוי הארץ והורקו מכלי אל כלי קרוי שמך שמן, דוגמ' טוב שם משמן טוב, ועל אשר נדף נערות אהובך, דמיון על הנפלאות אשר הפליא הק' לכנסת ישראל במצרים ועל כן נודע שמו וגבורתו בעמים כמו שנאמר וישמע כהן מדין וגו', ונאמר ברחב הזונה כי שמענו את אשר הוציא ד' וגו' וכן שמעו עמים ירגזון וגו'. (ד) משכני, משוך אותי אליך ונרולה אחריו אני וכנסיא שלי כאז בשנות עולמים אשר הביאני המלך ידידי אל חדריו וכאשר נרוך אחריו נגילה ונשמחה

פירוש על שיר השירים

פ ת ח ר ב ר

להפי' על שה"ש

ערום יערים המצין, ואת לבו יחן להצין, לשון מליצת הספר,
ללמד ולספר, את פשוטו בשיטתו ומלתו, כאשר יחקן על מכונו בלשונו.
כי אחר' אשר אגר החכמה מכל בני קדם כתב ספרו ותיקן
שירו לפני דברו. וחכמתו משובחת ומופלאת בנוהג בעולם כבחולה
הומה ומתאוננת על אהבה שפירש ממנה והלך למרחקים והיא
מזכרת אותו באהבתה אותה אהבת עולם ומשוררת ואומרת אהבה
עזה כזאת הראה לי ידידי בעודו⁽²⁾ עמדי ומדברת ומספרת לחברותי
ונערותי כך וכך אמר לי דודי וכך השיבותיו:

(1) בכ"י אמר.

(2) בכ"י בעירו.

הבהמה ללכת בדרך יושר, וכן השומע על דברי חכמה לא יסלף ולא יעקל ויקלקלו דרכיו. וכמשמרות נטועים, כפל מלה כמשמרות שהם נטועים ותחובים בראשי המקנה שהן דרבונות כך הם החכמים בעלי אסופות שמיישרים בני אדם להדריכם במעגל יושר וכל חכמותיהן נתנו מרועה אחד שכולן נאמרו מפי משה אשר שמעם וקיבלם מפי הגבורה. (יב) ויותר מהמה, ויותר ממה שהחכמים מזהירים אותך בני הזהר שהרי אין קץ ויכולת לעשות ספרים הרבה לכתוב כל החכמות בתוכם. ולהג הרבה, כפל מלה ודברים הרבה של חכמה יגיעת בשר הן שאין בני אדם יכולין לכתוב כל ספרי חכמה. (יג) סוף דבר של חכמה הכל נשמע בכלל דבר זה את האלקים ירא לשמור ממותיו שיהיו כל מעשיך לשם שמים כי זה עיקר מעשה של כל האדם. (יד) כי את כל מעשה, אשר יעשה האדם הק' יביאנו במשפט על כל שגגותיו ונעלמותיו בין שהאדם רע בין שהוא טוב יביאנו לדין. סוף דבר וגו' חוזר ושונה כללו. בעלי אסופות, חכמים נקראים בעלי אסופות על שם בני אדם המתאספין לשמוע דבריהם. הזהר, הוי זהיר. ולהג, פתרונו לפי ענינו דברי כתבי ספרים. להג כולו שורש באותיותיו כמו לחץ להב לעג לחש:

הרי נשלם

ספר קהלת

ממנו ענש קליזוסת¹⁵) הנק"א¹⁶) בלע' מחמת כחישותו. ויסתבל
החגב, שיהיו עגבותיו לו לסבל ומשאוי. ותפר האביונה, ותהי'
בטילה תאותו, כי הולך לבית עולמו וימות וסבבו הסופדים לבכותו
טרם יגיעו עליו כל אלה לעת זקמתו יעשה תשובה. שיוועו, כמו
ולא קס ולא זע. בארובות, במקומותם. ויראו וחתחתים,
דוגמא ואל תירא ואל תחת, יראה וחיתוי סמוכין זה לזה. וחתחתים,
חיבה כפולה כמו ירקרק, אדמדמ, פתלתל. וינאץ, אל"ף אינה
נקראת והוא לשון הנלו הרימונים. האביונה, לשון תאבה שיאמר
מן אבה לביון, כמו מן לבה לביון והיא באה ללשון נקיבה. (ו) עד
אשר לא ירחק, טרם ינתק מכל שורתו של אדם ותתרוץ גולגלתו
ותבקע כריסו ויתרוץ הגוף בקבר. (ז) וישוב, הוא המשול לעפר
על הארץ להיות עפר והרוח תשוב אל הק' אשר נתנה בגופו, טרם
כל אלה ישוב בתשובה. ירחק, כמו ורחוקות כסף. חבל הכסף,
הוא השדרה. גולת הזהב, הוא הראש שנותנין עלי' גולה ועטרה.
וחשבר כד על המבוע, כפל לשון על חבל הכסף, כי כאשר ניתק
חבל ונשבר הכד על המבוע לפי שהוא קשור ותלוי בו והוא הגל
שבחבל נופל ונשבר ומתרוץ. (ח) הבל הבלים, עכשיו נשלים הספר ואותן אשר סידורו
אמרו מכאן ולהבא לומר כל דברי העולם הנוהגין בו הבל הבלים
אמר קהלת. הקהלת, החכם. (ט) ויותר שהי' חכם על חכמות
הללו עוד לימד אותה חכמה בעל פה. דעת, כדי שידעו ויחכמו
העם. ואזן וחקר, נתן אזניו ולבו לחקור ענייני העולם ואת
החכמות ותיקן ספר משלי. (י) בקש קהלת למצוא, דברים טובים
של חפץ ולכתוב ספרים כתוב דברי יושר ואמת. (יא) דברי חכמים,
וכך הי' רגיל שלמה המלך לומר חכמים הן כדרבן הזה המלמד את

¹⁵) כמו שפי' בגמר' שבת דף קנ"ה ועיין רש"י ורד"ק שורש שקד.

¹⁶) Hanche, Stüfte.

פרשה יב'

(א) וזכור, וזהו' זהיר שחזקור הצורא למען תמנע מחטא בימי
הילדות לעשות תשובה. עד אשר לא יבואו, טרם יבואו ימי הרעה
ימי הזקנה שתאמר במעשיך הראשונים אין לי בהם הפץ מחמת שלא
חדע יום מיתתך ברוב חלשות של זקנתך ועל כן תהי' זריו לשוב
בתשובה מקודם לכן. (ב) עד אשר לא תחשך השמש, טרם
יהי' לך העולם חשך ומאופל שלא יאירו לך המאורות לפי שתהי' לך
קרוב לזמן מיתתך תשוב בתשובה. ושבו העבים, טרם יבואו לך
חושך אחר חושך תהי' זריו לשוב להק'. מקרא זה דוגמא אלביש
שמים קדרות, ודוגמא שהעולם חשך להם ברוב לרעתם. ושבו,
לשון חזרה, כמו'') שבתחילת גשם היו עבים בעולם ואחר כן ירדו
גשמים והאיר העולם וגם עתה שבו העבים זהו חושך אחר חושך.
(ג) והוא ביום שיהו חלים וועים שומרי הבית הן הללעות המגיות
על חלל הגוף והוא בסוף זקנותו שיהי' חלש עד מאד, והתענות
שיהיו מעוותים ורתתים אנשי החיל הן השוקים שהגוף נסמך עליהם
ובטלו המהנות שתהא השינים בטלות שהרי נתמעטו בכחן, וחשכו
הרואות שהשנו העינים במקומן. (ד) וסוגרו דלתים בשוק,
שנסתמו נקביו שמבחוץ. בשוק, נקבים החילונים הפונים כלפי
חוץ הרואים את השוק. בשפל קול המחנה, כאשר ישפיל קול
ריחים הטוחנין מאכל מעיו והוא המסס. ויקום לקול הצפור,
שמתיירא ומתהבל מקולן. וישחזו, קול שרים ושרות ישפלו בעיניו
כענין שנאמר בצחילי הגלעדי לעת זקמותו שנאמר אם אשמע עוד
בקול שרים ושרות. (ה) גם מגבוה, אף מדבר אחר שהוא גבוה מעט
יירא ויפחד ויהי' חת וירא ממנו בדרך. וינאץ השקר, שיהא בולט

רוח, מי שהוא שומר ומלפף שיצא רוח בעולם לכו שזריעה יפה
 בשעת נשיבת רוח לא יורע הרבה שהרוח לא בא לנשכ כי אם לפעמים
 ומי שהוא רוחה ומסתכל בעבים בשעת הקציר לא יקצור שכל בקר
 ובקר אי אפשר שלא יראה העבים ולא יפחד מגשם וממטר אבל את
 אשר יוכל לקצור יקצור ולא יתעלל מפני העבים אשר יראה בבוקר
 ביום זה ואם ימנע ביום מלקצור לפי שמתירא ממטר שמה היום לא
 ירדו גשמים כי אם למחר וכן יום נמלא שהוא בטל ועומד.
 (ה) כאשר אינך יודע, כי כאשר אינך יודע עלמים שבטון האדם
 שהוא מליאה כך אינך יודע מעשיו של הק' אשר יעשה שהרי לא
 תוכל להבחין מתי ירדו גשמים, ולא תהי' שומר רוח ורוחה בעבים
 אבל תהי' (ו) בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח מלאכתך
 ואל תרף ממנה ועשה כל אשר תוכל לטרוח ולעשות במלאכתך שהרי
 אינך יודע אם זמן זה טוב לזרוע או זה אם שניהם טובים כאחד
 ועל כן אין לך להתעלל. בעצמים, לשון ועולם עיניו והן מחשבותיו
 של אדם. (ז) ומתוך האור, טוב מאור לעינים לראות מאור השמש
 אשר בעולם שהרי אם יחי' אדם שנים הרבה יכולים יש לו לשמוח
 ובלבד שיהא נדיק ויזכור בעולם הזה ימי החשך של מיתה למען לא
 יהי' חוטא בעולם הזה כי הרבה יהי' ימי החשך והמיתה, כל הימים
 שיצא בהם לעת המיתה יהי' לו להביל ורעה אם חטא בחייו. (ח)
 שמח בחור בילדותך, תהי' שמח בעת ילדותך ותהי' טוב לב
 בשמחתך בימי בחורותיך ללכת בדרכי לבך ובמראה עיניך ותדע שלבסוף
 יציאך הק' במשפט על כל אלה. בחורותיך, אונטי"ן (י) בלע.
 (י) והסר כעס מלבך, שלא תהי' רגזן ולא תעשה רעה שהרי יר
 לב האדם רע מעוריו. והשחרות, כפל מלה על הילדות ונקרא
 זמן בחרות על שם שערן שהוא שחור:

בעללות של בעל הבית ימך וישפל המקרה לפי שאינו רולה לתקנו.
 קירות הבית קורא מקרה על שהם שהן חזק תקרת הבית.
 ובשפלות ידיים, בעללות שפלות ידיים ידלוף דלף מן הבית מן הגשמים.
 ידלוף, כמו דלף טורד ביום סגריר. ימך, כמו ינמך. (יט) לשחוק
 עושים לחם, לאותן שעוסקין בשחוק יש להם לחם ואת החיים משמח
 שתיית היין והכסף בעשיי' הקניי' ועיקר של מעשה כמו אשר יענה
 (מ"א י"ח כ"ד). את הבל שהלחם והיין קנוי בכסף, ועל כן יש
 לטרוח למען יהי' לו כסף. יענה, הוא לשון עשיי'. (כ) גם
 במדעך, גם בקרוב לבך לא תחשוב לקלל מלך ובהדרגה משכבך
 במקום ייחודך לא תקלל עשיר. כי עוף השמים, דבר זה לא
 דקדוק מלה הוא אבל כך הוא אומר אי אפשר שלא יהא גלוי וידוע
 לכל שהנסתרות סופן להיות גלויות. ובעל הכנפים, כפל מלה
 על עוף:

פרשה י"א

(א) שלח לחמך על פני המים, לאותו אדם שתהי' סבור
 שלא תיהנה ממנו לעולם עשה לו טובה שהרי לרוב הימים גם הוא
 יעשה לך טובה. (ב) תן חלק לשבעה, לכמה בני אדם לשבעה
 בני אדם או אפי' לשמונה תן חלקים משלך אפי' כשתהי' סבור שלא
 תיהנה מהם שהרי אינך יודע איזה מעשה של רעה יהי' רעה על
 הארץ והיום או מחר תיהנה מהם ותלטרך להם. (ג) כשם שאם
 ימלאו העבים גשם, שהם יריקו וישפכו על הארץ וכשם שאם יפול
 עץ בדרום או בצפון מקום שיפול שם יהי' הוא כך אי אפשר שלא
 תיהנה מאותן שתתן להם חלקים משלך. יהוא, יהא הוא. (ד) שומר

לא ליחש עליו לחש הוא נושך, ואין לו יחרון לבשל הלשון שיודע ללחוש
ולא ליחש, כך הוא מוכיח לפי שיש לו ללחוש על הלחוש למען לא
ישוך הנחש. בלא לחש, לשון זה נופל על הנחש כמו נחשים לפעושים
אשר אין להם לחש ונשכו וגו'. (יב) דברי פי חכם. דבריו של פי
חכם שמדבר בנחת ובפיוסין כהוגן וכשורה הן נותנין ומעניקין לו
הן בעיני הבריות. ושפחות בסיל, כל שפה ושפה של כסיל שהוא
מדבר בגבהות לב גאוותו תבלע אותו מן העולם שהוא נבזה ונמאס
בעיני הבריות. (יג) תחלת דברי פיהו, זה הכלל תחילת דבריו של
כסיל הוא סכלות וכסילות ואחרית דבריו הן הוללות רעה. (יד) והסכל
ירבה דברים, הכסיל מרבה דברים של כסילות ואינו יודע ומבין
הרעה אשר תבא ותגיע לו בסופו, וגם הרעה אשר תבא עליו
פתאום מאחריו כאשר ילך בדרכו אינו יודע כי מי אשר יגיד לו ועל
כן יש להתרחק מן הכסילות. (טו) עמל הכסילים חוגענו, עמל
של כל כסיל וכסיל חייגע אותו שמחמת כסילותו הוא עיף ויגע
כשהוא מחוץ לעיר עד אשר אינו יודע לחזור אל העיר. חוגענו,
עמל נקרא בלשון נקיבה ועל כן נני... תי"ו¹²). (טז) אי לך ארץ,
אוי לך ארץ שמלכך נער וכסיל ומחריב את העולם בכסילותו ונערותו.
ושריך, שהן סמוכין ותכופין על המלך אוכלין בבקר וברוב אכילתן
מחריבין הארץ שאין עושין כלום ועל כן יש להתרחק ממלך נער.
(יז) אשריך ארץ, אשרי לך ארץ שמלכך בן חורין חשוב וחכם
לפי שהוא מקיים העולם בחכמתו ושריך התכופין על המלך אוכלין
בעת אכילת בני אדם ברוב גבורה שהם נלחמים עם האויבים כדי
לקיים את הארץ ובעת אכילה באין לבתיהן ואוכלין. ולא בשתי,
ואין עוסקין בשתיית יין ואכילות גסות, ועל כן יש לך לדבק במלך
בן חורין למען יהי' העולם מקוים. בשתי, לא שמעתי בו כלום
מדוע לא ננקד בשתי מן שתי כמו קרי מן קרה. (יח) בעצלתים,

¹² (12) כלומר מפני שעמל היא נקיבה ע"כ כתיב חוגענו בתי"ו לשון נקיבה.

אשר יאמר לעבדיו עשו כך וכך לחלותו או לעשות לו רעה אחרת
 והם ילכו ותלו אשר לא חטא ולא פשע לפי שטעו בדבר השליט.
 שהרי ניתן הכסיל הסכל במרומים רבים להיות עשיר שר גדול וחשוב
 והעשירים יושבים בשפל שהם דלים ושפלים. (ז) ראיתי עבדים,
 פי' הוא של ניתן הסכל וגו' שהעבדים מתנהגים כאדונים וקלינים
 להיות רוכבי סוסים, והשרים הולכים כעבדים בלי רכיבת סוסים
 שהעליונים למטה ותחתונים למעלה. (ח ט) חופר גומץ, הולך ומוכיח
 את האדם שאם יש לו אומנות אחר' שלא יעסוק באומנות הללו לפי
 שפעמים שהוא עלמו נכשל בהן שלא יהא חופר שוחות שפעמים שהוא
 עלמו נופל ומת, כענין שאמרו רבותינו (פסחים כ"ח) גיראה בגיריה
 מקטיל מדויל ידי' משתלים סדנא בסדנא יתיב מדויל ידי' משתלים,
 ולא יהא פורץ גדרות שלא ישכוהו נחשים המלוייני' בסדקי הגדר, ולא
 יסיע ולא יזיז אבנים גדולות לפי שהוא נעצר בעלצון ולא יהא בוקע
 עלים מחמת הטורח שהוא גדול ומתחמם באותה מלאכה חימום
 גדול, וכן עושה הרעה פרי מעלליו יאכל כי זורע עמל יקטור חון.
 גומץ, לשון גומא ושוחה. מסייע אבנים, דוגמא ויסיעו אבנים
 גדולות. יסכן בם, לשון חימום כמו ותהי למלך סוכנת. (י) אם
 קהה הברזל, אם קהו חרבות של ברזל ונתקל והודע¹⁰ פיהם
 וחידודם והאדם לא חידד ולא לטש את פניהם שלא היו מחודדין
 ומלוטשין ואעפ"כ חיילים יגבר שנותן החרב לב גבורה וחוזק להגביר
 כח ונלחון במלחמה כך היא שבחן של כלי זיין שאע"פ שאינן מלוטשין
 ועל כל זאת יש יתרון ושבח בהכשר חכמה יותר מהן. מקרא זה
 כפול הוא על שנאמר למעלה טובה חכמה מכלי קרב. הברזל,
 לשון כלי זיין כמו ונשל הברזל. קלקל, לשון לטישה וברק כמו נחשת
 קלל. (יא) אם ישך הנחש, אם הנחש נושך את האדם בשביל שהלוחש¹¹

¹⁰ צ"ל ונתקלקל והורע.

¹¹ בב"י שם לוחש.

(יח) טובה חכמה של מסכן וחכם זה יותר מכלי מלחמה של אלו
הלרים על העיר. וחוטא אחד, כשם שמסכן חכם זה ממלט את
העיר בחכמתו כך חוטא אחד מאבד טובה הרבה ודומה ומשול הוא
לזבובים שאין ראויים לכלום כי אם למיתה שמבאישים ומביעים
שמן מבוסס:

פרשה י'

(א) יביע, פתרונו לפי ענינו שמוהים ומקלקל השמן. יקר,
לשון כובד, יש רוע וכובד בסכילות וכסילות מעט יותר מחכמה ומכבוד
שזה החוטא מאבד הרבה טובה בכסילותו וסיכלותו. (ב) לב חכם
לימינו, דיעת לב חכם ללכת בדרך ימין ודיעת כסיל ללכת בדרך
שמאל, כשם שיד ימין חשובה מיד שמאל כך המשיל וקורא לדרך
הטובה דרך ימין ולדרך הרעה דרך שמאל. ועל אשר כתב לב
חכם לימינו לשמאלו ולא כתב מימינו ומשמאלו לריק לפתור בענין זה.
(ג) וגם בדרך, ואף כשהסכל בדרך לבו חסר ומשתומם ומשתטה
ואמר לכל מתוך נבלותיו ושטותו שהוא עושה הרי הוא כאמור לכל
שהוא סכל וכסיל לפי שבני אדם מכירים בכסילות מעשיו כך הולך
ומספר המקרא חשיבתו של חכם וגמותו של הכסיל. (ד) אם רוח
המושל, דעתו של מושל ושליט השולט עליך אשר ישים לך עלילות
דברים אל תנוח מקומך ולא תברח משם מחמת יראתו שהרי מרפא
לשונך שתפייסהו בפיו דברך אשר תתחנן לפניו יגרום שהוא יניח
חטאים גדולים אשר חטאת לו ולא ישים לך עוד עלילות דברים.
מרפא, דוגמא ולשון חכמים מרפא (משלי י"ב). (ה) יש רעה
ראיתי, רעה אחת ראיתי בעולם שהיא כשגגה היוצאה מפי השליט

להם מרוצתם תדיר שאע"פ שהם קלים במרוצתם לרוץ עת ופגע
 ומקרה יקרה להם כמו לשאר בני אדם, ולא לגבורים המלחמה
 שאין נלחון מלחמות עומד להם תדיר כי מקרה אחד להם, ואף
 לא לחכמים להם בכל עת בשביל חכמתם, ואף לא לנבונים עשר
 בכל עת ברוב תבונתם שפעמים שהם יורדין לעניות, ואף לא
 ליודעים חן בכל עת פעמים שאין להם חן ושנאים הם בעיני הבריות
 שהרי מקרה אחד יקרה לכולם. (יב) כי גם לא ידע האדם,
 שהרי אף האדם לא ידע ולא הכיר שעתו ועתו כאשר יפול כדגים
 שנאחזים ונופלים במצודה רעה וכצפרים הנופלות והאחוזות בפח
 כי כאשר הם נופלים ונאחזים כן יוקשים ונכשלים בני האדם לעת
 רעתם כשתפול רעתם עליהם בפתאום. יוקשים, כמו יקושים
 שבירמי' (לשון) שבויים. (יא) גם זה ראיתי, אף חכמה זאת ראיתי
 בעולם ותמי' גדולה היא אלי. (יד טו) עיר קטנה ואנשים בה
 מעט, אינו לריך לומר אם היא עיר חלשה ויש בה אנשים הרבה
 לשומרה או אם היא עיר חזקה ויש בה אנשים מעט לשומרה ויהי
 נר עלי' במצור מלך שאינו כל כך חשוב ואין לו חיל גדול כל כך אין
 חימה בעיני כל כך אם ימלטנה איש מסכן וחכם ברוב חכמתו כי אף
 היא עיר חלשה ויש בה אנשים מעט לשומרה וזא אלי' מלך גדול
 וחשוב בחיל גדול וסבב אותה במצור לבנות עלי' מנזרים גדולים וחזקים
 מולא בה המולא איש אחד שהוא דל ומסכן וחכם והוא ימלט את
 העיר ברוב חכמתו מן המלך הגדול ומרוב חיילותיו וממנזריו הגדולים
 ועל כן נפלאתי ותמהתי אשר לבסוף לא זכר שום אדם את האיש
 הדל אשר מילט את העיר בחכמתו. (יז) ואמרתי אני משוכחת
 וטובה חכמה של זה יותר מגבורה וסופו של זה שחכמתו בזוי' ואין
 נשמעים דבריו. (יח) דברי חכמים, דבריו של מסכן וחכם זה נשמעין
 בנחת והוא שחכמתו של זה טובה ומשובחת מזעק מלך מושל שהוא
 מושל ושליט על בני חילו שהם כסילים. על שם שאין להם חכמה
 להערים נגד האיש הזה שהוא מסכן וחכם קורא אותן בני כסילים.

אחד, לכולם זהו ענין רע שהוא בעולם על אשר כולם שוין במקרה שלהם. ואף לב בני האדם מלא רע ורעות בחייהם לעשות רעות רבות לפי שאומרים בלזבס איזה הפסד יש לו לעושה הרעה כי מקרה אחד להם ומה כן זה ואחריתו של כל אחד ואחד אל המתיים שכולם מיתה נוהגת בהם ועל כן מחזיקים רשעים ברשעם שלא לשוב מדרכם הרעה ולאחר מיתה שוב אינן יכולין לשוב בתשובה ועל זאת נפלאתי מדוע מדת הדין מארכת להם אף כל כך ומדוע מקרה אחד לכולם. (ו) כי מי אשר יחובר, כי אותו האדם שהוא חי ומחובר אל החיים יש לו בטחון לעשות תשובה שבעודו בחיים יכול לשוב אבל לאחר מיתתו אינו יכול לשוב שהרי כלב חי הוא טוב מן הארץ המת, שלאחר מיתתו אין בו יכולת וכו'. (ה) כי החיים יודעים שימותו, ועל כן יש להם לעשות תשובה בעודם בחיים והמתים אינם יודעים מאומה ושוב אינן יכולין להתחרט ולשוב בתשובה ולא יהי' להם ריוח שכר והללה צרוע מעשיהם שהרי נשכח זכרם. (ו) גם אהבתם שהיו אוהבים הבריות וגם שנאתם שהיו שונאים כמה בני אדם וגם קנאתם שקנאו באחרים כבר אבדו כי מתו ונשכח זכרונם ולא יהי' להם עוד חלק בכל אשר נעשה בעולם. (ז—י) לך אכול בשמחה לחמך ושחה בלב טוב שכבר ראה הקב"ה בכשרון מעשיך, ובכל עת יהיו בגריך לבנים וטהורים להחנהג בטהרה ונקיון וטהי' זרין לסוך ראשך להנחתך כי היו נוהגין הקדמונים בסיכת שמן, וראה חיים לשמוח בחלקך עם אשתך אשר אהבתה כל ימי חיך שנתן לך הק' בעולם כי דבר זה שאני מזהירך להנחתך הוא יהי' חלק שלך בעמלך שאתה עמל בעולם, וכל אשר חמצא ירך לעשות טובות ומעשים טובים בעורך בחיים, שהרי לא יהי' לך עוד לעשות מעשים וחשבון ודעת וחכמה בקבר אשר חלקך שם. כל ימי חיי הבלך, מופל מלתו פעמים. בבוהק, בעורך בחיים מוסב על בשאול אשר למטה. (יא) שבתי וראה, חזרתי וראיתי עוד דבר זה בעולם שהרי לא לקלים המרוץ, שאינו שוה

רואה, שלא שכב לבו ולא הי' יסן, ומלינו לשון שינה בלב שנאמר
גם בלילה לא שכב לבו, אני ישינה ולבי ער. (יז) וראיתי את כל
מעשה, ראיתי מעשיו של הק' שאין אדם יכול לעמוד על הצירור
ולמנוח את מעשי העולם ולא ידע מידותיו של הק' שהוא מודד לבריות.
בשל אשר יעמל, באותו דבר שיעמל האדם לבקש ולידע לא ימלאו
ולא ידעו בני האדם את מידותיו ומעשיו של הק' ואף אם יאמר
החכם לידע מעשיו ולא יוכל למנוח ולידע לעמוד על דעתו: (יח)

פרשה ט'

(א) כי את כל זה, שהרי כל הענין הזה נתתי ללבי, ולבור
כל המעשה הזה שהרי הלדיקים והחכמים והעבדים שלהן כולם הן
בממשלתו בידו של הק' ואף אהבתו ואף שנאתו של הק' אין יודעים
שאינו יכול להבחין איזה דבר אהוב לפני הק' ואיזה שנא. ולבור,
מגזרת בר, כמו מן קס ולקוס, שב ולשוב. ביד, אייכל"א אשטין"א (ב)
בלע' כמו מתחת יד מלרים, מיד מלרים ומיד פרעה. גם אהבה
גם שנאה, שני גמין נוהגין לבוא בזה אחר זה בלא דקדוק מלה,
כמו גם בחור גם בתולה, גם לי גם לך. הכל לפנייהם, כל
הרעות והטובות ומזומנות לבוא עליהם ומקרה אחד לכלם. (ג) הכל
כאשר לכל, פי' הוא של הכל לפנייהם, כל הרעות והטובות
באות כמות שהן לכל בני האדם, ומקרה אחד לכולם הללו לדיק
ורשע וטוב וטהור וטמא וזבח כזה כן זה כטוב כחוטא וכן הנשבע
שבועות שקר כאותו אדם שהוא ירא לישבע שבועה כולם שוין. (ג) מקרה

דיין שהוא החוטא עושה רע זמן גדול עד מאה שנים והק' מאריך לו
 אפו שהרי אף אני יודע שיהי' טובה ליריאי שמים היריאים ממנו ולרשע
 לא יהי' טובה ולא יאריך ימים כלל עובר יעבור מן העולם לפי שאינו
 ירא שמים. ובבן, כמו ובכך. רשעים קבורים, רשעים בעודן
 בחייהם קוראין קבורים לפי שהן ראויים למיתה כענין שנאמר ואתה
 חלל רשע נשיא ישראל. יהלכו, כפל מלה על וצאו. וישתכחו,
 לשון שכחה ואי אפשר לפרש לשון מציאה שלא מצינו בלשון עברי לשון
 מציאה כזה שהרי לשון תרגום היא. גם זה הבל, אותו דבר שהוא
 מכוסה מבני אדם שאינן יכולין לעמוד על הבירור ואינן יודעין על מה
 הק' מאריך להם אפו כל כך קורא הבל לפי שבני אדם תוהין ומשתוממין
 על הדבר. (יא) פתגם, דבר. (יב) מאת, מקרא קלר הוא ודבוק
 הוא על התיבה החסירה לומר מאת ימים או שנים ולא אחז בלשונו
 מאת לדקדק מלתו כי אם לומר זמן גדול, וכן ושכורת ולא מיין
 דבוק הוא על תיבה החסירה שכורת דבר אחר ולא מיין. (יד) יש
 הבל אשר נעשה על הארץ, יש דבר שבני אדם תוהין ומשתוממין
 עליו והוא נוהג בעולם שהרי יש כמה וכמה לדיקים בעולם שמגיע
 אליהם כמעשה הרשעים שלא יהי' להם טובה ויש כמה וכמה רשעים
 בעולם שמגיע אליהם כמעשה הדיקים שלא יהי' להם רעה כי אם
 טובה גדולה עד מאד אמרתי שגם זה הבל, על זאת אני תוהה
 ומשתומם. (טו) ושבתתי אני את השמחה, ואני משבח את השמחה
 שאין דבר טוב לאדם בעולם כי אם אכילה ושתי' ושמחה לשמוח
 בחלקו ומעשה זה יהי' מחובר לו בעמלו, בימי חייו שנתן לו הק'
 בעולם. ילוננו, לשון חיבור כמו ילוח אישי אלי. (טז) כאשר נתתי,
 כשנתתי לבי לידע חכמה ולראות ענין העולם ראיתי צו הבל שהרי
 אף ביום ובלילה לא ראה שינה בעיניו. כל המקרא הזה הולך
 ומדבר על הלב כאילו הוא אדם שיש לו עינים והוא שנאמר במקרא
 זה ולראות שהלב רואה את הענין, וכן מצינו במקום אחר ראיה
 בלב שנאמר ולבי ראה הרבה חכמה ודעת. שינה בעיניו איננו

ויעשה לך כל טוב אם תלך בדרכיו לעשות מצותיו. (ה) באשר
 דבר מלך שלטון, באותו מקום אשר דבר הק' שם שהוא מלך
 שם הוא שולט ומראה את שליטתו לעשות הטוב בעיניו. ומי יאמר
 לו מה תעשה, ועל כן יש לבני אדם לשמור מצותיו. שלטון,
 שם דבר. (ה) שומר מצוה, מי שהוא שומר מצותיו לא ידע ולא
 יגיע דבר רע. ועת ומשפט, עת פקודת הדין שבא לעולם ידע
 לב חכם ועל כן הם שומרים מצותיו. (ו) כי לכל חפץ, שהרי
 לכל חפצו של הק' יש עת לעשות דין ומשפט כי רעת האדם רבה
 על עצמו והק' ישלם לו שכרו, שהרי איננו יודע באותו דין אשר יהי'
 בו לבסוף מי הוא אשר יגיד לו את משפטו אשר ימלאהו באחריתו.
 כי לכל חפץ יש עת, כמו שנאמר ועת לכל חפץ תחת השמים.
 (ח) אין אדם שליט ברוח, אין אדם שליט בנשמתו ליום המיתה
 למנוע נשמתו למוסרה למלאך המות, שאין לו ממשלת ושליטה ביום
 מותו. ואין משלחת, ואין כח בידו לשלוח משלחת חייליו להלחם
 עם מלאך המות שלא יקח נשמתו ממנו, שהרי לא ימלט רשע שעשה
 את עצמו שהוא בעליו של רשע. לבלוא, למנוע כמו ויכלא העם
 מהביא, לא תכלא רחמך. (ט) את כל זה, כל המעשה הזה
 ראיתי ונתתי על לבי בכל המעשים באותו העת שהאדם שולט בעצמו
 לעשות מעשים רעים עתיד הוא לעת פקודתו שיהיו מעשיו רעים לו
 לרעה כתשלום תגמולי מעשיו. ונתון, לשון פעול. (י) ובכן
 ראיתי רשעים, מוסב למעלה על כל זה נסיתי בחכמה, סבותי
 אני ולבי לדעת ולחור, וכן פתרונו לפי פשוטו ובכן שהייתי מחשב
 בחכמה ראיתי בעולם רשעים שראויים למיתה וקבורה שהיו באים
 והולכים ממקום קדוש וחורבות ורעות רבות היו עושים בו וסופן
 נשכה שמים וזכרם באותו עיר אשר כן עשו. גם זה הבל, עם שאר
 הצליים שלא נעשה ולא נשתלם להם דבר מעשה שכר רעתם מהרה
 שהרי על כן שהק' מאריך להם אפוא מלא לב בני האדם בעצמם
 לעשות רעה ואומרים מה הפסד יש לנו לעשות רעה לית דין ולית

מצאתי, כך אמרה נפש קהלת מאותו שהוא מוכיחו ראה דבר זה
מלאתי בעולם בעמין מלה אחת מלה אחת, כשהייתי מפשפש
אותו בזו אחר זו לחקור ולמלאו חשבון ענין חכמת העולם. אשר
עוד חכמת של מעשים בקשה נפשי ולא מצאתי, שהרי מלאתי
אדם אחד שלם במעשיו מאלף בני אדם ואשה לא מלאתי שלימה
ותמימה במעשי. בכל אלה, אלף נשים. אמרה קהלת, יש לתמוה
למה לא נכתב אמר קהלת, ויש לפתור אמרה נפש קהלת כמו ותכל
דוד ללאת שפתר' ותכל נפש דוד ללאת. (בט) לבד ראה זה מצאתי,
לבד מעשה זה מלאתי וראה ותן לב עליו אשר עשה וברא הק' את
האדם ישר ונאה שברא אותו בדמותו וצלמו והם בני אדם בקשו
חשבונות מזימות רעות לסור ממלותיו של הק' ורעה רבה היא על
האדם. חשבונות, לשון מחשבות:

פרשה ח'

(א) מי בהחכם, מי הוא אדם חשוב בעולם כהחכם, ומי הוא
שיודע פשר של דבר כמותו שאין לך דבר חשוב בעולם כחכמה שחכמת
אדם מאירה את פניו ומשמתו, ועוז קרון תואר פניו משתנה
בפנים להובות מרוב שמחת חכמתו. (ב) אני פי מלך שמור,
חמיד אני עוסק לשמור דברות פי מלך הוא הקב"ה לשמור מלותיו.
ועל דברת שבועת אלקים, ועל אותו דבר שאני נשבע בשמו של
הק' לומר כך אעשה בשבועת שמו הייתי שומר ומקיים. (ג) אל
חבהל מפניו חלק, לא תהי' בהול מפניו של הק' להתרחק מעליו
אבל לפניו חלק לשמור מלותיו, ואל תעמוד ואז אל תעמוד במעשה
ענין רע כאשר תשמור מלותיו כי כל אשר יחפוך הק' הוא עושה

מקללך והראה את עלמך כחרש כאלו לא שמעת. שהרי גם אתה יודע בעלמך אשר רבות פעמים קללתה אחרים ולא הי' רצונך שיענוך דבר שקללתה כמו כן אתה תתנהג בעלמך כחרש כאשר יקללך עבדך. מקללך, אינו לשון קללה כי אם לשון זלזול, שלשון קללה וברכה אינו נופל לומר בעבד כי אם לשון כיבוד ולזול כמו שנאמר בן יכבד אב ועבד אדוניו, והוא מגזרת ואקל בעיני, ונקלותי עוד. (כג) כל זו נסיתי בהבמה, כל אודות דבר זה נסיתי ברוב חכמתי שהרי אמרתי בלבי שאחכמה בחכמות עמוקות והיא אותה חכמה עמוקה רחוקה ממני שאיני יכול להבין ולעמוד בה. (כד) רחוק מה שהי', עמוקה שהיתה כבר כגון מעשה מרכבה וספר יצירה רחוקה היא ממני שאיני יכול לעמוד בה ועמוק עמוק הוא אותו מעשה שלח כמה יתירה זו ומי הוא אותו שהוא ימלאנו ברוב חכמתו. (כה) סבותי, אה טורניי⁸) בלע'. סבותי אני וגם את לבי ודעתי סבותי להבין בעיני העולם לדעת ולתור ובקש לבי לחקור חכמה וחשבון שהן בעולם ולדעת רשע של סכלות וכסילות של הוללות באותו רעה שהיא קשה ורעה מכל רעות שבעולם. (כו) ומוצא אני, ואני מלאתי דבר אחד בעולם שהוא יותר ממות והיא אשה רעה ולבה מצוריה וחרמים לצד בני אדם להפילם בפחי מוקשי חרמי'. אסורים ידיה, וידי בית האיסורין לאסור בהן בני אדם ומי שהוא טוב לפני הק' נמלט ממנה שאינו נופל בידי', ומי שהוא חוטא נלכד בה. ומוצא אני, לפי שאמר למעלה ובקש חכמה נופל אחריו לומר לשון מליאה שבדבר שמוסב בו לשון בקשה מוסב בו לשון מליאה. מצודים וחרמים, לשון מכמרות ורשחות. ימלט ממנה, ולהרבה לשון לכידה ומליטה נופל בה לומר לפי שהמסילה לפחים ורשחות כמו הליצו משחית אנשים ילכדו, משחית הוא לשון מכמורת כמו המליצ והמשחית, נפשינו כלפור נמלטה מפח יוקשים הפח נשבר ואנחנו נמלטנו. (כז) ראה זה

בהם ומאריך ימים ברעתו בשביל עבירה קלה שהוא עובר. ויש
 רשע, רשע זה אינו רשע ממש כי אם לדיק אבל על עבירה קלה
 זו שהוא עובר קוראו רשע. (טז) אל תהי צדיק הרבה, על אודות
 מעשים הללו אשר ראיתי אני מוכיחך שלא תהי לדיק הרבה ולא
 תהי חכם יותר מדי. למה תשומם, מן העולם שתיהרג על דבר
 קל ואל תהי רשע הרבה להיות סכל וכסיל ומלומד להרשיע, ולמה
 תמות קודם זמנך אם תרשיע כל כך, וטוב לך שתאחז בזה בדק
 להיות לדיק וגם מזה מן הרשע אל תנח ולא תסיר ירך ממנו כי
 אותו אדם שהוא ירא שמים יולא ידי חובתו בכולם שהוא שומר את
 עצמו שאינו לדיק הרבה ואינו רשע יותר מדי לפי שכל מעשיו עושה
 לשם שמים. תשומם דוגמא חבונן כמו תבנה ותכונן עיר סיחון.
 (יז) החכמה תעוז לחכם, החכמה היא מגדול עוז לחכם לשמור
 את עירו כענין שנאמר ומלא בה איש מסכן וחכם ומלט הוא את
 העיר בחכמתו וגו' יותר מעשרה שליטים שהם בעיר לשמור אותה.
 תעוז לחכם, לא כתב המקרא החכמה תחכם לחכם כי אם לשון
 עוז תעוז לחכם לפי שהוא אומר לאחריו מעשרה שליטים שהם מותנים
 עוז וכה לעיר. מעשרה שליטים, עשרה הללו אינן באין לדקדוק
 המלה לומר לא פחות ולא יותר שהרי הוא כמו מהרבה שליטים
 כמו ואפו עשר נשים לחמכם (ויקרא כ"ו כ"ו) שלא נכתב לדקדוק
 המלה. (כ) כי אדם אין צדיק בארץ, ועכשיו אמרתי לך שאין
 דבר חשוב בעולם כחכמה, ועל כן זאת לבך להבין שהרי אין אדם
 חכם בארץ אשר יעשה טוב בכל ימיו שלא יחטא, ועל כן יש לך
 לשמור עצמך שמירה גדולה שלא תבא לידי חטא בקל וחומר מן החכם.
 אין צדיק, כמו אין חכם, את החכם קורא לדיק כמו שנאמר למעלה
 אל תהי לדיק הרבה ואל תתחכם. (כא) גם לכל הדברים, אף
 במוסר זה הזהירך על המוסרים אשר הזהירךך של כל הדברים רעים
 שידברו אליך בני אדם אל תתן לבך להשיב להם דבר. אשר לא
 תשמע, שלא תעשה את עצמך להראות ששמעת את עבדך שהוא

להבין מעמך מתוך ראות עיניך שבכל יום ויום העולם מתנה והולך.
 (יא) טובה חכמה עם נחלה, טובה וטובה חכמתו של אדם עם
 נחלה ונכסים שנשתיירו לו מאביו שלא יתקיימו בידו אם אין לו חכמה
 כדי לשמור נכסיו. ויותר לרואי השמש, וטובה החכמה יותר מן
 הממון לרואי השמש ההולכים ומתנהגים בעולם שחכמתן מסייעתן
 ועומדת להן. (יב) כי בצל החכמה בצל הכסף, לשון כפול על
 טובה חכמה עם נחלה שהרי במקום שיש חכמה יש שם עמה
 כסף ושאר עושר. ויתרון דעת, כפול על ויותר לרואי השמש יתרון
 של דעת היא שהחכמה נותנת חיים לבעלי' שעל ידי חכמתו הוא
 מתנהג ומתפרנס בעולם ומלילתו ממעשים הרעים. (יג) ראה את
 מעשה האלקים, תן לבך לראות ולהבין במעשיו של הק' בעבור
 תהי' יראתו על פניך לבלתי תחטא ועל כן יילך מכל רע, כי מי
 הוא אשר בידו יכולת לתקון את המעוות אשר עותו הק' ועל כן יש
 לבני האדם להתיירא מפניו כי אין מידו מליל. (יד) ביום טובה
 היה בטוב, ביום של טובה שלח לך הק' את ברכתו הטובה תקבלנה
 בשמחה ובטוב לבב. וביום רעה ראה, וכאשר ישלח לך הק' יום
 של רעה ליתן לך פורענות ראה וסבול פורענותך, דוס לפניו והתחולל
 לו ותהי' לך כפרה. גם את זה לעמת זה. שאף את הטובה אשר
 נתן לך הק' הנה היא תשלום שכר לנגד המטה אשר עשית ואת
 הרעה שלח לך ביום רעתך הנה היא תשלום שכר לעומת עבירה
 אשר עשית וכל המעשים הללו עושה הק' על אודות שלא ימלא האדם
 אחריו של הק' מאומה כי אם לדיק ומשפט שעל שמירות קיום מלותיו
 נותן לו טובה ועל אודות עבירות שעבר נותן לו רעה. (טו) את
 הכל ראיתי בימי הבלי, בכמה דברים נתתי לבי לראות בימי של
 הכל בעיני העולם שיש לך לדיק בעולם שהוא לדיק יותר מדי והוא
 אובד ברוח לדיקו, כגון לדיק אחד שנהרג על אודות מטה קלה שאינו
 רוצה לדרוש בעלמו וחי בהם ולא שימות בהם, ויש לך רשע בעולם
 שעבר על מטה קלה לפי שלא יהרג ודורש לעלמו וחי בהם ולא שימות

לו לאדם שישמע גערותו של חכם ועל כן יחכם יותר מאיש שומע שיר
 כסילים שלא יבין ולא ישמע שם רק דבר כסילות. (ו) כי בקול,
 שהרי בקול הקוליס שנשמע בשעת העברת דליקתן שנותנים ומחצברים
 תחת סיר של נחשת כדי לבשל תבשיל שבו ואין אש של אותן קוליס
 אש חסובה כשאר אש של שאר עלים כן שחוק הכסיל ברוצ דבריו
 שהוא משמיע בקולו דברים שאין בהן טעם וריח, ודבריו תוכחה
 וחכמה. וגם זה הבל, כשאר הבליס הנאמרים למעלה, ועל כן
 יש לאדם להתרחק מן הכסילים ושחוק של דבריהם. (ז) כי העושק
 יהולל חכם, מוסב על ולב כסילים בבית שמחה לומר הכסילים הם
 משוכים ולהוטים ללכת בבית השמחה ואותה שמחה מביאתן לידי
 חטא ועון, על כן יש להתרחק לחכמים מן הכסילים שהרי הכסיל
 שהוא מלא כסילות ועושק יהולל חכם לעשותו כסיל ומאבד את לב
 החכמה שהיא מתנה לאדם מן הק', ונהפכה חכמת החכם כסילות.
 העושק, הכסיל קרוא עושק על שם שהוא מלא כסילות ועושק
 ודוגמא וחטאת עמך שהעם קורא חטאת. מתנה, חכמה קורא
 מתנה כענין שנאמר כי ד' יתן חכמה. (ח) טוב אחרית דבר
 מראשיתו, יותר מראשיתו של דבר שהרי בראשיתו לא נודע ולא נגלה
 סודו עד באחריתו ויש על השומע לשמוע ולהטות אזן שלא יפנה פה
 עד אשר ישמע. טוב ארך רוח, שהרי מאריך אפו וחרונו יותר
 מאותו שהוא גבה רוח וכועס מהרה, באדם שהוא (ויותר) נוכל לומר
 ארך רוח אריכות שמאריך על אודות כעסו ואינו חושש בו וסובל
 חרונו ושותק ואחרי שזה לשון נופל באדם שאינו רגזן נופל גם באותו
 שהוא כועס מהרה לקרותו גבה רוח. (ט) אל תבהל ברוחך לבעוס,
 וכף את ירך שלא תבעוס שהרי כעס אלל כסילים שהם רגזנים.
 (י) אל תאמר מה היה, אל תאמר מה הם המעשים הנעשים
 עכשיו בעולם שלא תחמה ולא תשאל עליהם לומר שהימים הראשונים
 היו טובים ומשובחים במעשיהם יותר מאלה הימים שהרי לא מחמת
 חכמה שבך שאלת על דבר זה כי אש ברוצ כסילותך לפי שיש לך

לעשות אשר מי הוא שיגיד מה שיהי' אחרי מותו בעולם ולבניו אשר יהיו אחרייו ועל כן יש לו לעשות מעשים טובים למען אשר ימלאו בניו אחרייו ברכה:

פרשה ז'

(א) טוב שם משמן טוב, טוב ומשובה שם טוב של אדם יותר משמן טוב של הפרסמון שריחו נודף לפי שמלינו במקום אחר מקרא מלא שהמשיל והזכיר שם לשמן טוב שמן תורק שמך. ואל תחמה על אשר נמשלו והוזכרו שניהם במקרא זה יחד. ויום המות מיום הולדו, ומשובה וטוב יום מיתתו מיום לידתו שביום מיתתו פוסקים מעשיו הרעים ולא יחטא עוד אבל יום לידתו רע הוא לו כי לעמל נולד שנאמר כי אדם לעמל יולד. ועוד בשביל שאין אדם אשר לא יחטא רע הוא לו יום לידתו. (ב) טוב ללכת, מוטב לו לאדם שילך לבית אבילות יותר מאשר ילך לבית משתאות כי בית אבילות הוא סוף מיתתו של כל אדם ואדם חי שהולך שם מותן מחשבתו ולבו על מיתתו של אדם ומתוך כך הוא מונע מלחטוא אבל כשהוא הולך לשמוח בבית המשתה מתוך שמחתו חוטא. (ג) טוב בעם משחוק, מוטב לו לאדם כעם שהוא בעל מחשבות לחשוב בענין המיתה שהוא סוף כל האדם ואינו שמה יותר ממה שהוא עוסק בשחוק של בית המשתה, שהרי ברוע פנים שיש לו מחמת שהוא מחשב בענין המיתה ייטב לבו שלא יחטא. (ד) לב חכמים בבית אבל, ללכת שמתוך כך נותנים לבם על יום המיתה ואינם חוטאין, ולב כסילים בבית שמחה, ומתוך שמחתן הן חוטאין שאינן נותנין פחד אלקים נגד עיניהם. (ה) טוב לשמוע, ומוטב

חי משוכח יותר ממנו, שהרי הוא בא בעולם בהבל והלך מן העולם
 בחשך, ושמו מכוסה בחשך שכל אודותיו של זה שאבד ממנו ולא
 ניתן לקבורה היו בהבל ובחשך שלא ראה בטוב אבל נפל זה לא הי'
 לו לא טוב ולא רע. אם יוליד איש מאה, לפי שמזכיר בסוף
 המקרא הנפל שילדתו בהבל ומכוסה אחז לשונו בילדות רבות וחשיבות
 של מאה בנים. (ה) גם שמש לא ראה, שנפל זה לא בא כלום
 ולא ידע מאומה ואעפ"כ משוכח הוא יותר ממנו שלא ראה נפל זה
 לא טוב ולא רע, וזה לא ראה רק רע כל היום. וגם שמש לא
 ראה וגם נפל כל יחזה שמש. (ו) ואלו חי', ואם חי' זו אלפים
 שנה ולא ראה בטובה אינו משוכח כלום שהרי אל מקום אחד הכל
 הולכים. (ז) כל עמל האדם לפיהו, שאינו טורח כי אם על
 אודות אכילתו. וגם הנפש לא תמלא, שבכל יום ויום הוא מתאוה
 לאכול. (ח) כי מה יותר, שהרי מה יתרון לחכם יותר מן הכסיל
 בעולם ששניהם חייך ועומדין בעולם באחד ועל כן אמרתי הכל הבל.
 מה לעני יודע, באיזה דבר התחיל עני זה גרוע מן החכם שהרי הוא
 יודע לילך בעולם עם שאר החיים כאחד מן החכמים. (ט) טוב
 מראה עינים, יש לך אדם בעולם שטוב לו ראות עיניו בממונו
 שהוא רואה ומסתכל בו יותר ממה שהוא אוכל ומשביע נפשו גם זה
 הבל. (י) מה שהי' כבר, אותו שהי' גביר ונקרא שמו ונודע שהוא
 אדם חשוב וגבור בשעת המיתה לא יכול לדין ולהלחם עם מלאך
 המות שהוא תקיף ממנו ועל כן אמרתי הכל הבל. (יא) כי יש
 דברים, שהרי יש דברים בעולם שמדברים בני האדם רוב דברים
 שמביאים את האדם לידי עניות שכל המרבה דברים מביא חטא,
 ומה יתרון ברוב דברים, ועל כן אמרתי הכל הבל. (יב) כי מי
 יודע, שהרי מי הוא היודע איזה דבר טוב לו לאדם לעשות בעולם
 הזה שאילו הי' יודע לבחור מעשה הטוב הי' לו לעשות והם אינם
 עושים כך שהם עושים ימי הבלם כלל עובר שאינם רואים לילך
 בדרך הטוב ועל כן הם מתים קודם זמנם ומעשים טובים יש לו

וקלף ברוח מחשבותיו כשהי' קונה ממונו. (יז) הנה אשר ראיתי
אני, הנה דבר זה נכון אשר ראיתי שטוב לו לאדם לאכול ולשתות
ולראות טובה בעמלו שיהי' שמה בחלקו בעודנו חי מעמלו אשר טרח
בחיי מלכותו ממון שנתן לו הק' כי הוא חלקו דבר זה הוא חלקו
ואין לך דבר טוב יותר מזה, וזה שנאמר למעלה אין טוב באדם
שיאכל ושתה וגו'. (יח) גם כל האדם, אף על כל המעשים הללו
שעושים בני האדם מעשה זה טוב ומשובח יותר מכולם שכל האדם
שנתן לו הק' עושר ונתן לו יכולת לשלם בעשרו לאכול וליטול חלקו
ממונו שיהי' שמה בחלקו ובעמלו נתינת מחנה חשובה היא לו שנתנו
לו מן השמים. (יט) כי לא הרבה, שהרי לא הרבה ימים שלאחר
מיתתו לא יזכור אותו הזוכר על ממונו שהניח ועל מעשיו שעשה בימי
חיו, שאפי' לא יהי' לו בעולם לאחר מיתתו אדם אשר הוריש
לו נכסיו וממונו כי האלהים אלא הק' נתן לו ממון זה למען יהי'
משורר ושמה בלבו ולהיות שמה בחלקו בחייו. מענה, לשון מפעיל
והוא לשון שמחה וחמרה כמו ותען להם מרים, וענתה השירה:

פרשה ו'

(א) ורבה היא, ורעה רבה היא על האדם. (ב) איש,
שנתן לו הק' עושר גדול ואין לו יכולת ורשות שיאכל ויהנה ממנו
אלא איש נכרי יאכלנו שלא טרח בו, זה מעשה הבל כי על מה טרח
זה בו. (ג) אם יוליד איש, זה שאכל איש נכרי ממונו עד מאה
בנים ויחי' שנים רבות, ורוב שיהיו ימי שניו, כופל מלחו שהיו ימי
שניו רבים ולא הייתה נפשו שביעה מן הטובה שבידו ואף לעת מיתתו
לא ניתן לקבורה אמרתי עליו שהנפל אשר לא ראה אור ולא נולד

ממון כמה שהוא חומד. גם זה הבל, כאלם שהוא עוסק וטורח
 לקנות ממון יותר מדי כי די לו אם יכול להתפרנס בכבוד בלא הון
 רב. חבואה, כמו תבואה וכן לא תעבורי (רות ב' ח') כמו לא
 תעבורי, וכן תשמורם בספר משלי (י"ד ג') כמו תשמורם. (י) ברבות
 הטובה, כטובה רבה וגדולה ביד האדם ברוב ממון מחמת
 שהוא עוסק יותר מדי לקנות ממון הרבה כנגד אוחיו ממון שהוא
 גדול רבים לו אוכלים ומוציא ממנו שלפי שהוא משתכר רבים לרכיו
 כמו שאמרו רבותינו ברכת הבית ברובה. מה כשרון, מה יתרון
 וכשרון לבעלי' של טובה גדולה זו על מה הוא טורח על כך יותר
 מדי אין לו בה הנאה רק ראות עיניו שהוא רואה את הטובה בידו
 ואין לו ריווח ושכר בכך. (י) מתוקה שנת העובר, טובה הוא
 שנתו ועתו של עובד אדמה שהוא יכול לאכול מעבודת קרקעו אם
 מעט אם הרבה. והשבע לעשיר, שיש לו שובע גדול והון רב אוחיו
 עושר אינו מניח לו לישון כי תמיד הוא מחשב בממונו שלא יאבד כמו
 שני' למעלה גם בלילה לא שכב לבו. (יב יג) חולה, אנפרמ"א (ז'
 בלע"ז). עושר שמור, ומונע לאורך בעליו לרעתו ולא לטובתו
 כאשר טרח לקנות ממון חשב לקנות לטובתו ונהפכה לו לרעתו שפעמים
 שהוא נהרג או נתפס בשביל ממונו ונאבד אוחיו עושר בענין רע שלא
 נהנה ממונו והוליד בן אחרי כן שאין בידו מאומה שאין לו מה יתן
 לבנו להורישו ולהנחילו. (יד) כאשר יצא מבטן אמו, עני ורש שלא
 הי' לו כלום בשעה שנולד כן ישוב ערום וחסר לקברו שלא ישא בידו
 מאומה כי אבד ממונו, שיוכל כמו שיוליך. (טו טז) וגם זו, אף זאת
 רעה חולה בכל אלו של מעלה כל כנגד אוחיו ענין שבא לעולם בשעה
 שנולד שהי' חסר ורש וערום כן הולך מן העולם בסופו. ומה יתרון
 לו, בכל אלו ממונו שטרח ועמל על חנם. ולא זו בלבד הגיע לו
 שהרי אף בכל ימיו בעודנו חי הכל בחשך ונתמלא כעס הרבה וחולי

הק' ברוב שיחתך כדי להחטיא את עמך שכל המרבה דברים מביא חטא, ולאחר ריבוי דבריך לא תאמר לפני הק' כי שגגה אודות מרבית דבריך שכל מחשבותיך גלויות וידועות לפניו כי במזיד ובזדון הרבית דברים, למה יקאץ הק' על קול ריבוי דבריך שהוא הבל ותהו ורוח שיחביל וישחית את פעולתך ואת מעשה ידך שהוא עיקר ושורש מעשיך. להטיא, כמו להחטיא. מלאך, הוא מלאכו של הק'. (ו) כי ברוב חלומות, שהרי ברוב חלומות והבלים ורוב דברים הולכים וגאבדים בני אדם מן העולם, והו' שנאמר למה יקאץ האלקים וגו'. כי את, אלא את האלקים ירא שלא להרבות דברים. (ז) אם עושק, אם תראה עושק של רש וגזל של משפט ולדק שזה גזל לרש את ממנו וזה גזל לחבירו את משפטו ומעוות את דינו למען יפסיד ממנו, אל תחמזה על חפלים של בני אדם בדברים הללו, שהרי יש גבזה אחר על גבזה זה שאנס ממון רש ועיוה משפט ולדק שגס הוא יגזול ממנו של זה. וגבוהים עליהם, ויש גבוהים בעולם שהם חזקים וידם תקיפה על גבוהים אלו שגס הם יגזלו מהם ממנו ויעוותו משפטם ולדקם של אלו גבוהים אשר גזלו לאחרים, וכן מגלגל ומנהיג הק' את עולמו. דומה למדרש אגדה" של הודיעני נא את דרכיך וגו'. שומר, שממחין גבזה השני לגבזה הראשון שחגיע שעתו לגזול את כל אשר לו ולעוות משפטו. גזל, שם דבר הוא וטעמו למטה וכשהוא דבוק נקד כולו צפת"ח קט"ן וטעמו למעלה גזל, וכן כפל גדר. (ח) ויתרון ארץ בבל בני אדם הוא שיש לכולם לעבוד אדמה למען יחיו ויתפרנסו מעמל ידיהם ואף המלך יש לו להיות עובד אדמה לשדה נעבד. את שהוא מלווה לעמו להכריחם לעבוד אדמה לעורכו בכך נקרא הוא עובד אדמה. (ט) אוהב כסף, יותר מדי לא יהי' מעולם שבע ממנו. ומי אוהב בהמון, כופל מלחו לומר מי שהוא אוהב ממנו של ממון לא תבוא אליו שפעת מרבית

(6) ברכות דף ז' ע"א.

ישמחו בו בבו צרוב כסילותו שגם זה הצל, שהם מלכים כסילים
והדורות משועבדים להם. עם הילד השני, בנו זה שמולד קורא
שני על שם שהוא מלך כסיל שני תחת אביו. (י) שמור רגלך,
שמור את רגלך שחלך בטרה ובנקיות ובעונה וגם חלך יחף כאשר
חלך לדרוש חלקים להחפול בבית המקדש כענין שנאמר של נעליך
מעל רגליך כי המקום וגו'. וקרוב לשמוע, והק' יהי' לך קרוב
לשמוע תפלתך יותר מנתינת זבחי הכסילים. שהרי אינם יודעים
כסילים הללו לעשות מעשים טובים, ועל כן הם מזומנים לעשות רע:

১৯৩৭ সাল। (১) এই বইটি প্রথম প্রকাশ, প্রথম প্রকাশের দিন
 প্রকাশিত হয়। প্রথম প্রকাশের দিন প্রকাশিত হয়। প্রকাশিত হয়।
 প্রকাশিত হয়। প্রকাশিত হয়। প্রকাশিত হয়। প্রকাশিত হয়।
 প্রকাশিত হয়। প্রকাশিত হয়। প্রকাশিত হয়। প্রকাশিত হয়।

פרשה ה'

(*) אל תבהל את פיד, וכאשר תתפלל לפניו לא תהי' בהול
בתפלתך להוילא ריבוי דברים לפני הק', כי הוא בשמים ועל כן יש
להתיירא ממנו אם תרבה דברים לפניו ויהיו דבריך מעטים שלא
תהי' נכשל ברוב דריך, וזהו שנאמר ברוב דברים לא יחדל פשע,
וגם כמו כן אמרו חכמ' כל המרבה דברים מביא חטא. (ב) כי בא
החלום, שהרי חלום זה שאדם חולם כלילה ברוב עיניו ומנהגיו שהוא
מחשב ביום הוא, וזהו שנאמר ורעיוניך על משכבך סליקו, והכל
וריק הוא חלומו, וכן קול כסיל ברוב דברים הם הכל וזהו שעל
ידי ריבוי דבריו נודע וניכר שהוא כסיל ויש לך למעט דריך למען
תתרחק מן הכסילות. (ג) כאשר תדר נדר, לה"ק בעת תפלתך
אל תאחר לשלמו, וכן הוא המנהג לנדור בשעת תפלה כי אין חפץ
של הק' בכסילים שנודרין ואין משלימין, ועל כן אמרתי לך את אשר
תדור שלם, שהרי טוב משום הוא מי שאינו נודר כל עיקר ממי
שנודר ואינו משלם. (ד) אל תתן את פיד, להרבות דברים לפני

ואם הם שנים צימות הלינה אז יתחממו אם ישכבו שניהם ביחד ואם
 הוא שוכב יחידי איך יחס, על כן נאמר טובים השנים מן האחד.
 ואילו, כמו אבי לו, וכן אי לך ארץ שמלכך נער ופתר' אבי לך
 ארץ. (יב) ואם יתקפו האחד, שהרי אם יבא אחד מן השוק כגון
 גנב וליסט שביא על זה לגזול ממנו אילו שנים לנגדו ולא יכול
 נגד שניהם שלא יהי' לו נלחן עם שני בני אדם, ואם הם שלשה רעים
 שנתחברו ביחד כמו חוט משולש יתקיימו עד מאד ולא ינתקו מהרה.
 יתקפו, כמו החוקק עבדו של חברו (בלשון המשנה), וכמו שנאמר
 חזקתני ותוכל. (יג) טוב ילד מסכן וחכם, משובח הוא בחור אחד
 שהוא עני וחכם יותר ממלך שהוא עשיר והוא זקן והוא כסיל שאינו
 יודע ומצין עוד להיות זהיר וחכם מחמת שהוא כסיל דוגמות ב': אבי
 עמי אותי לא ידעו צנים סכלים המה וגו'. מסכן, ואיני יכול לפותרו
 כמו חכם לעשותו כפל מלה ושם דבר של חכם כמו המסוכן תרומה,
 הלאל יסכון גבר לפי שיש בו תחת מסכן טפחא להפליגו מן וחכם.
 ילד, מוסב על זקן מסכן מוסב על ממלך וחכם מוסב על וכסיל.
 (יד) כי מבית הסורים, שהרי מלך זקן וכסיל זה ילא מבית האסורים
 מבטן אמו להיות עתיד למלך שלאחר שנולד נפל לו כבוד של מלוכה,
 ילד מסכן וחכם זה גם הוא ילא מבטן אמו ושמה היום או מחר יפול
 לו כבוד של מלוכה כמו שנפל לזה ונמלא שהילד משובח ממנו שהוא
 חכם ואותו מלך כסיל הוא. הסורים, כמו האסורים ועל כן סמ"ך
 נרפי"ת ופעמים אלף נופלת מן התיבה, כמו לא יהל שם ערבי שהוא
 כמו יאהל. בי גם במלכותו נולד, שהרי גם במלכותו של מלך
 זקן כסיל זה נולד לו בן רש וכסיל כמותו. (טו טז) ראיתי את כל
 החיים המהלכים תחת השמש עם הילד, זה שני אשר עמד
 להיות מלך תחת אביו והוא כסיל כאביו, וראיתי שאין קץ לבל
 העם לכל אותו דור ראשון שהי' צימי אביו של זה שהם לא היו שמחים
 עליו מחמת סכלות שאותו דור היו לפניהם של אלו אחרונים שהם
 משועבדים לבנו של זה שהוא רש וכסיל, וגם אלו אחרונים לא

הבל כי מה פשע זה שנאנס ממנו מידו. (ב) ושבח אני, כמו
 ולשבח, ועוסק אני לשבח את המתים שמתו כבר יותר מן החיים
 שהם חיים עדיין הנה שהמתים נפטרו כבר מכל לרה ומחשבה רעה
 אצל החיים עדיין טרודים בהבלי עולם. עדנה, כמו עד הנה.
 (ג) ושוב משניהם, זהו משובח יותר משניהם את אשר עדיין לא
 הי' בעולם שלא ראה מעשים רעים הללו אשר בעולם. (ד) כשרון,
 תקון המעשה. כי היא קנאת איש, שיש לו לאיש מרעהו גם זה
 הבל, כי מפני מה הוא מקנא בו בחמתו ובעשרו, איזה דבר אנס
 וגזל ממנו אם הק' נתן לו טובה מה יש לו לזה שהוא מקנא בו ומה
 פשע לו בכך. (ה) הכסיל חובק את ידיו, שאינה עושה מלאכה
 להתפרנס בה ואוכל את צערו, ואין לו מה יאכל בשביל כך כי אם
 צערו שהוא מתגאה והולך לפי שלא עשה מלאכה להתפרנס בה ועל
 כן יש לו לאדם לעשות מלאכה למען יתפרנס בכבוד. (ו) טוב מלא
 כף נחת, נוח ומוטב לו לאדם שיהי' לו מלא כף ממון בנחת כדי
 שיפרנס בכבוד ממלא חפזים עמל שטוב לו ממון מועט ממון גדול
 בעמל שלא יתפרנס בו בכבוד. (ז) ושבתי אני, ועוד ראיתי
 בעולם מעשה של הבל, שהרי יש לך אחד בעולם שהוא טורח ולהוט
 בעמלו ואינו רואה שיהי' עמו אדם שני לסייעו שיקח חלקו עם
 סחורתו ועמלו. גם בן ואח אין לו, כופל לשונו, שאינו רואה שיהי'
 לו ריע שיעזור לו ויחלוק עמו לא יהי' קץ לעמלו לאותו היחידי ולא
 ישיג תאות לבו וגם עינו לא תשבע לראות בעשרו, שיהי' לו לחשוב
 בעלמו למי אני עמל כל כך להיות מחסר נפשי מטובה. גם זה
 הבל, שאינו מחשב כל כך וטורח ועמל יותר מדי וחסר נפשו מטובה.
 (ח) טובים השנים, משובחים הם שני בני אדם שמתחברים זה עם
 זה לעסוק בסחורתן ובעמלם יותר מן היחידי שהוא עמל וטורח
 ביחידות. שכר טוב שהם מוליאים ריוח גדול. (י) כי אם יפולו,
 שהרי אם יפול או זה או זה האחד יקיס את חבירו, ואוי לו לאחד
 שהוא עמל יחידי שאם יפול ואין שני להקימו ועל כן אוי לו ליחידי

[illegible]

פרשה ד'
(*) ושבתי אני, ועוד חזרתי לראות את כל העשוקים שנאנסו ממנוס מידם והנה הם בוכים ואין להם מנחם להחזיר ממנוס. ומיד עושקיהם, שהם בעלי כח אין להם מנחם כך הוא מפל לשונו והכל

שיאמר בלבו אחרי שמקרה אחד בעולם או הכל לטובה או הרעה
 על זה אניח רוע מעשי ואיזה הנאה תגיע לי בתשובתי מראש
 ועד סוף מתחלת העת ועד סוף העת. (יב) כי אין טוב, בכל
 העתים ובכלה מעשים הללו כזה כי אם לשמוח וגו', זהו שנאמר אין
 טוב באדם שיאכל ושתה וגו'. (יג) מתת אלהים, מן השמים הוא
 מתן זה שנתנו לו שעה ומזל לעשות טובה לעלמו. (יד טו) כי כל
 אשר יעשה, כל העתים בידו של הק'. והאלהים עשה, עתי
 רעה ועתי טובה כדי שייראו מלפניו בני האדם לעשות תשובה
 ויאמרו מה שהי' כבר בימים הראשונים שהיו עתים משתנים עכשיו
 הוא קיים היום הזה אותו מנהג ואותו סדר ומנהג שעתיד להיות
 כבר הי' בימים שעבר שביקש הק' את הנדק ליתן לו את ממון
 זה שטרה בו רודפו. (טז) ועוד ראיתי, זאת בעולם שהרי הצל
 מקום המשפט, שיש שם אנשים לדיקים קבועים לעשות משפט שמה
 הרשע שבאים רשעים להכרית לדיקים ממקומם ויושבים תחתיהם.
 ומקום הצדק כופל מלתו שמה הרשע, שם דבר כמו הרשע הצל
 סוף פסוק פותח הרי"ש כמו יבח יבח, הללוהו בצללי שמע שהוא
 באתגחא. (יז) אמרתי אני בלבי, על זאת חשבתי לומר שהק'
 שופט הדיקים כמו שהוא עושה דין ומשפט ברשעים על אשר חטאו
 לדיקים במקלט מעשיהם נטרו ממוקומם ויצאו רשעים תחתיהם שהרי
 יש עת לכל חפצו של הק' לקיים, ועל כל המעשה שעושה האדם
 שם ידינוהו לפי מעשיו במקום שחטא, והכל הוא שנידונין כאחד לדיק
 ורשע. (יח) על דברת, על אודות בני האדם שהם חוטאים עוסק
 הק' לברותם מן העולם וגורם הוא להם לבני אדם לראות בעלמם
 שהם חשובים כבהמה. לברם, משקל חזק גזרת וברותי מכס
 המורדים הפושעים בי (יחזקאל כ' ל"ח) מן פעל של ברה וכאשר יאמר
 לכלם מן לכלה שנא' בחימה לכלה, לעלה לעלם, כן יאמר לברה לברם
 במשקל חזק הצל רי"ש אינה יכולה להדגיש, הצל מן לברות במשקל
 חזק יאמר לברותם כמו כן לכלות לכלותם, לכסות לכסותם, לעלות

בעמלו. (כ) כי לאדם שטוב לפניו, שהרי לאדם שהוא טוב לפני
הק' כמוני שנתן הק' מזל לאסוף ממון לזרכו ולהנחתו, ולאדם חוטא
נתן הק' ענין לאסוף ממון לצורך אחר שהוא טוב בעיניו דוגמא יכון
רשע ולדיק גם זה הצל ונמלא שעל החכם טרח בו החוטא ועל כן יש
לי לאכול ולשתות ולשמוח בעמלי:

פרשה ג'

(א) לבל זמן, לכל המעשים יש להם זמן ולכל חפץ אשר תחת
השמים יש לו עת עתי רעה ועתי טובה לשלם לבריות משכורתם
כפי פעלם תשלום רע ותשלום טוב עתים של רעה ועתים של טובה
ואח"כ אפרש את העתים. (ב) עת ללדת, פעם זה נולד זה מת.
עת למעט, בעת שלום. ועת לעקור נשוע, בעת מלחמה וכן כל
העתיים הללו כלולים בעת מלחמה ועת שלום חוץ מעת ללדת וחוד
מן עת לחיות ועת לדבר לפי פשוטו של מקרא ועל כן נכתב בסופן
לומר זה הכלל עת מלחמה ועת שלום. (ג) מה יתרון העושה,
מוסב על ולחוטא נתן ענין לאסוף לומר אחרי שעתות לטובה ועתים
לרעה וגם חוטא זה עת שהוא אוסף ממון ועת שהוא יולא מידו לתת
אותו לאדם שהוא טוב מה יתרון האוסף באשר הוא עמל וטורח בממון
זה אחרי שהוא יולא מידו. העושה, האוסף כמו עשה לי את החיל
הזה. (ד) הענין, המנהג. לענות, להתנהג. (ה) את הכל,
כל הזמנים עשה ותיקן הק' כל אחד נכון והגון בעתו וחמו. גם
את העולם, גם את הזמן נתן להם הק' בלבם של בני אדם שידעו
ויצינו שעתים שהם לטובה ויש עתים לרעה לפי שלא ימלא ולא ידע
האדם את המעשה אשר יעשה הק' מראש ועד סוף שאם יהיו כל
העתים לטובה או כולם לרעה לא ישוב אדם בתשובה לפני הק' לפי

ללכת באור ואינו נופל. והבסיל, הולך בחשך ונופל וגם בכל זאת
 כה כן זה שמתיס שניהם כאחד. (טו) גם אני יקרני, שאמות כאחד
 מן הכסילים ואיזה ריוח יש לי בחכמתי יותר ממנו שגם זה הבל ועל
 כן נאמר מה יחרון לאדם לחכם עם הכסיל שהרי אין זכרון לא לזה
 ולא לזה שכבר הכל נשכח בימים הבאים. (טז) איך ימות, הפסד
 גדול הוא זה שימות החכם עם הכסיל. בכל מקום שנאמר איך
 הוא דבר המתקיים כמו איך הייתה לשמה, איך נהפכת לי סורי הגפן
 נכרי'. (יז) ושנאתי את החיים, את החיות שנתן לי הק' שהוא
 אחד משלשה שנתן לו הק'. שנאתי, לפי שאין אני רואה באריכות
 'מי רק הכל הבל את עמלי ואת עשירי. (יח) שאני עמל תחת
 השמש, כמו תחת השמים. אחריו, ה' אומר על עצמו לפי שאינו
 רוצה לתלות קללות מיתה בעצמו. ויש לומר אחריו של ממון. (יט) ומי
 יודע, על בני שיצא אחרי אס יהיה חכם וישלוט בכל עמלי שיתקיים
 עשירי בידו (או) סכל יהיה ויפול עמלי ועשירי מידו ליד אחרים.
 גם זה הבל, שאם הוא סכל ילא עמלי מידו ונמצא שעל הבל עמלתי
 בו. (כ) וסבותי אני, ועל כן סבותי ונתיאשתי בלבי על כל עמלי
 שהרי יש לך אדם בעולם כמותי שטרח בחכמה ונדעת ובכשרון לקנות
 ממון ולאדם שלא טרח בו הק' יתנו. גם זה הבל, ועל הבל
 טרח בו הראשון. (כב) כי מה הוה לאדם, שהרי איזה ריוח הוה
 ויש לו לאדם שהוא טורח בו שהרי כל ימיו מכאובים, וכל מנהגו בכעס
 מחמת שהוא מחשב ומחזור לקנות ממון וגם בלילה כשהוא שוכב על
 משכבו לבו אינו שוכב כי תמיד לבו חושב שלא יצרח ולא יסתלק
 הממון מידו והוה שנאמר למטה והשבע לעשיר אינו מניח וגו'. (כג)
 אין טוב באדם שיאכל, אין דבר טוב בעסקי האדם אלא שיאכל
 ושתה להראות לעצמו טובה בעמלו ממנו אשר טרח בו, כי מן השמים
 הוא דבר זה שאין בו הבל אבל כל הדברים הללו אשר סיפרתי למעלה
 כולן דברי הבל הם. (כד) כי מי יאכל, שהרי מי הוא שראוי לאכול
 ולמחר לשמוח בעמלי מבלעדי, ועל כן יש לאכול ולשתות ולשמוח בטוב

אצל כי ברוב חכמה שלמעלה היא חכמה עמוקה שאין בני אדם לריכין
 לה ואין רגילין בה. עד אשר אראה, שאיני יודע על איזה דבר
 לסמוך ללכת בו. איזה טוב, איזה ענין טוב הוא. מספר
 ימי חייהם, בחייהם. (ו) צומח, לשון גידול. (ז) מכל שהי' לפני,
 יותר מכל אדם שהיו לפני בירושלים קודם שמולדתי. (ח) וסגולת
 מלכים, חולרת חמדת מלכים. והמדינות, וחולרת חמדת המדינות.
 עשיתי לי, תקנתי לעורכי כמו וכן הבקר אשר עשה וכן ועשתה
 את לפרני'. שדה ושדות, כמו שדה תיבה ומגדל ואף עגלת לב
 לתענוג ולנוי. (ט) וגדלתי והוספתי, בעושר לעשות כל המעשים
 האלה ברב עשרי וכבודי. אף חבמתי, גם חכמה היתה לי, ושתיסן
 הכל בעיני. וכל לשון נח של פרשה כי גם חותן שלשה דברים שנתן
 לו הק' עושר וחכמה וחיים הן לפניו להכל, ועושר וחכמה מזכיר
 במקרא זה שהן הכל וגם את החיים מזכיר למטה שנאמר ושנאתי
 את החיים וגו'. (י) לא אצלתי, לא הגדלתי מהם שעשיתי לי כל
 דבר חשיבות אשר ראיתי. כי לבי שמח, שהרי לבי הי' שמח.
 וזה הי' חלקי, חלק זה הי' לי. (יא) ופניתי אני, לתת לבי בכל
 המעשים האלה ומלאהם כולם הכל וזהו שנאמר למעלה מה יחרון
 לאדם בכל עמלו וגו'. (יב) כי מה האדם, שהרי מה לו על האדם
 שהוא בא אחר המלך להתחנן לפניו ולבקש על נפשו את אשר
 כבר עשהו, לאחר שכבר גמרו גמרו דינו, שלאחר שנגמרה הדין שוב
 אין לו תקנה, והכל הוא זה שבא אחר גמרה דין לבקש חנינה. (יג)
 וראיתי אני, שנתתי לבי לדבר זה. לחכמה, למ"ד פתוחה היא
 חכמה הרגילה ורחיכה שאינה עמוקה, לחכמה כמו להחכמה לחותה
 חכמה שאנו רגילין בה אצל אילנו תנקד'. למ"ד בחטף אז תהי'
 נשמעת התיבה חכמה עמוקה ויחירה. חכמה נמשלה לאור וסכלות
 לחשך. וזה שנאמר (יד) החכם עיניו בראשו וגו', שממנה עלמו
החכם עיניו בראשו (יז) החכם עיניו בראשו (יח) החכם עיניו בראשו
 (4) בב"י חבקר. החכם עיניו בראשו (יח) החכם עיניו בראשו (יח)

ושכלות, חכמה וכופל לשונו על לדעת חכמה. ורעיון, לשון ריטוי
 כמו ורעות רוח וכאשר יאמר לביון מן לבה, לביון מן אבה, עליון
 מן עלה, הגיון מן הגה, כן יאמר רעיון מן רעה לשון ריטוי. (יה)
 כי ברוב חכמה, שהרי ברוב חכמתו מחשב ומעמיק על ראות עיניו
 ומתוך כך כועס ברוב כעס. ויוסיף, כופל מלה שמתוך שהוא
 מוסיף חכמה יתרה ודעת הרבה מחשב ומעמיק במעשיו של הק'
 שהוא עושה בעולם על מה הוא עושה אותם שאינו יכול לעמוד
 עליהם ומתוך רוב מחשבותיו כועס ומוסיף מכאוב:

פרשה ב'

פור פנשימיי³ (א) לבה נא, וכך אמר לי לבי לכה נא וראה
 בטוב. אנסכה, לשון נסיכות וקלימות אחנהג עלמי בנסיכות של
 שמחה לשמוע קול שרים וקול שרות למען אחי' שמח וטוב לב.
 בטוב, בשחוק וששון. והנה גם הוא רבל, גם דבר זה הוא לי
 להבל כי מה יתרון לי בשמחה ושחוק. (ב) מהולל שוטה. לשחוק
 על השחוק אמרתי שהוא מהולל ועל שמחה אמרתי מה זו טובה
 עושה היא ומה יתרון בה. לשחוק שהוא לשון זכר מוסב על וראה
 בטוב שגם הוא לשון זכר ולשמחה מוסב על אנסכה בשמחה.
 לשחוק ולשמחה פתרונו על השחוק ועל השמחה כמו כאשר דבר לך
 שפת' כאשר דבר עליך, וכן אמרי לי אחי הוא אמרי עלי אחי הוא.
 (ג) תרתי בלבי, הייתי תר ודורש בעלמי. למשוך ביין, להתענג
 ולשמח עלמי ביין דוגמת ויין ישמח לבב אנוש. ולבי נורה בחכמה,
 שאין בה עומק שהיא נריכה לעולם, וכן ולאחוז בסכלות כופל לשונו,

³ (ג) נ"ל שמוסב על אמרתי ופתרונו בלע"ז כמו לעיל פסוק ט"ז דברתי.

ראה זה דבר חדש הוא בעולם ואין דבריו אמיתין שכבר הי' לפנינו כדבר הזה. (יא) אין זכרון לראשונים, מוסב על מה יתרון לאדם. לראשונים, בני אדם שנבראו לפנינו בעולם אין להם זכרון שכבר מתו ואבד זכרם וגם לאחרונים שיבואו אחרינו בעולם לא יהי' להם זכרון עוד עם אותן שיהיו לאחרונה באחרית הימים של אחרונים כי כלם ימותו ולא יזכרו עוד שאם ימות אדם אחד היום לא יולד לעולם אדם כמוהו שאין בני אדם דומין זה לזה אבל שאר בריות מחות יש להם זכרון שאם תמותו אלו היום תוולדו למחר דוגמתן בעולם ועל כן יאמרו הרואים ברי' זו דומה לברי' פלונית שעברה מן העולם נמצא שיש להם זכרון לשאר בריות מה שאין כן באדם על כן נאמר מה יתרון לאדם. (יב) אני קהלת, שהרי הייתי מלך ומפני גדולתי הי' לבי פנוי. (יג) ונתתיהו לדרוש ולתור בחכמה, במעשה עולם ומלאתי שהוא ענין רע נתן הק' לבני אדם להתנהג בו. ענין מהפעל של ה"י ענה, וכל לענות מן ענה ועל כן הוא נופל על לשוני כאשר יאמר קנין לקנות מן קנה, בנין לבנות מן בנה כן יאמר ענין לענות מן ענה לשון אחד לשניהם. (יד) רעות רוח, ורעון רוח ורעות מן פעל של רעה כמו דמות מן דמה רעות מן רעה ענות מן ענה, רוח טלל"ט¹) בלע"ז. (טו) מעוות לא יוכל לחקון, שאם עוות אדם את מעשיו אינו יכול להיות מחוקן במעשיו כבתחלה לפני הק'. וחסרון לא יוכל כופל מלתו, ואם חסר שום דבר אותו חסרון אינו יכול להיות עוד מינוי וספור עם המותר שנשתייר. (טז) דברתי אני עם לבי, פינשיימי²) בלע". לאמר, וכך אמרתי. על כל, יותר מכל החכמים שהיו לפני בירושלים קודם שנולדתי. (יז) ודעת, כמו ולדעת וכן דעת מה יעשה ישראל כמו לדעת. הוללות, כמו לשחוק אמרתי מהולל.

¹ Talent, Neigung, Lust.

² Pensai moi, ich dachte.

עבר ובטל מן העולם ושוב לא יהי לו, בענין זה מוסבת המלה
בשיטתה. תחת השמש, לפי שאין נסתר מחמתו אחר לשון זה והרי
הוא כאלו כתיב תחת השמים. (ה) דור הולך ודור בא, שכולם
מתים ושבים אל העפר. והארץ לעולם עומדת, וקיימת שאינה
זזה ממקומה. (ו) וזרח השמש, לבוקר הוא זרח במקומו במזרח
ולעת ערב בא ושוקע במערב והולך כל הלילה מחמת שהוא שואף
ומהיר עד שהוא מגיע לעת בוקר במקומו אשר זרח היום וגם למחר
הוא זרח שם והולך בים מן המזרח ללד דרום והולך דרום ומערב
עד שהוא סובב והולך אל הלפון עד שמגיע במקומו במזרח. וסובב
כאשר השמש בלפון שהוא קרוב והולך ללד המזרח נופל בו לומר לשון
היקוף וסיבוב. (ז) סובב סובב הולך הרוח, מלה כפולה על
הולך אל דרום וסובב לומר שהוא סובב והולך כל הרוחות שבעולם
ועל סביבותיו שב הרוח, וכן חוזר וסובב חלילה לעולם בכל
הקיפותיו וסיבוביו שהוא שב והולך בכל הרוחות שבעולם אבל אדם
היום כאן ומחר בקבר ומעשיו נפסקין שלא יזכר עוד על כן נאמר
מה יתרון לאדם. (ח) והים איננו מלא, שאם יתמלא לא יהיו
הנחלים הולכים עוד אליו. אל מקום שהנחלים הולכים שם הם
שבים ללכת, גם למחר הם שבים והולכים אל הים שלא יניחו
הנחלים מנהגן ומחולתן אבל אדם מניח מנהגו ונסתו להיות בטל
מעולמו, הכל מוסב על מה יתרון. (ט) כל הדברים, כל מעשה
עולם יגיעים הם שאין איש יכול לספר ולדבר כולם. לא חשבע
עין לראות, כי תמיד הוא רואה ומלפה את הנולדות. ולא תמלא
אזן משמוע, תמיד אזן שומעת ותלביב לשמוע את המעשים שנעשים
בעולם. לא תמלא, על שם שהאזן חלולה נופל בה לשון מילאוי.
יגיעים לשון עיף ויגיע (דברים כ"ה י"ח). (י) מה שהיה, ומה
יתרון לאדם בכל אלה מה שהי' כבר הוא שיהי' עוד להבא מה
שנעשה כבר הוא שיעשה עוד להבא שאין דבר חדש תחת
השמש. (י) שהרי יש לך דבר אחד בעולם שיאמר אדם לחברו

פ' של ר' שמואל על קהלת

פרשה א'

(א) דברי קהלת, שלמה נקרא קהלת על שם שקיבל חכמות מכל בני קדם ונתחכם מכל האדם כי גם במקום אחר נקרא אגור מפני שאגור חכמות שנאמר (משלי ל' א') דברי אגור בן יקה. מלך, אשר היה מלך בירושלים. (ב) הבל הבלים אמר, עדיין לא אמר רק תחלת מלה ומופל לשונו לומר לכלול ולפרש דברו שהכל הכל. מקרא זה דוגמא לא לנו ה' לא לנו (תהלים קט"ו א') נשאו נהרות ה' נשאו נהרות (שם ל"ג ג'), כי הנה אֹיִבֶיךָ ה' כי הנה אֹיִבֶיךָ (שם ל"ב י') שפותח תחלה במלה ומוזכיר את השם מחמת שהוא להוט להזכיר את השם ומוזכירו בתוך מלתו ואחרי כן מתחיל בה לפרשה וכן עתה מוזכר שם קהלת בתחילת המלה ואחרי כן מתחיל בה וגומרה. שתי מקראות הללו דברי קהלת הבל הבלים לא אמרן קהלת כי אם אותו שסידר הדברים כמות שהן. הבל הבלים, נתן לבו לדרוש ולתור בעניני העולם ומנאס כולם הכל. (ג) מה יחרון, כל הדברים הללו מוסבים למטה על אין טוב באדם שיאכל ושתה וגו' לומר כל אלו מעשי האדם הכל הם ואין טוב מעשה להנאת האדם רק לשמות ולשמוח בחלקו. מה יחרון, איזה שר וריוח יש לו לאדם בכל עמלו שהוא עמל תחת השמש שהרי סופו

gut“ zur Zeit des ersten Kreuzzuges — dessen er in der Erklärung des Hohen Liedes S. 68 gedenkt — im Volke allgemein verbreitet war. Aus denen zum Hohen Liede bezeichne ich besonders die Erklärung, die im Namen des Vaters gegeben wird, dass תורק 1, 3 kein *verbum*, sondern ein *nomen proprium* des Oels ist — eine Erklärung, die ich auch bei einem karäischen Exegeten fand —, und das zum wüthenden Fanatismus seiner verfolgungssüchtigen Zeit einen grellen Contrast bildende Bekenntniss des Exegeten aus Mainz, dass die Juden für das Wohl der christlichen Regierungen und der christlichen Länder zu Gott beten, indem sie den Himmel um Thau und Regen für einen Boden anrufen, auf dem nothdürftig zu leben ihnen kaum gegönnt wird. Zum Schluss folgt die beherzigungswerthe Deutung: „Die Balken unserer Häuser sind Zedern, das bezieht sich auf die jüdischen Gelehrten, welche das Judenthum tragen und halten!“ — Durch die Liberalität Luzzatto's und Frankel's hoffe ich die Kenntniss von der alten exegetischen Literatur der Juden bald wieder bereichern zu können, und wahrscheinlich wird die von Philippson in's Leben gerufene Literatur-Gesellschaft sich bereit zeigen, es der altjüdischen Literatur überhaupt nicht an Förderung und Unterstützung fehlen zu lassen.

LEIPZIG, 1. Juni 1855.

Jellinek.

und der letztere daher zuverlässig dem Raschbam angehört.

III. Exegetische Fragmente

zu Kohelet und dem Hohen Liede

von

R. Tobia ben Elieser.

(S. 63 - 68.)

Geiger hat bereits in seinen „Nit'e Na'amanim“ (S. 31 des deutschen Theiles) hervorgehoben, dass R. Samuel ben Meir von dem Lekach Tob des R. Tobia ben Elieser Gebrauch machte. Ich habe daher aus meinem handschriftlichen Lekach Tob zu den fünf Megillot (s. mein Vorwort zu den „Commentarien zu Esther, Ruth und den Klageliedern“ S. IX) die einfachsten, von dem Anstrich der Hagada freien Erläuterungen zu den genannten zwei Büchern excerptirt und zusammengestellt, und sie als gewiss nicht unwillkommenen Anhang folgen lassen. Aus den Fragmenten zu Kohelet hebe ich die Bemerkungen hervor: dass Kohelet ausser dem Wortsinn noch eine tiefere philosophische Deutung zulasse (נדרשים על מדרש החכמה); dass Ackerbau dem Handel vorzuziehen sei, und der Ackerbauer König genannt werden könne*); und dass das Sprüchwort: „Ende gut, Alles

*) Das Sprüchwort: מלצה מלוצה in Beziehung auf Handarbeit kennt bereits R. Chajim aus Tudela am Ende des 13. Jahrhunderts in Spanien. Vrgl. meinen Bericht über die Tischendorf'schen Handschriften in Frankel's Monatschrift II, 286.

gesucht; die Erotik des Liedes wird im Commentar auf eine Weise reproducirt, dass dunkle Worte durch andere, mehr bekannte aufgehehlt werden, und die Bilder Frische und Leben erhalten. Dabei wird aber der besonnene Exeget, dessen Blick auf das Ganze gerichtet ist, und der strebsame Grammatiker, dem die Form jedes einzelnen Wortes wichtig ist, nicht vermisst. Ueber dem ganzen Commentar liegt ein Zauber des sichtbaren Ausdruckes und der durchschimmernden Empfindung verbreitet, den man bei andern jüdischen Exegeten vergebens suchen wird.

Der Codex, nach welchem die vorliegenden Commentare edirt sind, ist derselbe, den ich für die „*Commentarien**) zu *Esther, Ruth und den Klageliedern*“ (Leipzig 1855; vrgl. das Vorwort) benutzte. Der Commentar zu Kohelet hat die Aufschrift: (פִּי שֶׁל רַ' שמואל), und wenn sie bei dem gleich unmittelbar nachfolgenden zum Hohen Liede fehlt, so zeigen doch Geist, grammatische Anschauungen, Einfachheit und eine Vergleichung mit anderen exegetischen Arbeiten des R. Samuel, dass die Aufschrift des Kohelet-Commentars sich auch auf den zum Hohen Liede erstreckt,

*) Nach einer brieflichen Mittheilung Luzzatto's muss in den genannten Commentarien S. 12, Z. 10 u. 11 v. u. יפצפצני für פס פסגי, S. 13, Z. 6 v. o. שאן für איש, S. 14, Z. 1 v. u. אין כח באלותו של זה ולא באלותו של זה, S. 15, Z. 14 v. o. שולם für שולם, S. 15, Z. 14 v. o. gelesen werden. — Aus Kohelet-Commentar S. 5, Z. 2 v. u. geht hervor, dass R. Samuel 1 Chr. 12, 32 דעת und nicht לדעת gelesen habe.

her (אותן אשר סדרוהו) , und bilden die erläuternde Aufschrift und den beschliessenden Epilog. Bei der Erläuterung des eigentlichen, Kohelet angehörenden Theiles ist R. Samuel bestrebt, jeden Vers nach dessen Inhalt und Stellung zum Contexte in's Licht zu setzen, grammatische und lexikalische Schwierigkeiten, besonders durch das Medium der Analogie und Paralellstellen, nach Kräften zu lösen. Alle seine Erläuterungen sind einfach, kurz und prägnant. Der Grundton des Buches ist, nach seiner Deutung, die Mitte zwischen allen Extremen einzuhalten, und R. Samuel lässt daher auch den alle Gegensätze aufhebenden Kohelet den Rath ertheilen, dass man sich nicht in das Studium der jüdischen Gnosis (מעשה מרכבה וספר יצירה, S. 21) versenke.

II. Commentar zum Hohen Liede.

(S. 36—62.)

Wenn auch R. Samuel das Hohe Lied in national-allegorischem Sinne deutet, ja wenn er sogar Anspielungen auf die Leiden und die Verachtung in demselben findet, denen Israel zu einer Zeit preisgegeben ist, so hindert ihn dies nicht, auf das erotische Element des Liedes mit einer Zartheit der Empfindung und einer Eleganz des Ausdrucks einzugehen, die weniger den Rabbinen als den chevaleresken Franzosen verrathen. Er vertheilt das Lied in bestimmte Versgruppen, die er zuerst in ihrem ursprünglichen Sinn, dann in ihrer allegorischen Bedeutung erklärt. Die Allegorie ist einfach und un-

Abraham Ibn-Esra's; frei von den Rücksichten, die sein Grossvater der hagadischen Romantik zollte; frei von dem mystischen Halbdunkel Mose ben Nachman's, den Schwankungen David Kimchi's, dem philosophischen Rationalismus des Leon de Bañoles, der ermüdenden Breite des scholastischen Epigonen Don Isaak Abarbanel: ist unser R. Samuel klar, bestimmt, einfach, entschieden, sinnig und bündig in seinem ganzen Wesen. Ja, in dem Commentar zum Hohen Liede lernen wir in ihm einen Mann kennen, der die Galanterie eines Troubadours und das Zartgefühl eines Minnesängers mit der tiefen national-jüdischen Empfindung eines glaubensbegeisterten Juden verbindet! Dem Commentator eines Theiles des talmudischen Tractats Baba Batra sind die *Pastoretas* seiner poetischen Landsleute nicht fremd (vrgl. S. 45), und auch mit der Sitte, eine Haarlocke der Geliebten aufzubewahren, ist der galante Rabbi bekannt (vrgl. S. 58). Und die trefflichen Erläuterungen dieses sein Zeitalter überragenden Mannes wurden so selten copirt, dass Handschriften derselben zu den grössten Raritäten gehören!

Wenden wir uns jedoch zur Charakteristik seiner hier zum ersten Male veröffentlichten Commentare.

I. Commentar zu Kohelet.

(S. 1—35.)

Nach der Ansicht unseres Exegeten rühren C. 1, V. 1—2 und C. 12, V. 8 bis zu Ende des Buches Kohelet von den Sammlern und Redactoren desselben

Vorwort.

R. Samuel ben Meïr, der Tochttersohn des unvergesslichen französischen Bibel- und Talmud-Erklärers Raschi, oder R. Salomo Jizchaki's, gehört in die Reihe jener bevorzugten Geister, die in ihrer Ursprünglichkeit die Schranken der Zeit durchbrechen und eine Höhe der Anschauung ersteigen, von welcher aus der natürliche Sinn nicht umwölkt, der klare Blick nicht getrübt wird. Ohne im Besitze eines grossen grammatischen, lexikalischen und exegetischen Apparats zu sein; einer Zeit und einer Umgebung angehörend, die den Blüthenstaub der nationalpoetischen Hagada über die gesamte Bibel ausbreitete, und wenn auch dem einfachen Wortsinn sein Recht vindicirend, doch vom Wohlgeruch der Hagada sich betäuben liess: erhob ihn doch sein Genie, das instinctmässig überall das Einfache und Natürliche des Einzelnen sowohl wie des Contextes ahnte, zu einem der bedeutendsten jüdischen Exegeten. Frei von dem geheimnissvollen Zuge und der spielenden Eigenthümlichkeit

פסוק חזק

החזקת פסוקי חזק

ספר

החזקת פסוקי חזק

החזקת פסוקי חזק

אזכרת עולם

לאדוני אבי ו"ל יצחק יהודה

המכונה

איצק ליב יעלינעק

רוחו שבה אל האלקים אשר נתנה ביום ד' כ"ח לחדש ניסן שנת תרי"ד לפ"ק.

שנים

ביצוע חזון חזק

לדוד חזק בן חזק חזק

לדוד חזק בן חזק חזק

לדוד חזק בן חזק חזק

לדוד חזק בן חזק חזק

לדוד חזק בן חזק חזק

לדוד חזק בן חזק חזק

פירוש

על קהלת ושיר השירים

לרבינו שמואל בן מאיר ז"ל

ינא לאור ראשונה עם פתרוני

ר' טוביה בר' אליעזר בעל לקח טוב ע"י

אהרן יעללינעק

דרשן בקהל עם לפסיא :

פה לפסיא התרמ"ו

ה'תש"ח

מחברות חיים זלמן זלמן

ה'תש"ח

ה'תש"ח

ה'תש"ח

ה'תש"ח

ה'תש"ח

ה'תש"ח

פירוש

על קהלת ושיר השירים

לרבינו שמואל בן מאיר ז"ל

ינא לאור ראשונה עם פתרוני

ר' טוביה בר' אליעזר בעל לקח טוב ע"י

אהרן יעללינעק

דרשן בקהל עם לפסיא :

פה לפסיא התרמ"ו

Jellinek, Adolph, 1821-1893

Perushim ʿal Ester Rut ʿle-Ekhah = Commentarien zu Esther, Ruth und den
Klageliedern

Leipzig 1855

A.hebr. 525 sd-10/16#Beibd.13

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10239739-1